

«Å skape og gjøre kjønn uten fasit»

En kvalitativ studie om unge voksne transpersoners erfaringer med å være kjønnsminoriteter i sin ungdomstid.

Emelie Lund Magnusson
VID Vitenskapelige høgskole

Masteroppgave
Master i sosialt arbeid i partnerskap

Antall ord: 27524
Dato: 30.05.17

Sammendrag

Denne oppgaven utforsker transpersoners erfaringer fra deres ungdomstid som kjønnsminoriteter. Dreiningen i den sosiale og kulturelle forståelsen av kjønn fungerer som et bakteppe for denne studien.

Studien retter oppmerksomhet mot unge voksne transpersoners perspektiv på livsbetingelser og levevilkår de har opplevd som ungdommer i Norge. Det er benyttet en kvalitativ undersøkelse, der studiens materiale er frembrakt gjennom semistrukturerte intervjuer. Utvalget består av personer som enten identifiserer seg med transbegrepet eller identifiserer seg i henhold til beskrivelsen av «å skape og gjøre kjønn uten fasit». Beskrivelsen av å skape og gjøre kjønn viser til en oppfatning om at kjønn er et mangfoldig fenomen, og skaper forutsetninger for frihet til å kunne være et autentisk selv. Van der Ros påpeker at et slikt valg likevel ikke kan regnes som et fritt valg i dagens samfunn (Van der Ros 2014). Informantene er i alderen 18 – 24 år, og kommer med beskrivelser og fortellinger om hvordan de har opplevd å være kjønnsminoriteter i form av å utfordre normer i kjønnsuttrykk og opplevd kjønnsidentitet. Problemstillingen denne studien skal belyse er:

Hva trekker unge voksne transpersoner frem som betydningsfulle erfaringer i sin ungdomstid som kjønnsminoriteter?

En temasentrert analyse er benyttet for å forstå og tolke studiens datamateriale, og resultatene drøftes i lys av teori og tidligere forskning som anses som relevant og nyttig for å belyse studiens problemstilling. Resultatene viser at de mest betydningsfulle erfaringene som fremkommer i informantenes beskrivelser av sin ungdomstid, kan relateres til spesifikke stressfaktorer som følge av deres stigmatiserte identitet og minoritetsstatus innenfor det kjønnede majoritetssamfunnet. Imidlertid trer også erfaringer knyttet til indikasjoner på mestring og motstandsdyktighet tydelig frem i deres fortellinger om ungdomstiden. Jeg har ønsket å fremheve disse, og studien er dermed et bidrag til et ressursperspektiv på en gruppe som blir preget av marginalisering, diskriminering og stigmatisering.

Oppgaven er et bidrag til et økt fokus på kjønnsidentitetstematikk, og en bedre kunnskapsforståelse for denne gruppens behov. Et underliggende argument i oppgaven er at transpersoners behov for hjelp, støtte og tilrettelegging inngår i mandatet i sosialfaglig praksis.

Forord

Min tid på masterstudiet ved høyskolen har vært begivenhetsrik, og jeg skal ikke legge skjul på at det tidvis har vært en frustrerende og lang prosess å komme i mål med dette masterprosjektet. Det er flere jeg ønsker å takke for at denne oppgaven nå kan regnes som ferdig. Først og fremst vil jeg rette en inderlig stor takk til mine informanter. Dere har raust delt av deres erfaringer og opplevelser, og det slår meg hvor modige dere har vært. Uten dere hadde det ikke blitt en oppgave. Takk!

Tusen takk til min veileder Turid Misje. Du har klart å løse meg gjennom det hele ved å inspirere, motivere og hjelpe, og du har fått meg til å tro at jeg også kan. Takk for at du så sjenerøst har delt din kunnskap og tid med meg.

Et stort takk til Andrea Berentsen Ottmar og Hanne Sundelin Larsen som begge så velvillig stilte opp for en grundig og kritisk gjennomgang av oppgaven helt i innspurten. Tusen takk til mamma og pappa. Dere har fulgt meg på veien mot en ferdig masteroppgave, og den hjelpen dere har gitt meg gjennom hele min skolegang har vært uvurderlig. Alt dette er også deres.

En spesiell takk til min samboer Preben. Ingen over og ingen ved siden av. Ordene strekker ikke til.

Emelie Lund Magnusson,
Oslo, Mai 2017.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	6
1.2 Avgrensninger og fokus	6
1.3 Et behov for kunnskap	7
1.4 Hvem snakker vi om? Noen begrepsavklaringer	8
1.4.1 Hva er kjønn?	8
1.4.2 Trans og kjønnsidentitetstematikk	9
1.4.3 LHBTI og SSK	11
1.5 Problemstilling og forskningsspørsmål	12
1.6 Oppgavens oppbygging	13
2. Introduksjon til transfeltet	14
2.1 Innledning	14
2.2 Transhistorien i Norge	14
2.2.1 Gruppens mangfold gjør at noen faller utenfor	15
2.2.2 Kjønn i endring	15
2.2.3 Et paradigmeskifte	17
2.3 Oppsummering	18
3. Forskning på transfeltet	19
3.1 utfordringer med kunnskapsgrunnet	19
3.2 Spesifikke stressfaktorer for kjønnsminoriteter	20
3.3 Et ressursperspektiv i forskningsbidragene	24
3.4 Oppsummering	27
4. Metode	28
4.1 Innledning	28
4.2 Vitenskapsteoretisk utgangspunkt	28
4.3 Førforståelse og eget faglig ståsted	28
4.4 Valg av metode	30
4.4.1 Utvalgsriterier	31
4.4.2 Rekrutteringsstrategi	32
4.4.3 Utvalgets sammensetning	33
4.4.4 Intervjuguide	34
4.4.5 Pilotintervju	34
4.4.6 Intervjusituasjonen	34
4.4.7 Bruk av båndopptaker	35
4.5 Forskningsetiske avveininger	35
4.5.1 Informert samtykke	36
4.5.2 Konfidensialitet	36
4.5.3 Konsekvenser for deltakelse i studien	37
4.6 Etterbehandling og datanalyse	37
4.7 Studiens kvalitet	39
4.7.1 Reliabilitet	39
4.7.2 Validitet	40
4.7.3 Overførbarhet	41
4.8 Oppsummering	42
5. Teoretisk rammeverk	43
5.1 innledning	43
5.2 Transteori	43
5.3 Mestring som begrep	44
5.4 Facilitative coping	46

5.4.1 Identitetsutvikling	47
5.4.2 Interne prosesser	47
5.4.3. Eksterne prosesser	47
5.5 Stress	49
5.6 Minoritetsstress	50
5.6.1 Stresslindrende faktorer	52
5.7 Oppsummering	53
6. Analyse og funn	54
6.1 Overganger, stress og mestring	54
6.1.1 Handlingsrom som barn og ungdom	55
6.1.2 Opplevelse av «annerledeshet»	57
6.1.3 Oppsummering	58
6.2 Prosesser knyttet til «å tre inn i verden som seg selv»	58
6.2.1 Å skape og gjøre kjønn i ungdomstiden	59
6.2.2 Opplevelsen av å ha tilgang	62
6.2.3 Oppsummering	64
6.3 Mestringsprosesser i samspill med andre	65
6.3.1 Opplevelser av mestring og faktorer for motstandsdyktighet	66
6.3.2 Opplevelser av stress	68
6.3.3 Oppsummering	70
7. Drøfting	71
7.1 Innledning	71
7.2 Mestring og stress i informantenes fortellinger om overganger	71
7.2.1 Oppsummering	74
7.3 Mestring og stress i informantenes fortellinger om «å tre inn i verden som seg selv»	74
7.3.1 Oppsummering	77
7.4 Mestring og stress i samspill med andre	77
7.4.1 Oppsummering	81
8. Oppsummering og konklusjon	82
Litteraturliste	84
Vedlegg 1: Forespørsel om deltakelse og samtykkeerklæring	89
Vedlegg 2: Intervjuguide	92
Vedlegg 3: Tilbakemelding på framleggsvurdering (REK)	95
Vedlegg 4: Godkjenning fra NSD	96

1. Innledning

Hvordan er det å være ungdom i Norge og oppleve at kjønnsidentiteten ikke samsvarer med kjønn tillagt ved fødsel? Hva kan være betydningsfullt da? Denne studien handler om personer som utvider og utfordrer det kategoriske innholdet i hva kjønn er, kan og skal være. Informantene har på ulikt vis omdefinert, utvidet og utfordret kjønnskategoriene. Noen gjorde det allerede i barndommen. Å utvikle og integrere en positiv identitet er en utviklingsmessig oppgave for alle ungdommer. For ungdommer som bryter med kjønnsforventninger, medfører denne oppgaven en særlig utfordring ved at de skal integrere en kompleks kjønnsidentitet innenfor rammen av deres kulturelle og sosiale bakgrunn, personlige karakteristikk og familieomstendigheter (Grossman og D'Augelli 2006). Disse ungdommene skal ikke bare utvikle en seksuell identitet, men også forsone seg med sin kjønnsidentitet innenfor rammen av tradisjonelle kjønnsforventninger som igjen assosieres med deres biologiske kjønn (Grossman og D'Augelli 2006). Hvilke utfordringer opplever disse ungdommene når det gjelder selvkonstruksjon? Er det faktorer som kan indikere mestring og motstandsdyktighet hos studiens informanter og i deres omgivelser? Det ligger en forsiktighet i fokuset på mestring i denne sammenhengen. Intensjonen er å fremheve ressurser både i og hos informantene i deres omgivelser. Likevel vil jeg poengtere at et slikt fokus ikke skal forminske de alvorlige opplevelsene informantene har hatt av mobbing, stigmatisering, trakassering og fremmedgjøring ved at de «mestrer» slike opplevelser.

1.2 Avgrensninger og fokus

Jeg forstår informantene som minoriteter innenfor den normative tokjønnsmodellen i samfunnet, ved at de er normbrytere i både kjønnsidentitet og uttrykk. Dette danner utgangspunktet for denne studien. Studien begrenses til utforskingen av betydningsfulle erfaringer i en tidsbestemt utviklingsperiode i informantenes liv. I denne sammenheng er det ungdomsårene som danner rammen for informantenes fortellinger om livssituasjon, opplevelse av livskvalitet og identitetsutvikling i ungdomstiden ut fra deres minoritetsstatus i en kjønnverden. Spørsmål knyttet til kjønn og kjønnsidentitet har fungert som innfallsvinkler til informantenes beskrivelser av ungdomstiden. *Betydningsfulle erfaringer* har fungert som et virkemiddel for å belyse de strukturer som har innvirket på informantenes verden som kjønnsminoriteter. Debatten om det kategoriske ved kjønn er relevant i denne sammenhengen, da informantene har måttet forholde seg til og kjempe mot *det* som tilsier at

de er «annerledes». Det har derfor vært vesentlig å trekke inn den vestlige verdens kulturelle forståelse av kjønn som en introduksjon til studiens tematikk. Dette gjøres i kapittel to.

1.3 Et behov for kunnskap

I tidsskriftet Fontene beskriver Solstad Remø, nestleder i Forbundet for transpersoner i Norge (FTPN), hvordan forståelsen av kjønn er i endring (2017). Ved å trekke frem hvordan behandlingspraksisen for transpersoner i Norge har fungert de siste tiårene, pekes det på flere årsaker som ligger til grunn for manglende transkunnskap i samfunnet. Den norske behandlingspraksisens tidligere krav om psykiatrisk diagnose, irreversibel sterilisering og strenge behandlingskrav for transpersoner, viser en forhistorie som avdekker en svært begrenset kunnskap om trans i norsk helsevesen, i undervisningsinstitusjoner som barnevern-, førskole- og lærerutdanningen og i befolkningen generelt (Solstad Remø, 2017).

I rapporten Rett til rett kjønn – helse til alle kjønn (Helsedirektoratet 2015) fremkommer det at helsestasjonen for kjønn og seksualitet i Oslo oppga stor pågang fra ungdommer med kjønnsidentitetstematikk, og at de gjennomførte 132 konsultasjoner i 2013 som følge av dette. Tilbudet til helsestasjonen er et byomfattende lavterskeltilbud, og ungdommer kommer som regel på eget initiativ eller som følge av henvisning fra skolehelsetjenesten. Det fremkommer av rapporten at noen av ungdommene som oppsøker helsestasjonen blir henvist fra Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP) og Distriktspsykiatrisk senter (DPS) som følge av terapeuters manglende kunnskap om og erfaring av kjønnsidentitetstematikk (2015). I norsk kontekst foreligger ingen publiserte omfangsundersøkelser om forekomsten av personer som oppsøker helsehjelp i forbindelse med plager som følge av kjønnsidentitetstematikk, eller personer som i noen grad opplever at kjønn og kjønnsidentitet ikke samsvarer i sitt livsløp (2015). Nasjonal behandlingstjeneste for transseksualisme (NBTS) registrerte rundt 500 pasienter per september 2014, som mottok helsehjelp i form av diagnostikk og utredning, hormonell og kirurgisk behandling, samt oppfølging under og etter behandling. Av denne gruppen var 110 personer under 18 år (Helsedirektoratet 2015). Det anslås at personer med diagnosen transseksualisme i Norge er 1:50.000 (2015). Van der Ros gir et anslag av gruppens omfang på cirka 20.000 transpersoner i Norge, og antallet av de som får diagnose og tilbud om behandling er omtrent 25-30 pasienter per år (2013).

Det er flere initiativ og tilbud som gir grunn for håp. Solstad Remø nevner ressurscenter og interesseorganisasjoner som arbeider for transspørsmål, offentlige LHBT-handlingsplaner, Oslo Byråd som reklamerer med en transvennlig hovedstad og Helsestasjonen for kjønn og seksualitet som eksempler på dette. Behandlingstilbud, kunnskap og kompetanse på transfeltet skal dog ikke være avhengig av hvor man bor i landet. Transpersoner som blir anerkjent i skolesystemet og blir sett av sine foreldre, har mulighet til å vokse opp innenfor trygge rammer i et kjønnsuttrykk som stemmer overens med selvopplevd kjønnsidentitet. Disse blir like velfungerende som andre barn som vokser opp i trygge omgivelser, påpeker Solstad Remø (2017). Det eksisterer åpenbart et behov for et grundig og omfattende kunnskapsløft i Norge, og betydningen av at flere faggrupper kommer på banen innenfor transtematikken er essensielt. Denne oppgaven er ment som et bidrag til et økt fokus og en bedre kunnskapsforståelse for denne gruppens behov.

1.4 Hvem snakker vi om? Noen begrepsavklaringer

I det følgende vil jeg foreta en kort gjennomgang av ulike begreper som blir brukt i denne studiens problemstilling og i studiens overordnede tematikk.

1.4.1 Hva er kjønn?

Almås og Benestad beskriver hvordan kjønn kan oppfattes som det som gir kraft til livet. Siden kjønn på det personlige plan er en grunnleggende egenskap ved individet, blir det også vanskelig å definere og avgrense (2006). Kjønn knyttes blant annet til kropp, sosiale konstruksjoner, handlinger, makt og formeringsevne og kan favne et spekter av ulike betydninger. Når man i det engelske språket bruker begrepet *gender*, blir det i norsk oversettelse referert til som tilhørigheten til en kjønnskategori (Almås og Benestad 2006). Kjønn tillagt ved fødsel henviser til den samme beskrivelsen. Opplevelsen av *selvet* eller det å være en hel og kjønn person, har en mer psykologisk forankring og er muligens mer dekkende når det gjelder å beskrive identitet tilknyttet ulike forståelser av kjønn. Vi utvikler vårt kjønn gjennom biologiske og psykologiske komponenter (Almås og Benestad 2006). Den psykologiske komponenten er den personlige oppfatningen individet har av hvilke eller hvilket kjønn man er, og representerer kjønnsidentiteten. Den biologiske komponenten inkluderer det anatomiske og genetiske kjønn (2006).

Det er mennesker som ikke kan, eller velger å ikke identifisere seg innenfor tokjønnsmodellen (Alleyn 2010). De kan identifisere seg som trans, transseksuell, transperson, queer, intersex, ikke-binær eller gjennom andre begreper. Disse begrepene viser hvordan mennesker identifiserer seg selv, eller hvordan de identifiseres av andre. Identitetsbegreper er kontekstuelle og en delvis respons til et spesifikt spørsmål – hvem er jeg? Når vi benytter oss av identitetsbegreper bruker vi de begrepene vi tror andre vil forstå oss ut ifra og det som anses som passende innenfor en gitt kontekst. Identitetsbegrepene brukes for å gi en så spesifikk og sannferdig tolkning av oss selv til andre som mulig, eller som er ønskelig. Begrepene kan brukes kortsiktig eller langsiktig, inkonsekvent eller feilaktig, forkastes eller modifiseres og trenger ikke å representere en definitiv uttalelse om selvidentitet (Alleyn, 2010). Forklart med Alleyn's ord:

Understanding transgender is often about unlearning habits of thought that have taken a lifetime to accumulate, realizing that there are no clear answers and making a decision anyway (Alleyn 2010:68).

En person med diagnosen transseksualisme kan få henvisning til kirurgisk og medisinsk behandling ved å hevde å være fanget eller født i feil kropp, eksempelvis ved å vise til opplevelsen av å være en kvinne fanget i en mannskropp. Det er imidlertid mye som nå indikerer at problemet er mer sosialt enn fysisk. Mange transpersoner opplever ikke å være fanget i feil kropp; de opplever at de er i sin egen kropp, men at den har feil fasong og attributter (Alleyn 2010).

1.4.2 Trans og kjønnsidentitetstematikk

Trans benyttes ofte som en paraplybetegnelse for å favne mangfoldet av kjønnsoverskridende identiteter som går utenfor og utover tokjønnsmodellen, og som faller utenfor den sosiale normen (Hendricks og Testa 2012). Begrepet forbindes ofte med kjønnsoverskridende personer som i større eller mindre grad opplever uoverensstemmelse mellom kjønnsidentitet og biologisk kropp (Hendricks og Testa 2012). Van der Ros benytter termen «personer med kjønnsidentitetstematikk» som henvisning til personer som opplever manglende samsvar mellom kjønn tildelt ved fødsel og deres egen kjønnsidentitet (2013). Forfatteren gjør en språklig distinksjon mellom kjønn basert på ytre kroppstegn og karakteristika og mentalt eller psykologisk kjønn (Van der Ros 2013). Verdensorganisasjonen for profesjonelle som arbeider med transhelse, samt skandinaviske forskere knytter seg an til denne definisjonen (Se Benestad og Almås 2006; Van der Ros 2013). Kritikken mot Van der Ros'

begrep «personer med kjønnsidentitetstematikk» består i opplevelsen av å ha en ikke-normativ kjønnsidentitet er noe mer enn en tematikk. Likevel viser begrepet bredde ved at det kan beskrive personer som har eller har hatt erfaringer med «ubehag forårsaket av en eller annen form for diskrepans mellom opplevd kjønnsidentitet og kjønn tillagt ved fødselen ut fra kroppstegn» (Van der Ros, 2013:16). Paraplybegrepet trans*personer benyttes ofte i samfunnsforskningen der (*) angir mangfoldet av kjønnsuttrykk, kjønnsidentiteter og kjønnsidentitetstematikk. Det manglende samsvaret, inkongruensen mellom mentalt kjønn og kroppens kjønn gir ulike grader av og former for ubehag, dysfori, som eksempelvis kan påvirkes av kulturelle grenser og kjønnsnormer (Van der Ros 2013).

Kjønnsdysfori kjennetegnes ved at kroppens anatomiske kjønn og individets egen opplevelse av kjønnsidentitet ikke samsvarer. Hvordan individet opplever og håndterer en slik kjønnsdysfori er avhengig av flere indre og ytre faktorer. Slike faktorer kan være toleransenivå i omgivelsene for såkalt utradisjonell kjønnsatferd og uttrykk, i tillegg til individets opplevelse av ubehag av eller i sin egen kropp (Van der Ros 2013). Personer som opplever kjønnsdysfori er ikke en ensartet gruppe, og omfavner både personer som selv vil beskrive seg som transkjønnet, transperson, personer med diagnosen transseksualisme og personer som har forskjellige kjønnsuttrykk de veksler mellom (Helsedirektoratet 2015). Kjønnsinkongruens forstås i denne oppgaven som uoverensstemmelsen mellom biologisk, kroppslig kjønn og det psykologiske kjønn og selvopplevd kjønnsidentitet. Kjønnsinkongruens som begrep benyttes ofte fremfor begrep som transseksualisme eller transkjønnethet, da de sistnevnte begrepene i større grad oppleves som stigmatiserende og støtende. Hansen (2008) påpeker at man ønsker en begrepsbruk som beskriver fremfor definerer. Andersen og Slåtten viser til det dilemmaet som ligger i begrepsbruken:

Det er en regulerende handling å gruppere personer og så mene noe om dem, og dette er spesielt tydelig for alle de personer som av forskjellige grunner i dag omfattes av betegnelsene transpersoner [...] transseksuelle og personer som har gjennomgått medisinsk kjønnsbekreftende behandling (Norman Anderssen og Hilde Slåtten 2008:13).

Personer som kan inngå i paraplybetegnelsen *transperson*, bør forstås ut fra sin egen særegne logikk. Hver og en av de har sine egne identitetserfaringer og opplevelser av stigmatisering, samt spesifikke måter de fremstilles på og hvordan de fremstiller seg selv har også egne kriterier for å inngå i en gruppe. Dermed er egne presiseringer og diskusjoner, det å bli belyst på egne premisser, noe disse fortjener (Anderssen og Slåtten 2008). Anvendelsen av ulike

begreper kan fungere klargjørende, tankevekkende og bevisstgjørende, men kan også ha en motsatt effekt og fungere tilslørende. Trans* kan hevdes å inngå i en bred kulturell bevegelse, som på ulike vis, både i styrke og presisjon, opponerer mot standarder knyttet til kjønnsuttrykk og kjønnsforståelse (Anderssen og Slåtten 2008). Van der Ros påpeker at personer innenfor ulike grupper av kjønns mangfoldet har fått eller får ulike muligheter til livsutfoldelse, avhengig av *om* og *hvordan* deres kjønnsidentitetstematikk blir anerkjent av samfunnet og dets institusjoner (Van der Ros 2013:16).

I denne studien vil jeg i hovedsak anvende *transpersoner* og *personer med kjønnsidentitetstematikk* som begreper for å beskrive eller henviser til undersøkelsens informanter og studiens overordnede tematikk. Terminologien innenfor transmiljøer varierer og forandres over tid. Min intensjon i denne studien har vært å unngå normative føringer i beskrivelsene av kjønn, kjønnsuttrykk og kjønnsidentitet. Begrepsbruken i denne studien etterstreber å gi beskrivelser av kjønns mangfoldet. Begrepet *trans* blir stående som et supplerende begrep, da det kan vise til det generelle ved kjønnsidentiteter som ikke samsvarer med kjønn tillagt ved fødsel og kjønns mangfold. Det har vært retningsgivende å følge informantenes egne definisjoner av identitet og kjønn, og deres egne ønsker om begrepsbruk følges i fremstillingen av materialet i tilknytning til hver enkelt. Begrepet ungdom gir ikke en entydig betegnelse på en homogen gruppe (Sandnes 2013). Å beskrive studiens informanter som *unge voksne* transpersoner vil heller ikke gi et entydig bilde av gruppen. Det eksisterer innbyrdes forskjeller i både livsforløp og livsfase. Derimot ser jeg anvendelsen av *unge voksne* som nyttig når de forteller om sine betydningsfulle erfaringer fra ungdomstiden. I årene fra myndighetsalder til slutten av tyveårene er det knyttet mange og ulike forventninger som kan være både kollektive og individuelle (Sandnes, 2013). Å gå fra ungdomstiden til å bli ung voksen, gir et bilde av disse forventningene. De opplevelser de har fra ungdomstiden utgjør deres kontekst som informanter i studien.

1.4.3 LHBTI og SSK

Forkortelsen LHBTI står for lesbisk, homofil, bifil, transperson og interkjønn og representerer en gruppe ulike identiteter eller ulike befolkningsgrupper. Forkortelsen benyttes internasjonalt av Europarådet, FN og EU og omfatter betegnelser av både seksuell orientering (LHB) og kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk (LI). I norsk kontekst kan LHBTI-begrepet erstattes med forkortelsen for seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk (SKK) og viser med det

til det generelle fenomenet snarere enn identitet og grupper (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2012).

1.5 Problemstilling og forskningsspørsmål

Problemstillingen i denne oppgaven er:

Hva trekker unge voksne transpersoner frem som betydningsfulle erfaringer fra sin ungdomstid som kjønnsminoriteter?

Problemstillingen i denne studien handler om å utforske transpersoners erfaringer fra sin ungdomstid, der deres posisjon som normbrytere i kjønnsuttrykk og kjønnsidentitet står sentralt. Ved å bruke *betydningsfulle erfaringer* som innfallsvinkel, har jeg forsøkt å få frem beskrivelser, opplevelser og vurderinger som ble oppfattet som både gode og dårlige i ungdomstiden. Å anvende begrepet *betydningsfull* har vært et grep for å forhindre en ensidighet i studiens materiale. Informantenes erfaringer ville sannsynligvis være preget av både positive og negative opplevelser, og ved å inkludere *betydningsfull* i problemstillingen ønsket jeg å skape rom for ulike typer erfaringer i undersøkelsen. En opplevelse kan innebære både et positivt og/eller et negativt møte med andre eller seg selv, og kan dermed ha både en positiv og negativ innvirkning for den det gjelder. Hensikten ved bruken av begrepet *kjønnsminoritet* er å vise til deres unike opplevelse av å være normbrytere i kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Hvordan er det å være ungdom med kjønnsidentitetstematikk i Norge?

Formålet med denne studien har vært å utforske informantenes betydningsfulle erfaringer i relasjon til andre, og få frem deres beskrivelser av sin ungdomstid. Min oppfatning er at disse sitter på kunnskap og kompetanse om det å bryte normer som det er viktig å belyse og synliggjøre. I kapittel tre presenterer jeg en kunnskapsoppsummering som synliggjør transpersoners opplevelser av stigmatisering og diskriminering som følge av deres kjønnsidentitet. Beskrivelsene av gruppen som stigmatiserte skaper et utgangspunkt for utforsking av mestring og stress i konteksten som ungdommer. Jeg har derfor utarbeidet to forskningsspørsmål som vil gi meg grunnlag for å svare på den mer overordnede problemstillingen for oppgaven:

- Hvilke betydningsfulle erfaringer trekker informantene frem som belyser spesifikke mestringsmekanismer i deres kontekst som kjønnsminoriteter?
- Hvilke betydningsfulle erfaringer trekker informantene frem som belyser stress i deres kontekst som kjønnsminoriteter?

1.6 Oppgavens oppbygging

Kapittel to er en introduksjon til transfeltet i Norge. Kapitlet fungerer som et kontekstuet rammeverk for denne studiens fremstilling av transpersoner og de utfordringer de kan oppleve. Endringer som har påvirket transpersoners sosiale, juridiske og medisinske rettigheter blir presentert. I tillegg vil strukturelle og mellommenneskelige mekanismer som påvirker transpersoners opplevelser av mestring og stress som følge av sin kjønnsidentitet bli redegjort for. I kapittel tre presenterer jeg en kunnskapsoppsummering om transfeltet i en nasjonal og internasjonal kontekst. Forskning gjort på transpersoners opplevelse av mestring og motstandsdyktighet, samt særlige stressfaktorer de opplever og påvirkes av er viet særlig oppmerksomhet. I kapittel fire blir denne studiens metodevalg presentert. Metodiske grep, forskningsetiske avveininger og denne studiens validitet og reliabilitet blir redegjort for.

Videre i kapittel fem blir studiens teoretiske rammeverk redegjort for. Transteori fungerer som denne studiens teoretiske bakteppe for å forstå transpersoners erfaringer av å skape og gjøre kjønn. Transspesifikk mestring står som et sentralt teoretisk rammeverk for å belyse informantenes beskrivelser av betydningsfulle erfaringer. Denne komplementeres av minoritetsstressmodellen for å synliggjøre informantenes posisjon som minoriteter og opplevelser av stress. I møte med materialet har det videre vist seg at perspektiver knyttet til motstandsdyktighet og mestringspotensiale kan utvide og utfordre mestringsbegrepet, og disse fungerer derfor som støtteteori i det teoretiske rammeverket. Kapittel seks vil presentere en tematisert analyse av studiens datamateriale. Kapitlet er kategorisk inndelt for å synliggjøre studiens resultater i henhold til valgt problemstilling.

I kapittel syv vil studiens resultater drøftes i lys av valgt teori og tidligere forskning, og i kapittel åtte vil oppgavens oppsummering og konklusjon presenteres.

2. Introduksjon til transfeltet

2.1 Innledning

For å få grep om transpersoners levevilkår og livsbetingelser i Norge, er det nødvendig å forstå hvilken kontekst gruppens erfaringer er skapt i. I det følgende kapitlet vil jeg gi et overblikk av transhistorien i Norge. Dette er et aspekt av studiens tematikk som ble undersøkt i forkant av intervjuene, som et ledd i en helhetlig tilnærming til informantenes erfaringer.

2.2 Transhistorien i Norge

Rapporten Rett til rett kjønn – helse til alle kjønn (Helsedirektoratet 2015) viser til de psykiatriske diagnosene som er relatert til kjønnsinkongruens. Disse er innlemmet i World Health Organizations (WHO) klassifiseringsmanual ICD-10 under kapitlet kjønnsidentitetsforstyrrelser. Diagnosen transseksualisme (F.64.0) indikerer et ønske om å leve og bli akseptert som et medlem i den motsatte kjønnskategorien (Hansen 2008), og utfordrer i så måte ikke tokjønnsmodellen i sitt ønske om å justere kroppen i henhold til opplevd kjønnsidentitet. I større grad betrakter denne gruppen kjønn som en dikotom kategori (Van der Ros 2013). Den psykiske belastningen som følge av kjønnsdysfori varierer. Når diagnosen transseksualisme ikke kan fastsettes, kan personer med kjønnsdysfori i noen tilfeller få diagnosen *Annen spesifisert kjønnsidentitetsforstyrrelse* (F.64.8) og *Annen uspesifisert kjønnsidentitetsforstyrrelse* (F.64.9) (Helsedirektoratet 2015). Diagnosen F.64.0 står som et krav for å motta offentlig kjønnsbekreftende behandling i Norge (Brean 2015). Siden 1979 har kjønnsbekreftende behandling av transpersoner i Norge vært underlagt NBTS ved Rikshospitalet i Oslo (Brean 2015). NBTS er det eneste nasjonale behandlingstilbudet for mennesker med kjønnsdysfori (Brean 2015).

I Norge eksisterte det tidligere et ulovfestet krav om kastrasjon for endring av juridisk kjønn for personer som opplevde at kjønnsidentiteten ikke samsvarte med kjønn tillagt ved fødsel. På bakgrunn av blant annet dette tok Stoltenberg-regjeringen i 2013 initiativ til en utredning av vilkårene for endring av juridisk kjønn (Brean 2015). Dette var den første rapporten i regi av en offentlig nedsatt ekspertgruppe i Norge som omhandler personers kjønnsinkongruens og kjønnsdysfori (Helsedirektoratet 2015). Konklusjonen til ekspertgruppen var blant annet at daværende behandlingspraksis og krav om kastrasjon var i strid med sentrale menneskerettigheter (Brean 2015). I 2013 vedtok den samme regjeringen

en ny lov om forbud mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Loven trådte i kraft 1. januar påfølgende år, og står som et solid løft i norske myndigheters arbeid med å styrke seksuelle minoriteter og kjønnsminoriteter mot diskriminering i Norge (NOU 2009:2014). I forlengelsen av kjønnsminoriteters rettsvern i Norge, påpeker FTPN at kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk er utelatt som de eneste diskrimineringsgrunnlagene fra alle deler av straffelovens beskyttelse mot ulike former for hatkriminalitet (2015). Justis- og beredskapsdepartementet har innsett skjevheten i lovverket, og har gitt uttrykk for at man ved neste gjennomgang vil korrigere lovgivningen på dette punktet (FTPN 2015). Sommeren 2016 vant transpersoner kampen om et mer fullverdig statsborgerskap ved at loven om rett til å endre juridisk kjønn trådte i kraft. Kravene om kjønnskongerende behandling, irreversibel sterilisering og psykiatriske diagnoser ble avskaffet (Van der Ros 2016). 490 mennesker har per januar 2017 benyttet seg av loven til å begjære juridisk kjønnsendring (Van der Ros 2017).

2.2.1 Gruppens mangfold gjør at noen faller utenfor

Van der Ros (2016) hevder at NBTS har fått dominere diskursen om kjønnsinkongruens i norsk kontekst. Hun argumenterer for at diagnosekriteriene for transseksualisme tolkes for strengt ved NBTS, og at de dermed begrenser behandlingen til å favne kun de som klarer å overbevise at de erfarer å være «født i feil kropp». De som trenger medfølgende medisinske intervensjoner for å bekrefte sin kjønnsidentitet i motsatt kjønnskategori, tildeles behandling. Således blir bevilgninger anpasset behovene til en liten gruppe med transseksualisme som diagnose, og «de andre» som har andre behandlingsbehov blir avvist og faller dermed utenfor (Van der Ros 2016). Det er svært mange som identifiserer seg som «både og» eller «verken eller» mann/kvinne som ikke gis mulighet for en kjønnsangivelse i henhold til kjønnsidentitet. Van der Ros påpeker at det gjenstår å skape et tilbud om, samt en rettferdig fordeling av, helsehjelp til de som faller utenfor. Hun fremhever at statens ivaretagelse av transpersoners rett til helsehjelp av den grunn er mangelfull, uforsvarlig og diskriminerende (2016).

2.2.2 Kjønn i endring

I de senere år har synet på kjønn vært i bevegelse, både i Norge og i en internasjonal sammenheng (Benestad og Pristed 2015). Benestad og Pristed peker på at vi befinner oss i et paradigmeskifte i synet på kjønn, kjønns mangfold og rettigheter, både på et behandlingsmessig og juridisk område. Land som India, Bangladesh, Australia, Pakistan,

Tyskland og Danmark har formalisert en tredje kjønnsmulighet, og anerkjenner i større grad gruppen Van der Ros poengterer faller utenfor i Norge (Benestad og Pristed 2015, Van der Ros 2016). Et samfunns holdninger vil gjenspeiles i både lovverk og i forvaltningspraksis (Brean 2015), og Van der Ros argumenterer for at norske myndigheter har forholdt seg til NBTS' forståelse av problemfeltet. Dette bygger på en forståelse av samfunnets heteroseksuelle norm om to kjønn, og en oppfatning om at kjønn er genitalt bestemt. Kjønnsideidentitetstematikk er et kulturelt konstruert fenomen så vel som det er medisinsk definert (Van der Ros 2013). WHO's internasjonale kodifisering av sykdommer (ICD) skiller skarpt mellom personer som har en såpass alvorlig grad av kjønnsideidentitetsforstyrrelse at det gir diagnosen transseksualisme, og de som anses å ha en mindre alvorlig grad av dysfori enn det kriteriene for diagnosen tilsier. Dette viser til det behovet som eksisterer for flere ulike typer behandlinger (Van der Ros 2016).

WHO besluttet i oktober 2016 å oppdatere ICD-10, en statistisk klassifisering som benyttes ved registrering av helsekontakt og oppfølging av helsetilbud. En av de forandringene som ble vedtatt var å ta bort klassifiseringen av transseksualisme fra et kapittel som omhandler psykiske sykdommer. I stedet blir det mulig å registrere transseksualisme som en anledning til å oppsøke helsetilbudet, men skal ikke kategoriseres som en sykdom (WHO 2016). Socialstyrelsen i Sverige kunngjorde i januar 2017 innføringen av tilsvarende forandringer i tråd med WHO's beslutning. I Norge eksisterer det ingen nasjonale retningslinjer for transhelseomsorg (Helsedirektoratet 2015). En endelig revisjon av den internasjonale statistiske klassifikasjonen av sykdommer, ICD-11, skal offentliggjøres i 2018. Det finnes forhåpninger om at kjønnsideidentitetsdiagnosene fjernes fra kapittelet om mentale lidelser og overføres til et eget kapittel om tilstander som er relatert til seksuell helse. Dette kan også medføre en offisiell endring av navn fra transseksualisme til kjønnsinkongruens (Socialstyrelsen 2017). Dette kan medføre en bredere kategorisk forståelse av mangfoldet denne gruppen representerer, og kan åpne opp for at flere får tilgang til den helsehjelpen de trenger og har rett til. World Professional Association for Transgender Health (WPATH) viser til internasjonale standarder for transhelseomsorg, Standards of Care versjon 7. Her fremkommer det at kjønnsinkongruens kan behandles, i det minste utredes, parallelt med at psykiske helseplager behandles. For mange vil symptomer bortfalle eller reduseres ved kjønnsbekreftende behandling (Socialstyrelsen 2017). WPATH fremhever at transpersoner, transseksuelle eller kjønnsnonkonforme ikke skal trenge diagnostisering for å få tilgang til helsetjenester, og at disse ikke er et uttrykk for patologi. Dermed skal deres adgang til og

tilgang på nødvendige helsetilbud avhenge av egne behov for å oppnå økt livskvalitet og helsestandard (WPATH; SOC-7, Van der Ros 2013).

Det hevdes at transungdommer blir usynlige innenfor den vestlige kulturen, fordi samfunnets sosiale strukturer holder fast ved en binær klassifisering av kjønn (Grossman og D'Augelli 2006). Individet forventes å innta det kjønn som ble tillagt ved fødsel, i tillegg til å innfri de forventninger og roller som er forbundet med det. Nesten alle mennesker blir klassifisert som enten mann eller kvinne, og uttrykker karakteristikker som normalt sett assosieres til et av de to kjønnene. Transpersoner bryter med konvensjonelle kjønnsforventninger, og opplever å bli ansett som sosialt avvikende (Grossman og D'Augelli 2006). Heteronormativitet viser hvordan kulturelle og sosiale institusjoner, praksiser, normer og språk reflekterer en antakelse om at alle mennesker er heterofile. Dette innebærer at kjønnskonformitet og heteroseksualitet tas for gitt i interaksjonen mellom mennesker (Barne-, ungdoms,- og familiedirektoratet 2015). Transpersoner blir medlemmer av en utsatt og marginalisert gruppe, der de opplever flere helsemessige og psykososiale problemer sammenlignet med andre sosiale grupper (Lombardi 2001). Flakerud (1999) beskriver sårbare grupper som sosiale grupper som erfarer relativt mer psykisk uhelse, for tidlig død og forringet livskvalitet sammenlignet med andre grupper. Begrepet sårbarhet relateres til mangel på ressurser og en forhøyet risiko for opplevelser av diskriminering og marginalisering. Ved å oppleve fordommer og diskriminering på skolen, i møte med arbeidsliv og helsevesen lever mange transungdommer utenfor majoritetssamfunnet (Grossman og D'Augelli 2006).

2.2.3 Et paradigmeskifte

Forsknings- og fagfeltets respons på transpersoners opplevelser av manglende samsvar mellom biologisk kjønn og kjønnsidentitet de siste 30 årene, viser et gradvis paradigmeskifte fra et sykdomsbasert perspektiv mot et mer identitetsbasert perspektiv (Bockting 2009). Den tydeligste markøren på dette paradigmeskiftet er endringen fra å hjelpe individer til å «skifte kjønn», til dagens terapeutiske tilnærming, der man benytter individbaserte prosesser som hjelper individer til å «komme ut» (Bockting 2009). Dette skiftet har hatt implikasjoner for diagnosen transseksualisme. Helseforskjellene kobles i større grad til sosial stigmatisering som en markant del av gruppens problematikk fremfor faktorer hos individet selv (Bockting, 2009). Diagnosen i seg selv fremmer tilgang til behandling i Norge, samtidig som

diagnosebruken har en stigmatiserende effekt: «It also impact on how people see themselves; how we see each other and how society sees us» (Bouman og Richards 2013:165).

2.3 Oppsummering

Som tidligere nevnt hevder Van der Ros at NBTS har fått bestemme det diskursive feltet i kjønnsidentitetstematikken, og at den er blitt begrenset til å gjelde de som får diagnosen transseksualisme. Denne gruppen må forstås som en mindre del av et større kjønns mangfold. Denne begrensningen medfører til en opprettholdelse og bekreftelse av tokjønnsmodellen, og bidrar til en usynliggjøring av de som bryter med dem (2016; Grossman og D'Augelli 2006). Transpersoner inngår i en stigmatisert og marginalisert gruppe der de har en forhøyet risiko for å oppleve negative helsemessige- og psykososiale problemer, og normative forventninger og kjønnskonformitet i samfunnet påvirker konteksten transpersoners erfaringer virker inn i.

Likevel er forståelsen av kjønn i bevegelse, og forsknings- og fagfeltets respons på transpersoners opplevelse av kjønnsinkongruens viser et gradvis paradigmeskifte fra et sykdomsbasert perspektiv mot et individbasert perspektiv. Synliggjøringen av kjønnsidentitetstematikk de seneste årene, har blant annet medført at kjønnsminoriteters rettsvern har blitt styrket.

3. Forskning på transfeltet

I det følgende kapittel vil jeg presentere relevant forskningslitteratur i tilknytning til denne studiens tematikk. Forskningsbidragene som er valgt viser generelle livsforutsetninger og levekår for transpersoner. Det som presenteres er både nasjonale og internasjonale forskningsbidrag. Forskningslitteraturen er inndelt i temaer for å strukturere materialet og synliggjøre dens relevans for studiens problemstilling.

3.1 utfordringer med kunnskapsgrunnlaget

Larson (m.fl. 2008) påpeker at det i mange henseender er utfordrende å innhente og skape kunnskap om transpersoner. Transfenomenet er et tabu i store deler av den vestlige kulturen, og kunnskapsutviklingen innenfor forskersamfunnet er som følge av dette ganske ufullstendig (Larsson m.fl. 2008). Påstanden bygger på at studier som har blitt gjort innenfor området ofte har metodologiske svakheter. Studiene baseres vanligvis på relativt små utvalg, og har ofte et stort frafall. Forklaringen på dette kan være utfordringer knyttet til å finne intervjupersoner innenfor ulike transgrupper og tabuer som medfører vanskeligheter med å få høy svarprosent. Et annet aspekt er at utvalget som beskrives i hovedsak er transpersoner tilknyttet foreninger eller brukerorganisasjoner, eller transpersoner som beskrives innenfor en klinisk ramme. Resultater fra studier om transpersoner som ikke er tilknyttet slike, glimrer med sitt fravær (Larsson m.fl. 2008). Spørsmålet er om kunnskapsinnsamlingen som til nå er foretatt om gruppen er representative for den gjengse transpersonen - om den nå skulle finnes (Larsson m.fl. 2008).

Studier om transpersoner strever med vitenskapelig stringens, på grunn av forskningens strikte krav til validitet, reliabilitet og overførbarhet. Argumentasjonen baseres på at slik kritikk må forstås som urettmessig i forhold til forskning på denne gruppen, og at det må tillates forsøk på å innlede prosesser som kan skape et godt grunnlag for gode beskrivelser av transpersoner. Dette til tross for at det kan gå på akkord med vitenskapelig stringens (Larsson m.fl. 2008). Dersom dette ikke gjøres, kan vitenskapelig stringens fungere som en ytterligere faktor i en diskrimineringsprosess, ved at essensiell kunnskapsutvikling hindres av forskningsmessige krav. Det blir dermed vanskeligere å finne valide argumenter for å kreve ressurser fra samfunnet som kan forbedre gruppens situasjon (Larsson m.fl. 2008). Jeg støtter

meg på denne argumentasjonen og vil hevde at også studier med få informanter, slik som denne, kan bidra med viktig kunnskap på et relativt utforsket felt.

Budge, Chin og Minero (2017) hevder at tidligere forskningsbidrag ofte har hatt et ensidig fokus innenfor transfeltet, og at dette kan ses i sammenheng med at feltet fremdeles må regnes som relativt nytt. Forskningen har tendert mot å rette oppmerksomheten mot transpersoners «komme-ut-prosesser» og identitetsutviklingsprosesser (se Bockting og Coleman 2007) og psykopatologi relatert til identitetsspørsmål (se Cohen-Kettenis m.fl. 2003; Budge, Adelson og Howard 2013). Utviklingen av forskningsfeltet har bidratt til en nyansering og synliggjøring av feltets kompleksitet. Temaer som diskrimineringsprosesser, internalisert transfobi, stigmatisering og strukturelle mekanismer som innvirker på gruppens levevilkår, er eksempler på temaer som har bidratt til en konkretisering innenfor forskningsfeltet (Budge m.fl. 2017). Derimot tenderer fokuset innenfor transforskning fremdeles mot transpersoners negative erfaringer, og deres opplevelse av diskrepans mellom kroppslig kjønn og identitet. Et sentralt aspekt ved dette er at det dekker en svært liten del av gruppens helhetlige erfaringer og viser til et tomrom i kunnskapsutviklingen på forskningsfeltet (Budge m.fl. 2017). Det ligger en antakelse om at fokuset på de negative risikofaktorene gruppen er utsatt for, skaper en uheldig slagside både hva gjelder effekten for kunnskapsutvikling og generelle oppfatninger om gruppen: «Describing pathologies in LGBT populations pathologizes the populations it self» (Meyer, 2007:349). Denne oppgaven er ment som et bidrag til et ressursperspektiv på personer med kjønnsidentitetstematikk, og det har derfor vært viktig å vise særlig hensyn i beskrivelsene av gruppen, fremstilling av datamaterialet og i oppgavens fokus på mestring og stress.

I det videre skal jeg redegjøre for forskningsarbeidene som er brukt til denne studiens kunnskapsgrunnlag. Studiene som beskrives er fra norsk og internasjonal sammenheng, men det er likevel et poeng å bemerke at transtematikken tidligere har blitt tildelt et større fokus i en internasjonal sammenheng enn det det har i Norge.

3.2 Spesifikke stressfaktorer for kjønnsminoriteter

I en norsk sammenheng er det tydeligste bidraget til kunnskapsgrunnlaget om transpersoner den kvalitative undersøkelsen Van der Ros foretok i 2013 på bakgrunn av regjeringens handlingsplan «*Bedre livskvalitet for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner 2009-2012*».

Rapporten har kartlagt transpersoners levevilkår i Norge, og Van der Ros baserte studien på fokusgruppesamtaler med 19 informanter. To hovedfunn presenteres i rapporten: Informantene beskriver hvordan mangel på kunnskap om, og liten forståelse av kjønnsidentitetstematikk har gjort seg gjeldende på samtlige arenaer i deres liv. Dette inkluderer arenaer som skole, familie, arbeidsplass, helsevesen og andre offentlige tjenester. Det påpekes at mangel på kunnskap kan få alvorlige konsekvenser for gruppen, slik som intoleranse og transfobiske holdninger der diskriminering, trakassering og stigmatisering øker. Det andre funnet viser en utilstrekkelighet i det norske helsevesenet med hensyn til transkompetanse. Det vil være langt flere personer enn de som får en diagnose, som vil ha behov for transrelaterte helsetilbud. Dette vil i stor grad dreie seg om tilbud som er differensierte og tilfredsstillende for personer med kjønnsidentitetstematikk (Van der Ros 2013).

Roth, Nykvist og Boströms undersøkelse av psykisk uhelse og utsatthet hos LHBT-personer viser at personer med kjønnsidentitetstematikk har dårligere psykisk helse sammenlignet med den øvrige befolkningen. Blant transpersoner oppga 40 prosent nedsatt psykisk velbefinnende, der over halvparten av disse var i alderen 16 – 29 år. Dobbelt så mange transpersoner oppga store vanskeligheter med uro, angst og engstelighet sammenlignet med den homofile og biseksuelle andelen i undersøkelsen. Størst var andelen i aldersgruppen 16-44 år. Med hensyn til andre variabler for måling av psykisk uhelse, slik som stress og søvnproblemer, utmerket ungdommer seg spesifikt i sin opplevelse av *mye stress*. Det var ingen forskjeller i opplevelsen av mye stress mellom homofile og biseksuelle personer, men blant transungdommer var det større forskjeller i hvor mange som rapporterte at de opplevde mye stress. Personer med kjønnsidentitetstematikk har en forhøyet risiko for selvmordsforsøk og selvmordstanker, og 21 prosent i studien oppga at de hadde forsøkt å ta sitt eget liv. I aldersgruppen 16-29 år hadde 65 prosent vurdert å ta sitt eget liv. Personer med kjønnsidentitetstematikk var ikke like åpne om sin kjønnsidentitet blant venner, familie og andre sammenlignet med homoseksuelles åpenhet om sin legning (Roth m.fl. 2006).

I 2013 publiserte Darj, Pielh og Hjelte sin rapport om LHBT-ungdommers vilkår for deltakelse og erfaringer innenfor svensk idrett. Studien hadde et kvalitativt forskningsdesign, og bygget på 25 intervjuer fra lhbt-ungdommer og 15 fortellinger fra LHBT-ungdommer som selv hadde skrevet om sine erfaringer av å tilhøre idretten. Studien viste at normer om

maskulinitet, femininitet og heteroseksualitet skaper forventninger og begrensninger for ungdommene. Flere av informantene opplevde at LHBT-personer var usynlige innenfor idretten, og at tematikken kun dukker opp i homofobisk og transfobisk sjargong.

Transungdommene i studien opplevde at idretten i stor grad er kjønnsinndelt gjennom regelverk, sjargong, normer og garderober. Dette medfører at unge transpersoner ekskluderes, ikke tillates å delta i riktig kategori eller blir tvunget inn i en kjønnskategori de ikke føler seg komfortable i. Studien viste at transungdommene i stor grad selv tar ansvar for å løse problemer, i tillegg til å påta seg ansvaret med å utdanne både ledere og lagkamerater i transspørsmål. Konsekvensen av normer innenfor idretten, kjønnsinndeling, mangel på rollemodeller, lav LHBT-kompetanse og lav deltakelse fra voksne, er at mange av disse slutter med idrett (Darj m.fl. 2013).

En intervjustudie utført av Lindroth (2016) om transpersoners opplevelser og beskrivelser av seksuell helse viser at transpersoner ofte utsettes for liten forståelse, manglende kunnskap og krenkelser i samspill med både familie, venner og helsepersonell. De tvinges i tillegg ofte til å undervise andre om og rettferdiggjøre sin kjønnsidentitet. Opplevelser av gjentakende og manglende forståelse, utspørring, diskriminering og krenkelser på bakgrunn av fordommer, normative forventninger og manglende kunnskap utgjør særlige utfordringer for gruppen (2016). Rapportens utgangspunkt er den svenske regjeringens arbeid med blant annet oppfølging av transhelse for like muligheter og rettigheter uavhengig av seksuell legning, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk. Det poengteres at tilliten til de beskyttende og fremmende instanser i samfunnet som politi, helsevesen og sosialtjenesten generelt er lav hos transbefolkningen. Et særlig funn fra studien, viser at normative forventninger fra omgivelsene skaper uro, utrygghet og redsel (2016).

I 2010 publiserte Ungdomsstyrelsen en kvalitativ rapport om LHBT-helse blant ungdommer. Rapporten om unge homoseksuelle, biseksuelle og transpersoner viser at disse generelt har dårligere helse enn den øvrige befolkningen. Gruppen utsettes i større grad enn andre for diskriminering, vold og trusler om vold. Rapporten viser også at unge LHBT-personers grunnleggende sosiale og juridiske rettigheter ikke ivaretas. Samfunnet preges av normer som bidrar til diskriminering, og mange vitner om negative opplevelser fra samfunnets ulike instanser. Rapporten peker på at ungdommenes egen identitetsutvikling og muligheten til å forme sitt eget liv utfordres i møtet med majoritetssamfunnets heteronormative forestillinger om kjønn. Rapportens funn viser også at unge transpersoner opplever psykisk uhelse i tiden

før de opplever å ha fått forståelse for hvem de er. Rapporten viser at utfordringer med familie, venner og andre i deres omgivelser, lang ventetid på behandling, samt krenkelser og fordommer oppleves som psykisk belastende. Erfaringer fra skole og arbeidsliv viste variasjoner avhengig av kompetanse- og kunnskapsnivået lærere, medarbeidere og sjefer utviste. Transhelsetjenester ble trukket frem som utilfredsstillende, og flere av studiens informanter hadde opplevelser preget av fordommer, dårlig transkompetanse og forståelse i møte med helsevesenet (Ungdomsstyrelsen 2010).

I en norsk studie om holdninger til LHBT-personer, ble utvalget stilt spørsmål om deres holdninger til transpersoner (Andersen og Malterud 2013). Studien omfatter holdninger til LHBT-gruppen i Norge i 2013 sammenlignet med et tilsvarende utvalg i 2008. Studien viser at flertallet har positive eller nøytrale holdninger til gruppen. Andelen med generelt negative holdninger til transpersoner viste variasjoner mellom 11-33 prosent, der det til sammenligning var 5-28 prosent for homofile og lesbiske og 6-31 prosent for bifile. Andelen med negative holdninger ovenfor transpersoner er høyere enn for homofile og bifile. Det kom også frem i undersøkelsen av et mindretall oppgir å ha utvist negativ atferd overfor transpersoner. Et flertall i studien har ikke kontakt med transpersoner, men andelen som hadde kontakt med transpersoner hadde økt fra 2008 til 2013. Resultatene fra studien omfatter ikke holdninger innad i de skeive miljøene (Andersen og Malterud 2013).

Grossman og D'Augellis studie om transungdommers erfaringer av utsatthet, viste spesifikke faktorer som påvirker transungdoms sosiale og emosjonelle erfaringer innenfor fysisk og psykisk helse (2006). Resultatene fra studien viser at erfaringer av sårbarhet kommer til uttrykk innenfor temaer som kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, seksualitet og seksuell orientering, og særlig i tilknytning til transrelaterte helseutfordringer. Studien inkluderte gruppens sårbarhet i tilknytning til emosjonell, fysisk og seksuell risiko, diskriminering, marginalisering og tilgang til helsetjenester. Studiens funn viste fire faktorer som øker gruppens utsatthet; ingen eller liten tilgang til trygge miljøer, dårlig tilgang til helsetjenester, manglende eller for dårlige ressurser for behandling av deres mentale helseutfordringer, og manglende kontinuitet av støtte og omsorg fra familie og nettverk (2006).

De mest kritiske faktorene som hindrer motstandsdyktighet og mestring blant transungdom, er negative reaksjoner fra familie og manglende støtte fra nære relasjoner (Grossmann, D'Augelli, Howell og Hubbard 2005). Selv om transungdommenes familierelasjoner

forbedret seg over tid, viste studiens funn at over halvparten av deres informanter opplevde negative reaksjoner fra deres familier når de kom ut. Så mange som 40 prosent av foreldrene og andre nære familiemedlemmer nektet å snakke eller være sammen med dem etter at de hadde kommet ut (Grossman m.fl. 2005).

3.3 Et ressursperspektiv i forskningsbidragene

McGuires (m.fl. 2010) studie om transungdommers erfaringer av trakassering på skolen, identifiserte både risikofaktorer og beskyttende faktorer i ungdommenes opplevelser og erfaringer med trakassering. Studien fokuserte på transungdommers erfaringer av trakassering på skolen, skolens strategier for å redusere trakassering, skoleansattes rolle som beskyttende faktorer og transungdommenes individuelle respons på trakassering. Funnene fra studien viser at transungdommer ikke nødvendigvis kan dra nytte av skolens intervensjoner som tar utgangspunkt i LHB-spesifikk støtte. Det kan være at transungdommer erfarer utfordringer som ikke er direkte relatert til deres kjønnsidentitet, men stammer fra stigmatisering, diskriminering, avvisning fra foreldre, venner og andre. Informantene i studien rapporterte om liten grad av trygghet på skolen og sterke negative følelser i tilknytning til egen skolesituasjon. Der skolen implementerte strategier for å redusere trakassering, rapporterte informantene om større grad av opplevd trygghet og positive relasjoner med skoleansatte (McGuire m.fl. 2010).

Singh, Meng og Hansen (2012) påpeker at det er viktig å forstå de ulike utfordringene transungdommer opplever som følge av deres stigmatiserte sosiale kjønn. Dette for å kunne hjelpe gruppen til å utvikle motstandsdyktighet og oppleve mestring i sitt liv. Det eksisterer et bredt spekter av samfunnsmessige barrierer som påvirker transpersoners livskvalitet. Disse barrierene kan ligge i familie- og sosiale strukturer, diskriminering på skolen, og begrenset tilgang til helsetjenester. Effekten av disse barrierene kan medføre en økt risiko for transungdom til å utvikle negative helseproblemer og inngå i såkalt risikoatferd (2012). Dette underbygges av Grossman og D'Augelli (2006) og McGuire (m.fl. 2010) funn. Deres undersøkelser av transungdommers erfaringer med å navigere gjennom diskriminering, viser effekten av mestringsaktivitet og oppbygging av motstandsdyktighet mot disse barrierene. Det er viktig å ha et fokus på å identifisere faktorer for mestring, da disse indikerer at det finnes et potensiale til å hjelpe transungdommer å bygge opp og videreutvikle både motstandsdyktighet og evne til å mestre egen livssituasjon.

Mullen og Moane (2013) undersøkte transpersoners erfaringer av støtte og bekreftelse innenfor personlige-, interpersonlige- og sosiokulturelle nivåer. Faktorene som ble identifisert i studien, viser et samspill mellom positive og negative påvirkningsfaktorer innenfor det sosiokulturelle rammeverket disse erfaringene virker i. Funnene fra studien indikerer at identitetsbekreftende faktorer på det interpersonlige nivået, som støttende venner, familie og støttegrupper, samvirker med andre elementer på det personlige planet, slik som selvbevissthet, kjønnsforståelse, evnen til å reflektere, tilpasse seg og lære fra tidligere erfaringer. Å inngå i en støttegruppe kan være hjelpsomt, men kraften ved å delta kan hemmes av et familiemedlem som konsekvent uttaler seg negativt i transspørsmål. Mullen og Moane (2013) fremhever at negative kilder mest sannsynlig påvirker de positive virkningene som støttende og bekreftende kilder medfører. Støttende/bekreftende kilder som ble identifisert var: støtte fra venner, familie og andre transpersoner, tilgang på informasjon, og tilgang til både psykisk og medisinsk helsetjeneste. Evnen til å reflektere og bearbeide tidligere erfaringer, ble også identifisert som en støttende/bekreftende kilde. Negative eller hemmende faktorer ble identifisert som manglende støtte fra familie og venner, begrenset medisinske-, sosiale- og juridiske rettigheter, for dårlig behandling innenfor helsevesenet, begrenset eller feilaktig fremstilling av transspørsmål i media, samt samfunnets misoppfatning av transpersoner.

Mullen og Moane påpeker at det er lite forskning som utforsker transidentitet og faktorer som medfører støtte og bekreftelse for transbefolkningen (2013). Dette underbygges av Bird, Kuhns og Garofalo (2012) som påpeker at det er lite forskning vedrørende påvirkningen av LHBT-bekreftende rollemodeller. I denne studien poengteres det at rollemodeller er en viktig del av ungdommers utvikling, og en kritisk faktor for å kunne redusere risiko og øke beskyttende faktorer for en positiv utvikling. Dette er særlig relevant for såkalt risikoungdommer, som ofte har færre ressurser og har opplevd mindre støtte i sine omgivelser. Rollemodeller kan utløse ressurser for mestring og motstandsdyktighet, og knyttes til viktige psykologiske og atferdsmessige fordeler. Såkalte utilgjengelige rollemodeller gjennom eksempelvis massemedia ikke er tilstrekkelig for å kunne beskytte ungdommer fra negative reaksjoner og påvirkning fra sine omgivelser. Formelle programmer som knytter LHBT-ungdommer sammen med voksne i deres nærhet, kan ha en positiv effekt på ungdommens psykiske helse (Bird m.fl. 2012). Tilrettelegging av støttende relasjoner med jevnaldrende, familie og andre voksne i deres nettverk, kan bidra til å redusere

påvirkningen av stigmatisering og beskytte ungdommene fra negative helserisikoer. Studien fremhever at den begrensede tilgangen til støttende LHBT-voksne og «allierte» i ungdommens hverdagsliv, kan øke deres opplevelser av isolasjon. Det fremheves at rollemodeller kan bidra til å skape god selvfølelse og sosial kapital som er nødvendig for at ungdommen kan nyttiggjøre seg av ressurser og muligheter i deres liv (Bird m.fl. 2012).

Simons (m.fl. 2013) foretok en surveyundersøkelse der 66 transpersoner i alderen 12-24 år vurderte opplevd støtte fra foreldre. Støtte ble definert som hjelp, råd og fortrolighet, i forhold til opplevd livskvalitet. Det sentrale funnet fra studien viste at foreldrestøtte assosieres med høyere livskvalitet og fungerer beskyttende mot depresjon hos unge transpersoner. Intervensjoner som fremmer foreldrestøtte som funksjon kan ha en betydelig innvirkning på unge transpersoners mentale helse. Studien differensierte ikke mellom én eller to foreldre, andre omsorgspersoner med foreldreansvar, og utforsket ingen andre former for støtte utover foreldre (Simons m.fl. 2013).

Bockting (m.fl. 2013) studie om transpersoners erfaringer av stigmatisering, ble basert på en hypotese om at gruppen opplever systematisk undertrykkelse som en direkte konsekvens av det sosiale stigmaet som er forbundet med deres transidentitet, og at dette må ses i sammenheng med gruppens psykiske helseproblematikk. Selvaksept, sosial støtte og en integrering av minoritetsidentiteten ble identifisert som faktorer som kunne redusere opplevelsen av minoritetsstress. Minoritetsstressprosessene viser til tre faktorer for minoritetsstress: 1) erfart stigma, 2) følt stigma, og 3) å skjule sin minoritetsstatus og identitet i frykt for skade. Mizock og Mueser (2014) utforsket transpersoners erfaringer av stigmatisering, internalisert stigma og mestringsstrategier i møte med transfobi. Mestringsstrategiene i studien ble kategorisert innenfor individuelle-, interpersonlige- og systemiske faktorer. Studien viser at effektive mestringsstrategier mot stigmatisering kan redusere stress, øke og forbedre livskvalitet, og redusere innvirkningen stigma har på individers mentale helse (Mizcock og Mueser, 2014). Funnene viser også at det eksisterer et behov for intervensjoner som bidrar til at transpersoner øker egen forutsetning for mestring i møte med stigmatisering.

3.4 Oppsummering

Studiene gjennomgått ovenfor belyser flere aspekter ved transpersoners livsbetingelser. Samfunnsmessige strukturer kan ses i relasjon til de erfaringer transpersoner rapporterer om i forskningslitteraturen. Erfaringer av stigmatisering, diskriminering og trakassering som følge av deres kjønnsidentitet rammer på samtlige arenaer, både innenfor det offentlige og den private sfæren (Van der Ros 2013). Kunnskap og kompetansenivå om transtematikk, tilgang til adekvate helsetilbud og tjenester blir stående som de tydeligste eksemplene på negative forhold og spesifikke stressfaktorer som innvirker i transpersoners erfaringer som deltakere i majoritetssamfunnet (Ungdomsstyrelsen 2010; Roth m.fl. 2006; Lindroth 2016). Å ha tilgang til rollemodeller (Bird m.fl. 2012), oppleve støtte, anerkjennelse og omsorg fra familie og nære venner samt andre i nettverket (Grossman og D'Augelli 2006; McGuire m.fl. 2010) står som faktorer som kan bidra til økt motstandsdyktighet og mestringspotensiale hos gruppen og minske opplevelsen av minoritetsstress (Bockting m.fl. 2013).

4. Metode

4.1 Innledning

Jeg vil i dette kapitlet redegjøre for de metodiske grepene som er foretatt i forbindelse med denne studien. Innledningsvis vil jeg presentere studiens vitenskapsteoretiske ståsted. Jeg vil presentere mitt faglige ståsted og førforståelse. Jeg vil deretter redegjøre for de metodiske valgene som har blitt foretatt i forskningsprosessen. Avslutningsvis vil jeg vise til forskningsetiske prinsipper som har vært førende i denne studien, samt diskutere studiens validitet og reliabilitet.

4.2 Vitenskapsteoretisk utgangspunkt

Studiens fremste mål er få frem informantenes subjektive erfaringer og opplevelser fra deres ungdomstid som kjønnsminoriteter. Å søke kunnskap og forståelse om fenomen fra informantenes perspektiv, kan knyttes til det fenomenologiske vitenskapssynet (Thagaard, 2013). Med en fenomenologisk tilnærming søker man å utforske og beskrive mennesker og deres erfaring med, – og forståelse av, et fenomen (Johanessen, Tufte og Christoffersen 2010) og med en underliggende antakelse om at slik informantene oppfatter realiteten er slik realiteten er (Thagaard 2013). Som forsker har jeg rettet oppmerksomheten mot kjønn som fenomen, som kan forstås som en faktor i livet som tas for gitt innenfor vår kultur. Meningen informantene selv legger i sine erfaringer er bærende i denne studien (Thagaard 2013). En forsker vil ikke kunne forstå meningen utenfor sammenhengen der meningen skapes (Johanssen m.fl. 2010). Deres livsverden dreier seg om hvordan verden fremtrer for dem gjennom deres umiddelbare opplevelser, og er uavhengig av forklaringer (Kvale og Brinkmann 2015). Å formidle mine informanternes fortellinger om betydningsfulle erfaringer fra deres ungdomstid, bidro til at en fenomenologisk tilnærming ble ansett som et nyttig hjelpemiddel. Min intensjon har vært å fremme mine informanternes opplevelser av å være ungdommer med kjønnsidentitetstematikk. Disse sitter på unik kunnskap og kompetanse om å være unge kjønnsminoriteter, og disse erfaringene er viktige å synliggjøre og belyse.

4.3 Førforståelse og eget faglig ståsted

Et viktig aspekt i forskningsprosessen er å vurdere min egen bakgrunn og interesse for temaet, og hvordan dette kan påvirke alle ledd i forskningsprosessen (Johanessen m.fl. 2010).

Å reflektere og være bevisst mine forventninger, holdninger, fordommer og posisjon både før, under og etter datainnsamlingen er viktig (Kvale og Brinkmann 2015). «Vi møter aldri verden forutsetningsløst» (Gilje og Grimen 1993:148). Når vi nærmer oss et fenomen, vil forutsetningene bestemme hva som vil være forståelig eller uforståelig. Dermed vil førforståelsen være et nødvendig vilkår for at forståelse i det hele tatt skal være mulig. I tolkningsarbeidet av de meningsfulle fenomenene er det et viktig aspekt å være oppmerksom på de deler av førforståelsen man i utgangspunktet ikke har et reflektert eller bevisst forhold til. Det er dermed avgjørende å være bevisst og åpen for sin egen førforståelse, slik at dette ikke hindrer pålitelige og gode forskningsresultater (Johannessen m.fl. 2010).

Min interesse for dette temaet oppsto gradvis gjennom grunnutdanningen i barnevernspedagogikk. Temaer som identitet, seksualitet og kjønn er grunnleggende aspekter ved et menneskes liv, og jeg opplevde disse temaene som lite synlige i mitt utdanningsløp. Som klubbleder på en fritidsklubb, la jeg merke til ungdommenes behov for å passe inn og å føle tilhørighet og fellesskap med jevnaldrende, og hvor vanskelig det kunne være for noen å få innpass i de sosiale grupperingene på klubben. Temaer som kjønn og identitet kan være faktorer som utfordrer ungdommenes opplevelse av tilhørighet og plass i et fellesskap. Min førforståelse var preget av antakelsen om at det å være ungdom med transidentitetstematikk skapte utfordringer og vanskeligheter, og at dette hadde en negativ innvirkning på deres livskvalitet. Førforståelsen kan være legitim og nyttig for forskningsprosessen, men kan på den andre siden bidra med skylapper, begrenset horisont og manglende evne til å lære av sitt materiale i prosjektet (Malterud 2013). I forarbeidet til intervjuguiden og i forberedelsen til intervjuene, opplevde jeg det som nødvendig å reflektere over min egen forforståelse og hvilken betydning dette kunne få i møtet med informantene. Min kjønnsidentitet samsvarer med det kjønn jeg ble tillagt ved fødsel, og jeg tilhører på så måte den normative kjønnsmajoriteten med alt det kan innebære. Det var derfor viktig for meg å unngå å være normativ i beskrivelser, spørsmål og antakelser om deres opplevelser og erfaringer. Et aspekt ved dette var å være bevisst mitt ansvar for å ivareta informantenes fortellinger om sine betydningsfulle erfaringer, og skape det rommet der deres fortelling blir styrende i beskrivelsene. Min forutinntatthet kan påvirke hvilke nyanser og deler av deres fortelling som følges opp, og det ble derfor viktig å inkludere et ressursperspektiv i denne studien for å utfordre min egen forutinntatthet. Kvale og Brinkmann (2015) viser hvordan man kan forsøke å falsifisere sin egen lesning, søke etter alternative fortolkninger og på den måten forsøke å motvirke teoretisk ensidighet.

Jeg ønsket å få et innblikk i de perspektiv og erfaringer gruppen selv synliggjør. Jeg har lest offentlig tilgjengelige blogger, oppsøkt informasjon fra kjønnspolitiske- og brukerorganisasjoner, deltatt på rapportlanseringer, sett dokumentarer, lest avisartikler og sett YouTube-klipp som får frem transpersoners fortellinger. Ofte var det fortellinger som uttrykte en følelse av å «føle seg feil» og «annerledes» som kom tydeligst frem. Det lå derfor i min interesse å utforske slike erfaringer og aktualisere slike erfaringer innenfor en sosialfaglig kontekst.

4.4 Valg av metode

Studiens formål og dens problemstilling er retningsgivende for hvordan man fremskaffer informasjon om den sosiale virkeligheten. Valgt metode vil styre hvordan datamaterialet samles inn, analyseres og tolkes for å belyse problemstillingen (Johanessen et al., 2010). Det teoretiske utgangspunktet og tendensene i datamaterialet er i et gjensidig påvirkningsforhold (Thagaard 2013). Problemstillingen i oppgaven tar sikte på å være utforskende i sin søken etter forståelse av de erfaringer og opplevelser informantene har om sin ungdomstid. For å få innblikk i dette, var det metodiske avveininger som gjorde at jeg valgte semistrukturerte forskningsintervjuer. Intervjuformen er fleksibel og muliggjør fylldige og detaljerte beskrivelser av et fenomen (Johanessen m.fl. 2010). Det gir også informanten større frihet til å uttrykke seg enn ved bruk av eksempelvis spørreskjema. Ved at fokuset lå på informantens erfaringer, var det semistrukturerte intervjuet en måte å vektlegge informantens selvbestemmelsesrett i hva de selv ønsket å fokusere og svare på. Det ble derfor regnet som et metodisk valg som kunne bidra til å belyse studiens problemstilling. Kompleksiteten ved sosiale fenomener gjør at kvalitative intervjuer kan få frem nyanser underveis i intervjuet (Johanessen m.fl. 2010), og betydningen av informantens erfaringer, og synliggjøringen av deres erfaringer og opplevelser med og av verden, blir et mål i det kvalitative forskningsintervjuet (Kvale og Brinkmann 2015).

Jeg anså at mitt ønske om å få frem fortolkninger og beskrivelser av erfaringer fra deres hverdagsliv, medførte at en kvalitativ tilnærming i større grad kunne tilrettelegge for en dialog som kunne få frem dette. På bakgrunn av studiens tema var det viktig for meg å skape trygge rammer for informanten. Dersom det var nødvendig kunne jeg følge opp informanten underveis og i etterkant av intervjuet. Intervju ble regnet som et metodisk grep der jeg hadde

størst potensial til å ivareta et slikt aspekt. Å bruke betegnelsen *betydningsfulle erfaringer* viser min intensjon om åpen fortolkning hos informantene. Jeg ønsket ikke å sitte med definisjonsmakten over begrepet, og forsøkte sammen med informantene å utforske hva betydningsfulle erfaringer kunne bety for dem. Dermed inkluderes både positive og negative erfaringer som kan bidra til å nyansere informantenes fortellinger om sin ungdomstid.

En betydningsfull erfaring kan oppleves som både et positivt og/eller negativt møte med andre. Å oppleve at en hendelse eller en person *påvirket* dem i positiv eller negativ forstand ble deres tilknytning til begrepet. Det innebar at intervjuene også fikk et annet innhold enn det jeg hadde forventet. *Betydningsfull* innebar at informantene satte en grense mellom det å bli påvirket av noe som hadde skjedd, for eksempel et negativt møte med helsevesenet, og hvordan de kunne tenkt seg at en sånn opplevelse kunne blitt til et positivt møte. Effekten eller påvirkningen et godt/negativt møte med andre hadde for mine informanter, ble også inkludert i meningsinnholdet av begrepet betydningsfulle erfaringer. Dette bidro til en konkretisering i materialet, der forskningsspørsmålene også fremkom tydeligere. Hendelser og opplevelser som indikerer mestring og utvikling av motstandsdyktighet, samt spesifikke stressfaktorer, kom tydeligere frem i informantenes fortellinger.

4.4.1 Utvalgsriterier

Det har vært tre utvalgsriterier i rekrutteringen av informanter i denne studien. På grunn av studiens fokus på ungdomstiden, ble alderskriteriet satt til 18-25 år. Hensikten bak det øvre alderskriteriet var å sikre at informantene hadde nærhet til temaene i intervjuet, og jeg antok det som sannsynlig at dette aspektet ble ivaretatt ved dette alderskriteriet. Jeg regnet studien som potensielt sårbar og personlig, og dette hadde en innvirkning på det nedre alderskriteriet på fylte 18 år. På bakgrunn av problemstillingen var det og nødvendig å få informanter som hadde fortalt om sin kjønnsidentitet til en eller flere i sine omgivelser. Da forskning viser variasjon i «komme-ut-prosesser» ble alderskriteriet på 18 år satt for å også kunne ivareta dette aspektet ved studien. Den nedre aldersgrensen ble også satt for å få informanter som hadde kommet relativt langt i sin prosess av selvkonstruksjon i forhold til opplevd kjønn. Det var ønskelig å få informanter som kunne bidra til variasjon i utvalget. Dette innebar at jeg ønsket å rekruttere informanter med kjønnsidentitetstematikk eller som identifiserte seg i større eller mindre grad innenfor transspekteret. Jeg brukte beskrivelsen «å gjøre kjønn uten

fasit» for å forsterke ønsket om å komme i kontakt med personer som kan anses som normbrytere i kjønnsuttrykk og/eller kjønnsidentitet.

4.4.2 Rekrutteringsstrategi

Deltakere i studien er valgt på bakgrunn av egenskaper som er strategiske i henhold til oppgavens problemstilling og undersøkelsens teoretiske perspektiv (Thagaard 2013). Rekrutteringen av informanter har skjedd gjennom et tilgjengelighetsutvalg, der jeg henvendte meg til ressurspersoner jeg anså som *døråpnere* til miljøer der potensielle informanter kunne kontaktes (Johanessen m.fl. 2010). Metaforen døråpner viser til mennesker som kan gi uformell eller formell tilgang til de settinger, deltakere eller miljøer forskeren ønsker informasjon fra (Johanessen m.fl. 2010). Utvalget er strategisk ved at informantene representerer egenskaper som etterspørres i henhold til studiens problemstilling, og fremgangsmåten som ble valgt er basert på hva som kunne regnes som gjennomførbart (Thagaard 2013).

De som har rekruttert informanter, har selv bedt om bli å anonymisert for å ivareta informantenes anonymitet i denne oppgaven. Kontakten med disse ressurspersonene har inkludert møter og e-postkorrespondanse. Jeg har på denne måten fått mulighet til å presentere studien og svare på spørsmål. Jeg har også fått anledning til å få kjennskap til deres erfaringer og kunnskap om temaet, noe som har hatt en stor verdi for prosjektet. Disse døråpnerne har i sin tur tatt kontakt med potensielle informanter, og videreformidlet informasjonsskriv og samtykkeerklæring (vedlegg 1). Disse har dermed fungert som et mellomledd mellom potensielle informanter og meg. De som har ønsket å delta, har tatt kontakt direkte med meg enten via e-post eller telefon. Utfordringen ved en slik rekrutteringsstrategi er at man ikke er klar over hvordan rekrutteringen foregår og hvilke informanter man får tilgang til som følge av dette. Thagaard problematiserer en slik rekrutteringsstrategi ved å fremheve at utvalget i seg selv kan føre til en skjevhet i materialet. Utvalget kan i større grad oppleve mestring i sin egen livssituasjon, som medfører at undersøkelsen kan få mer informasjon om mestring enn om forhold som omhandler eksempelvis konflikter (Thagaard 2013). I denne studien blir dette likevel regnet som et godt metodisk grep for rekruttering av informanter, ettersom studien har et fokus på transspesifikk mestring og indikasjoner på motstandsdyktighet. Et forbehold blir allikevel om strategien

medfører skjevhet i materialet, da studiens fokus på mestring og motstandsdyktighet har ekskludert potensielle informanter som selv ikke opplever å «mestre» i egen livssituasjon.

4.4.3 Utvalgets sammensetning

Utvalget i undersøkelsen består av totalt fire informanter, i alderen 18-24 år. Antallet informanter (4) samsvarer ikke med studiens opprinnelige ønske om seks til åtte informanter. Det blir da et spørsmål om dette kan regnes som tilstrekkelig for å belyse problemstillingen. Dersom utvalget er for lite blir det vanskelig å generalisere og umulig å teste hypoteser om gruppenes forskjeller. Dersom utvalget er for stort vil det være utfordrende å foreta en dyptgående analyse av intervjuene (Kvale og Brinkmann 2015). Formålet til undersøkelsen avhenger av hvor mange informanter som bør rekrutteres, og der man når metningspunktet vil ikke ytterligere intervjuer tilføre noe særlig ny kunnskap.

Studiens overordnede formål er å undersøke betydningsfulle erfaringer fra informantenes ungdomstid, der deres posisjon som kjønnsminoritet står sentralt. Det er grunn til å anta at antallet informanter er tilstrekkelig til å bidra til å belyse dette. Informantenes erfaringer som kjønnsminoriteter har flere likhetstrekk, og deres individuelle opplevelser bidrar til å nyansere materialet. Informantene vedkjente seg transbegrepet, og hadde spesifikke pronomen de ønsket å benytte seg av for å beskrive seg selv og som representerte en del av deres identitet. Kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk varierte og de identifiserte seg selv som queer, transmann, mann, ikke-binær, hen og transperson. Det kan være en svakhet ved studiens utvalg at informanter med en kvinnelig-/overveiende kvinnelig kjønnsidentitet/-kjønnsuttrykk ikke er representert. Bockting (m.fl 2013) beskriver hvordan transpersoner født med mannlige kjønnskarakteristika, men som har en kvinnelig kjønnsidentitet, opplever større utfordringer med å passere i eget kjønnsuttrykk. Å passere oppleves å være noe som gjør det enklere å unngå negativ og krenkende oppførsel fra andre, og det kan tenkes at dette kan ha hatt en effekt i rekruttering og studiens endelige utvalg. Med et fokus på kjønnsstatistikk i ungdomstiden, er det flere grupper som kunne vært aktuelle som informanter. Personer som ikke vedkjenner seg kjønnsbegrepet, intersexpersoner, transpersoner med funksjonshemming og transpersoner med en annen kulturell bakgrunn er grupper som kunne nyansert materialet og bidratt til et fyldigere og bredere teori- og kunnskapsgrunnlag.

4.4.4 Intervjuguide

Jeg valgte temaer jeg anså som nærliggende i forhold til problemstillingen, og arbeidet systematisk med å utarbeide spørsmål i henhold til disse. I startfasen av arbeidet med intervjuguiden, skrev jeg også ned intensjonen ved hvert spørsmål for å tydeliggjøre overfor meg selv hvorvidt spørsmålet var knyttet til problemstillingen. Dette gjorde at overlappende spørsmål innenfor et gitt tema ble fjernet. Spørsmålene som gjensto ble stående som generelle spørsmål som kunne fungere som en innledning for informantens videre fortelling og med en intensjon om at spørsmålene kunne åpne for refleksjoner hos disse (Thagaard 2013). Intervjuguiden har hatt en fenomenologisk tilknytning, der spørsmålene har vært utformet for å få innblikk informantenes erfaringer, tanker og følelser for gitte fenomen i studiens overordnede tematikk (Thagaard 2013). Intervjuguiden sikret at alle informantene var innom samme temaer.

4.4.5 Pilotintervju

Jeg ønsket å gjennomføre et pilotintervju med en som matchet utvalgsriteriene i studien. Gjennom en bekjent fikk jeg kontakt med en person som ønsket å delta som testperson for intervjuet, og som tilfredsstilte studiens utvalgsriterier. På grunn av avstand og tid trakk denne personen seg. Jeg gjennomførte dermed et pilotintervju med en bekjent. Vedkommende kunne gi tilbakemelding på hvordan spørsmålene ble oppfattet, om noen av spørsmålene var overlappende eller utydelige, samt utfordre spørsmålenes relevans. Personen kunne derimot ikke gi tilbakemeldinger på hvorvidt spørsmålene og begrepene som ble benyttet kunne oppfattes som normative, krenkende eller upassende da vedkommende ikke kan regnes som kjønnsminoritet.

4.4.6 Intervjusituasjonen

Intervjuene varte mellom 40 – 50 minutter. I kontakten med informantene, vektla jeg at informanten selv skulle være komfortabel med hvor og hvordan gjennomføringen av intervjuene skulle være. For å ivareta informantenes krav til anonymitet, ønsket jeg ikke at intervjuene skulle foregå på eksempelvis kafeer, offentlige bibliotek og lignende. Det var ønskelig å møtes et sted som muliggjorde at intervjuet kunne gjennomføres uten forstyrrelser og der informanten følte seg trygg til å fortelle fritt. Samtlige informanter var fleksible og åpne for å møtes et sted etter mine anbefalinger, og vi møttes på nøytrale arenaer. Tiden intervjuene tok, ble regulert av informantens fortelling.

4.4.7 Bruk av båndopptaker

Jeg har i intervjuene fått tillatelse av informantene til å ta opp intervjuet på bånd. Jeg fortalte også at jeg kunne komme til å skrive notater underveis. I et intervju hadde jeg ikke tydelig nok forklart funksjonen bak en eventuell notatskriving, og opplevde at dette skapte et brudd i intervjuet. Til neste intervju ble intensjonen bak notatskrivingen tydeligere beskrevet. Etter hvert ble jeg også tryggere i rollen som intervjuer, og opplevde at jeg ikke trengte å skrive ned oppfølgingsspørsmål. Dette bidro til at jeg klarte å være mer tilstede med informanten og i vedkommendes fortelling. Etter hvert intervju skrev jeg ned utfyllende notater om min egen rolle i intervjusituasjonen slik at jeg kunne gjøre nødvendige justeringer og forbedringer til neste gang. Jeg skrev også ned notater om selve intervjuet som et innledende ledd i analyseprosessen av materialet.

4.5 Forskningsetiske avveininger

De nasjonale forskningsetiske komiteer innenfor samfunnsvitenskapen og humaniora (NESH) fremhever forskning som en søken etter ny og bedre innsikt, og er en systematisk og sosialt organisert virksomhet som styres av ulike normer og verdier (2016). Den viktigste forpliktelsen innenfor vitenskapen er idealet om å søke sannheten, og de etiske retningslinjene skal bidra til å fremme god vitenskapelig praksis, samt bidra til å utvikle forskningsetisk skjønn og refleksjon og avklare etiske dilemmaer. I tråd med de forskningsetiske retningslinjene er det særlig tre hovedprinsipper for ivaretagelsen av denne studiens forskningsetikk jeg har vært oppmerksom på (2016).

Prosjektet omhandler personsensitiv informasjon, og var dermed meldepliktig. Etter en samtale med samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD), var det noe uklart hvorvidt studien ville utløse meldeplikt hos Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK). Helseforskningsloven gjelder for medisinsk og helsefaglig forskning, og forstås som virksomhet som utføres med vitenskapelig metodikk for å skaffe til veie ny kunnskap om helse og sykdom (jf. § 4 *Helseforskningsloven* 2008). Etter å ha tatt kontakt med REK, ble jeg anbefalt å sende inn en fremleggs-vurdering av prosjektet. Studien falt utenfor helseforskningslovens virkeområde, jf. helseforskningslovens §§ 2 og 4, og kunne gjennomføres uten REK-godkjenning (vedlegg 3). Søknad ble sendt til NSD, og godkjenning ble mottatt 09.12.15 (vedlegg 4). Da studien ble forlenget tok jeg kontakt med NSD om ny

dato for prosjektslutt, og dette ble godkjent. De nasjonale forskningsetiske komiteer fremhever at forskeren skal respektere forskningsdeltakernes integritet, autonomi, medbestemmelse og frihet (NESH 2016). Personvernet i rettslig forstand knyttes til behandlingen av personopplysninger. Forskeren skal også gi deltakere informasjon om forskningens formål, forskningsfelt, hvordan resultatene skal benyttes og følgene som kan knyttes opp mot deltakelsen i forskningsprosjektet (NESH 2016).

4.5.1 Informert samtykke

Behovet for forståelig informasjon er særlig stort når studien kan innebære en risiko for belastninger. Kravet om informert samtykke skal forebygge krenkelser av personlig integritet og muliggjør forskning som innebærer en viss risiko for belastning (Kvale og Brinkman 2015). Informantene har blitt informert om studiens overordnede formål samt hovedtrekkene i studiens kvalitative design. I rekrutteringen av informanter ble informantene tilsendt informasjonsskrivet av døråpnere. I starten av hvert intervju gikk jeg gjennom informasjonsskrivet på nytt og åpnet for at informantene kunne stille spørsmål dersom noe var uklart. Jeg vektla at deltakelsen var frivillig og tydeliggjorde deres rett til å trekke seg fra undersøkelsen frem til prosjektslutt. Informantene har gitt skriftlig og muntlig samtykke til deltakelse i denne undersøkelsen, og har fått informasjon om bruk og tilgang av datamaterialet. Dette innebar at jeg ga informasjon om tilgang og bruk av lydopptak, og at valgte deler fra intervjuet kan bli publisert som sitater der deres rolle i studien anonymiseres.

4.5.2 Konfidensialitet

Et mål har vært å hindre bruk og formidling av informasjon som kan skade deltakerne i studien. Anonymisering i publisert materiale, samt oppbevaring av opptak og andre opplysninger har vært et viktig aspekt i prosessen. Opplysninger som kan identifisere informantene har blitt endret eller fjernet. I forlengelsen av dette, viser De nasjonale forskningsetiske komiteer til forskerens ansvar til å vise tilbørlig respekt for individets privatliv (2016). Dette innebærer at informantene skal kontrollere hvorvidt sensitiv informasjon skal gjøres tilgjengelig for andre. Ved å beskytte personer mot uønskede inngrep og mot uønsket innsyn, skal respekten for privatlivets fred være en etisk rettesnor for forskeren.

4.5.3 Konsekvenser for deltagelse i studien

Studiens informanter kan oppleve stigmatisering og marginalisering på bakgrunn av deres kjønnsidentitet. Et viktig forskningsetisk hensyn har vært å formidle beskrivelser av gruppen på en slik måte at gruppen ikke opplever ytterligere stigmatisering. Å formidle resultatene i tråd med, og med respekt for, informantenes fortellinger har vært et mål. Studiens temaer knyttet til ungdomstiden, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk kan være potensielt belastende for informanten. Å uttrykke tanker og erfaringer knyttet til sin kjønnsidentitet og oppleve at en utenforstående oppfatter både de positive og negative aspektene ved denne, kan være utfordrende og belastende. Denne bevisstheten har også medført at jeg har etterstrebet en forsiktig og empatisk tilnærming i intervjuene, der temaer har blitt introdusert underveis i intervjuet. Det var spesielt viktig å informere informantene om at det var opp til dem hvor mye de ønsket å fortelle og svare på. Informantene har vært åpne og modige i sine fortellinger, og jeg opplevde at informantene selv var i stand til å sette grenser for hva de ønsket å fortelle. Mitt inntrykk underveis og i etterkant av intervjuene, var at informantene var engasjerte og ønsket en åpenhet om tematikken da de selv anså det som svært viktig at flere får kunnskap om kjønnsidentitetstematikk.

De forskningsetiske retningslinjene har hatt en innvirkning på hvordan denne studiens materiale fremstilles. Det har vært et bevisst valg å ikke gi informantene pseudonymer eller å benytte andre måter å differensiere mellom disse i fremstillingen av materialet. Dette har blitt gjort fordi kjønnsidentitetene til informantene gjør det vanskelig å yte dem rettferdighet hvis jeg skal gi dem et kjønnsbetinget navn i fremstillingen. Et viktig poeng har også vært å la informantenes stemme høres gjennom materialet, uavhengig av den kategorisering vi så gjerne ønsker å ha i vår sosiale verden.

4.6 Etterbehandling og datanalyse

Jeg brukte en lydopptaker til intervjuene, og transkriberte på datamaskinen. Jeg transkriberte sammenhengende et intervju om gangen. Når et intervju var ferdig transkribert, hørte jeg på intervjuet en gang til for å sikre at jeg fått transkribert intervjuet i sin helhet. Jeg var påpasselig med å få frem intervjuets ulike nyanser. Dermed inkluderte jeg pauser, lyder og gjentakelser i materialet. Jeg valgte å følge den muntlige rytmen i intervjuet, og søkte å gjøre dette så nærliggende som mulig i det skriftlige materialet. Kvale og Brinkmann (2015) fremhever at et velformulert muntlig uttrykk kan fremstå som usammenhengende og være

preget av gjentakelser når det transformeres til skriftlig form. I et forsøk på ordrette intervjutranskripsjoner skapes en hybrid – en kunstig konstruksjon som kan være mangelfull for den muntlige og levende samtalen i sine beskrivelser i den formelle skriftlige stilen. «Transkripsjoner er kort sagt svekkede, dekontekstualiserte gjengivelser av direkte intervjusamtaler» (Kvale og Brinkmann 2015:276). I de sitater som trekkes frem i analysen, har jeg fjernet gjentakende ord og pauser i et forsøk på å ivareta det meningsbærende i informantens fortelling. Ved å gå gjennom hver transkripsjon ytterligere en gang, opplevde jeg at flere setninger hadde blitt nedskrevet feilaktig. Dette innebar at meningen bak det informanten sa ble fremstilt uriktig. Det ble derfor viktig å gjennomgå hver transkripsjon av intervjuene flere ganger.

Analysen av datamaterialet har vært temasentrert (Thagaard 2013). Et viktig aspekt har vært å behandle data slik at dette kan analyseres på tvers av intervjuene. Et sentralt poeng å fremheve er at det er vanskelig å fastslå når selve analyseprosessen begynte. Jeg opplevde i intervjuene med informantene at jeg festet meg ved spesifikke deler av deres fortelling, i tillegg til at jeg skrev notater underveis og i etterkant av intervjuene. Kvale og Brinkman vektlegger at man i det kvalitative forskningsintervjuet skal få beskrivelser fra informantens livsverden, slik at man kan tolke betydningen av de fenomen som beskrives. Da blir forskeren det viktigste forskningsinstrumentet (2015). I det skriftlige materialet forsøkte jeg innledningsvis å danne meg et helhetsinntrykk av materialet der jeg lette etter sentrale temaer (Johannessen m.fl. 2011). Jeg knyttet kodeord til utsnittene av det skriftlige materialet som fremhevdde meningsinnholdet. I informantenes fortellinger av betydningsfulle erfaringer differensierte de mellom positive og negative opplevelser. Positive og negative opplevelser ble stående som to foreløpige analysekategorier der jeg kunne plassere tekstutsnitt fra samtlige av mine informanternes fortellinger i matriser. Jeg søkte etter å utvikle analysetemaer som ikke var preget av temaene fra intervjuguiden, for å være åpen for hva mitt materiale formidlet. Malterud illustrerer dette ved å poengtere at førforståelsen og det teoretiske referanserammen bør settes i midlertidig parentes slik at informantens stemmer høres tilstrekkelig tydelig i materialet (2013:98).

For å nyansere materialet leste jeg materialet flere ganger og oppdaget en ytterligere dimensjon ved informantens fortellinger. Beskrivelser av *effekten* slike betydningsfulle erfaringer hadde hatt for informantene ble tatt med som én analysekategori, da jeg oppfattet at informantens fortellinger viste hvordan slike opplevelser hadde *påvirket* dem både

positivt eller negativt. Jeg ble overrasket over at samtlige informanters fortellinger inneholdt beskrivelser av hvordan en negativ opplevelse hadde hatt både en negativ og positiv påvirkning på dem. Informantene synliggjør erfaringer som var negative i ungdomstiden, men som de som unge voksne trekker frem som positive erfaringer. Disse temaene baserte seg på dataene som informantene hadde gitt. Dette skapte også en oversikt som skapte et utgangspunkt til å gå dypere inn i fortellingene til informantene for å se hvilke likheter og ulikheter som eksisterte i materialet. For å skape bedre oversikt, valgte jeg å tildele hver informant en skriftfarge og markerte hvert enkelt utsnitt slik at jeg kunne finne tilbake til hver informants uttalelser i teksten og få et overordnet perspektiv på materialet. De tre temaene som fremkom gjennom analysen var: *Overganger, stress og mestring, prosesser knyttet til «å tre inn i verden som seg selv» og mestringsprosesser i samspill med andre.*

Innenfor hvert tema ble neste skritt å strukturere tekstmaterialet for å se om det var andre dimensjoner som enda ikke var oppdaget, og om det var nyanser, ulikheter og likheter som kunne synliggjøres i deres fortellinger. Dette medførte til at resultatene innenfor hvert tema presenteres med kodeord, som gir uttrykk for de hovedpoenger som fremkommer i informantenes fortellinger. Kritikken mot temasentrert analyse er at den fjerner teksten fra den sammenhengen den tilhører (Thagaard 2013). Jeg har søkt å henvise til sammenhengen utsnittene er tatt fra i fremstillingen av materialet, og i mine matriser beholdt jeg større utdrag av teksten som et ledd i å bevare sammenhengen.

4.7 Studiens kvalitet

I det følgende skal jeg beskrive hvordan de metodiske valgene jeg har foretatt i denne forskningsprosessen både kan ha styrket og svekket denne studiens reliabilitet og validitet.

4.7.1 Reliabilitet

Min rolle som forsker knyttes til en kritisk vurdering av prosjektet som kan gi uttrykk for om forskningen er utført på en tillitsvekkende og pålitelig måte (Thagaard 2013). Dermed blir det et viktig aspekt for hele forskningsprosessen å redegjøre for hvordan dataene har blitt utviklet gjennom hele prosessen (Thagaard 2013). Reliabiliteten til en studie knyttes til undersøkelsens data, og gjennom beskrivelser av kontekst og fremgangsmåter kan forskeren styrke studiens pålitelighet (Johannessen m.fl. 2011). Ekstern reliabilitet kan knyttes til et spørsmål om studiens repliserbarhet, ved at et forskningsprosjekt utført i en kontekst kan

gjentas av andre i en annen (Thagaard, 2013). Intern reliabilitet viser til graden av kongruens i konstruksjonen av data mellom forskere. Denne formen for reliabilitet medfører at forskeren skal være konkret og spesifikk i sin rapportering av fremgangsmåter ved innsamling av data og analyse av data. Denne studiens funn har likheter med funn fra tidligere forskning, og studiens informanter har bidratt med rike fortellinger om sosiale fenomen som stress og mestring. Dette kan bidra til å styrke denne studiens reliabilitet (Johannessen m.fl. 2010). Ved å gi detaljerte beskrivelser av de metodiske, analytiske og teoretiske valgene som er foretatt i denne studien, har jeg forsøkt å gjøre forskningsprosessen gjennomsiktig. Det har gjennom forskningsprosessen vært kontinuerlig kontakt med veileder, og jeg har deltatt på skrivekurs og masterseminarer. Her har jeg fått tilbakemeldinger og innspill på mitt arbeid, noe som har bidratt til å gjøre denne forskningsprosessen transparent (Thagaard, 2013). Jeg har foretatt intervjuene på nøytrale arenaer med informantene, og jeg har opplevd at mine informanter har hatt tillit til den rollen jeg har som forvalter av deres fortellinger.

7.4.2 Validitet

Denne studiens validitet knyttes til spørsmålet om forskningens gyldighet, og vil i likhet med forskningens reliabilitet styrkes av forskningsprosessen gjennomsiktighet (Thagaard, 2013). Maxwell (2013) poengterer at validiteten er avhengig av relasjonen mellom konklusjonene og virkeligheten, og innholdet og formålet i undersøkelsen går forut for metodespørsmålet (Kvale og Brinkman 2015). Som et ledd i å styrke denne studiens validitet har intervjuene blitt transkribert i sin helhet. I kvalitative undersøkelser vil validitet dreie seg om hvorvidt fremgangsmåter og funn på riktig måte reflekterer studiens formål og representerer virkeligheten (Johannessen m.fl. 2010). I forkant av prosjektstart satte jeg meg grundig inn i tematikken, og oppsøkte fagmiljøer, litteratur og andre kilder. Dette styrker mitt prosjekts validitet, og bidro også til å utvide mitt perspektiv på tematikken. Dette var viktige innspill som gjorde at jeg kunne formulere en problemstilling og forskningsspørsmål, som videre ble brukt som et utgangspunkt for intervjuguiden. Et ledd i å styrke validiteten er å tydeliggjøre grunnlaget for de fortolkninger som gjøres. Dette gjøres ved å redegjøre for hvordan analysen har skapt grunnlaget for studiens konklusjoner (Thagaard 2013). Et spørsmål er hvorvidt denne studiens validitet kan være svekket ved bruken av en temasentrert analyse. I kategoriseringen av dataene har materialet blitt fjernet fra sin sammenheng. Jeg har i analysearbeidet skiftet mellom å arbeide med transkripsjoner og matrisene for å kunne ivareta dette aspektet.

4.7.1 Overførbarhet

Innenfor kvalitative undersøkelser vil overføring av kunnskap være et mer egnet begrep sammenlignet med begrepet generalisering (Johannessen m.fl. 2010). Thagaard fremhever et viktig aspekt ved kvalitativ forskning ved å fremheve utviklingen av forståelsen av de fenomen som studeres. Da er det fortolkningen som gir grunnlaget for studiens overførbarhet, og ikke beskrivelser av mønstre i datamaterialet (2013:210). I denne studien har antallet informanter ikke vært representative for gruppen transpersoner eller kjønns mangfoldet i Norge. Derimot belyser studien informantenes erfaringer av å være kjønnsminoriteter som ungdommer, og hvilke aspekter ved det de har vektlagt i sine fortellinger. Dette kan bidra til å belyse transpersoners erfaringer av å være en kjønnsminoritet i ungdomstiden, og kan bidra med kunnskap og en økt bevisstgjøring på deres behov for støtte, anerkjennelse og trygghet i praksisfeltet.

4.8 Oppsummering

I dette kapitlet har de metodiske valgene i denne forskningsstudien blitt redegjort for. Fremgangsmåten for analysen har blitt presentert i tillegg til en kort beskrivelse av de temaer som ble utviklet gjennom denne. Ved å vise til de forskningsetiske retningslinjene, har jeg vist til tre hovedprinsipper som har vært retningsgivende i å utvise god forskningsetikk i denne studien. Det har blitt vist til reliabilitet, validitet og overførbarhet, og disse begrepene har blitt knyttet spesifikt til denne studien.

5. Teoretisk rammeverk

5.1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for teoretiske perspektiver som bidrar til en forståelse av stress og mestring. Jeg vil hevde at disse teoretiske perspektivene gir gode innfallsvinkler for å forstå og belyse denne studiens problemstilling. Modellen om transspesifikk mestring av Budge, Chin og Minero (2017) vil være et sentralt teoretisk rammeverk for å analysere og drøfte funnene i denne studien. Dette rammeverket vil komplementeres av minoritetstressmodellen til Meyer (1995; 2003; 2007). Sammen kan disse bidra til å belyse og posisjonere transpersoner som minoriteter i det «kjønnede samfunnet», og muliggjør en drøfting av både mestringspotensiale og motstandsdyktighet, samt særlige stressfaktorer transpersoner opplever som følge av sin minoritetsstatus. Jeg vil også redegjøre for det spesifikke ved transteori som et bidrag til denne studiens teorigrunnlag. Dette gjøres for å synliggjøre det unike ved transpersoners erfaringer i henhold til kjønn og identitet, og anses som et viktig grep for å belyse informantenes beskrivelser av betydningsfulle erfaringer i deres ungdomstid. Dette kapittelet innledes med sistnevnte teori som bidrar til å danne det teoretiske bakteppet for denne studien.

5.2 Transteori

Transteori som et teoretisk perspektiv søker å forstå transpersoners levde erfaringer og fremhever den fysiske utførelsen av både kjønnsidentitet og seksuell identitet (Nagoshi og Brzuzy 2010). En slik fremhevelse av det fysiske uttrykket er et sentralt aspekt for å forstå ulike faktorer som kan innvirke på transpersoners liv. En ungdom som bryter med kjønnsnormer i sitt uttrykk, kan oppleve mobbing, følelse av annerledeshet, stigmatisering og fremmedgjøring som følge av *å skille seg ut*. Transteori bidrar med et teoretisk hjelpemiddel for å favne akkurat slike aspekter ved gruppens opplevelser av å gjøre kjønn uten fasit. Et slikt teoretisk utgangspunkt kan forstås som både en kritikk og en forlengelse av feministisk og queer-teoretisk forståelse av identitet, og kan forklares slik:

Transgender theory encompasses and transcends feminist and queer theory by explicitly incorporating ideas of the fluidly embodied, socially constructed, and self-constructed aspects of social identity, along with the dynamic interaction and integration of these aspects of identity within the narratives of lived experiences (Julie Nagoshi & Stephan/ie Brzuzy, 2010:432).

Transteori inkorporerer ideer om en flytende og sosialt konstruert identitet, i tillegg til individets selvbestemmelse som et aspekt i sin forståelse av hva kjønn er og kan innebære. En slik presisering av det fysiske uttrykket av identitet blir relevant når man går i dybden av mine informanternes fortelling om kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Transteori kan bidra til å skape en mer helhetlig forståelse av kjønn og kjønnsidentitet, ved at den omgår både det sosialkonstruktivistiske og det essensialistiske utgangspunktet i forståelsen av kjønn (Nagoshi og Brzuzy 2010). Betydningen av *levde erfaringer* vektlegger kjønn som et mangfoldig fenomen og som vil innvirke i livet på flere måter (Scott-Dixon 2006).

Van der Ros beskriver hvordan transpersoners «inntreden i verden handler om å være den man er og å vise seg slik en forstår en selv» (Van der Ros 2014:57). Uttrykket Van der Ros bruker, indikerer et ønske om å anerkjenne transpersoners mot og styrke til å uttrykke seg slik de selv opplever å være. Van der Ros viser til to former for inkongruens for å synliggjøre transpersoners erfaringer og strategivalg for å inntre i ulike typer av verdener; 1) det manglende samsvaret mellom selverfart kjønnsidentitet og kroppslig kjønn, 2) transpersoners manglende samsvar mellom egen oppfatning av kjønnsidentitet – som mann eller kvinne, flerkjønn, ikke-kjønn eller kjønnsnonkonform og andres meninger om ens kjønn. Dette betegner Van der Ros som henholdsvis interne og eksterne former for inkongruens (2014). Et spørsmål som gjør seg gjeldende i denne sammenhengen blir «hvem er jeg, og hvem er det som bestemmer hvem jeg er og får uttrykke meg som?» (Van der Ros 2014:56). Erkjennelsen av kjønnsidentitetstematikk, håndtering av en slik erkjennelse og erfaringer av å tre inn i en verden i et kjønnsuttrykk som svarer til kjønnsidentiteten, er høyst aktuelle temaer som mine informanter har måttet forholde seg til i sin ungdomstid. Hvilke krefter i seg selv og i sine omgivelser har de benyttet seg av for å oppleve et autentisk selv? Min antakelse er at dette bør ses i sammenheng med transspesifikke mestringsmekanismer- og -strategier, og at en kombinasjon av minoritetstressmodellen (Meyer, 1995; 2003; 2007) og transspesifikk mestring (Budge m.fl. 2017) kan bidra til en bredere og mer helhetlig forståelse av informantenes erfaringer.

5.3 Mestring som begrep

Lazarus og Folkman (1984) definerer mestring som:

Constantly changing cognitive and behavioral efforts to manage specific external and/or internal demands that are appraised as taxing or exceeding the resources of the person (Lazarus og Folkman 1984:141).

Denne definisjonen av mestring differensierer mellom mestring og en forsvarsmekanisme. Dermed argumenterer Lazarus og Folkman for at definisjoner av mestring må inkludere individers innsats i å håndtere stress uavhengig av utfallet, og at verdien av en mestringsstrategi kun vises i effekten den har hatt i det konkrete situasjonen og i tiden etter (1984). Dermed vil ingen strategi kunne være bedre enn en annen (Lazarus og Folkman 1984:134). Mestring står som en aktiv prosess der individet i situasjoner har ulike valgmuligheter. Disse valgene forutsier ikke at individet har bevisste hensikter eller er bevisst de konkrete valgene som tas – i utfordrende og vanskelige situasjoner vil unnvikelse eller passive handlinger også være responser som indikerer mestring. *Hvordan* man forholder seg til opplevelsen av en belastning eller krise viser mestring, og mestringsaktiviteten kan medføre resultater som innebærer en forverret eller forbedret situasjon for individet (Lazarus og Folkman 1984). En prosessorientert forståelse av mestring, gjenspeiles i Lazarus og Folkmans definisjon av mestringsbegrepet. Da begrenses mestring til aktiviteter der individet kan ignorere, minimere, tolerere eller akseptere stressfaktorer. En slik forståelse av mestring, vektlegger et sentralt poeng – mange kilder til stress vil ikke la seg overvinnes eller bokstavelig talt *mestres*. (Lazarus og Folkman 1984). Arbeidet i stresshåndtering, handler om å komme over ulike stressfaktorer og kritiske situasjoner som kan lede til skade, tap, trusler, vanskeligheter eller fordeler. Compas (m.fl. 2001) definerte mestring som en bevisst viljestyrt handling for å regulere følelser, tanker, fysiologi og sitt miljø som en respons på stressende hendelser eller omstendigheter. En slik beskrivelse av mestring inkluderer bruken av frivillige og ufrivillige mestringsresponser på stress (Compas m.fl 2001).

Sommerschild (1998) problematiserer bruken av begrepet mestring, og hevder at et fokus på et slikt begrep fort kan oppfattes som både begrensende og ensidig på den ene siden, men også for grunnleggende og altomfattende på den andre. Ved å bruke mestring som et styrende begrep, står man i fare for å skape en forestilling om at det overveiende målet er det «vellykkede individet» (Sommerchild, 1998:22). Derimot kan et mestringsperspektiv favne en intensjon om å oppdage muligheter og ressurser hos et individ og i dets omgivelser. Ved å fremheve mestringsmuligheter knyttes individet og situasjoner til mestringspotensial (Sommerschild 1998). Da kan også begrepet resiliens, eller motstandsdyktighet, tydeligere vise til interne ressurser som kan bidra til mestring (Mizcock og Mueser 2014).

Motstandsdyktighet kan forstås ut fra et system der spesifikke oppfatninger interagerer med miljømessige stressfaktorer, som kan indikere et individs mestringsferdigheter. Interne faktorer, for motstandsdyktighet, slik som opplevelser av egenmestring, selvtillit og å fungere som rollemodell for andre har vist å redusere effekten av stigmatisering (Grossman, D'Augelli og Frank, 2011; Sing, Hays og Watson, 2011; Mizcock og Mueser, 2014).

For å forstå hva informantene opplevde som betydningsfullt i sin oppvekst, fungerer mestringsbegrepet som en innfallsvinkel for å utforske *hva* som var betydningsfullt for dem, og *hvorfor* disse opplevelsene trekkes frem i de beskrivelser de gir. Mestringsbegrepet indikerer også et ressursperspektiv på mennesker med kjønnsidentitetstematikk, og kan bidra til en nyansering av gruppens muligheter og utfordringer.

5.4 Facilitative coping

For å skape et bredere kunnskapsgrunnlag om kjønns mangfold og transpersoner, har Budge, Chin og Minero undersøkt *facilitative coping* hos transpersoner i deres identitetsutvikling og i deres livssituasjon (2017). Deres modell baserer seg på tidligere forskning og teorier om positive mestringsprosesser som å søke sosial støtte (Folkman og Lazarus, 1980; 1985), positiv adapterende atferd (Brandstädter 1992), og personlig vekst og selvaksept (Schwarzer og Knoll 2003). *Facilitative coping* blir i denne oppgaven oversatt til prosesser som kan medføre en nyttiggjørelse av faktorer for mestring. Med denne oversettelsen søker jeg å vise til spesifikke *prosesser* som fører til individets opplevelse av mestring og de *strategier* de anvender for å oppnå egenverdi, selvaksept og mestring av egen livssituasjon i møte med stress. Modellen om *facilitative coping* er i tillegg ment å være et meningsfullt bidrag for transpersoner i prosessen av kjønnsidentitetsutvikling ved å synliggjøre de positive aspektene ved en transkjønnet identitet (Budge m.fl. 2017).

Majoriteten av litteraturen om mestring fokuserer på å adaptere og reagere på stressende eller utfordrende hendelser. Som en kritikk av en snever forståelse av mestring, har forskere innenfor positiv psykologi definert mestring til å dreie seg om personlig vekst og et selvregulert ønske om å oppnå personlige mål. Gjennom en slik anvendelse av mestringsbegrepet søker man å utvide teoretisk forståelse av ulike mestringsmekanismer samt den praktiske anvendelsen av mestringsbegrepet. Med en slik påstand vil det være anvendelig

(og nødvendig) å rette søkelyset mot transmestring innenfor en ramme av interne og eksterne prosesser for mestring (Budge m.fl. 2017).

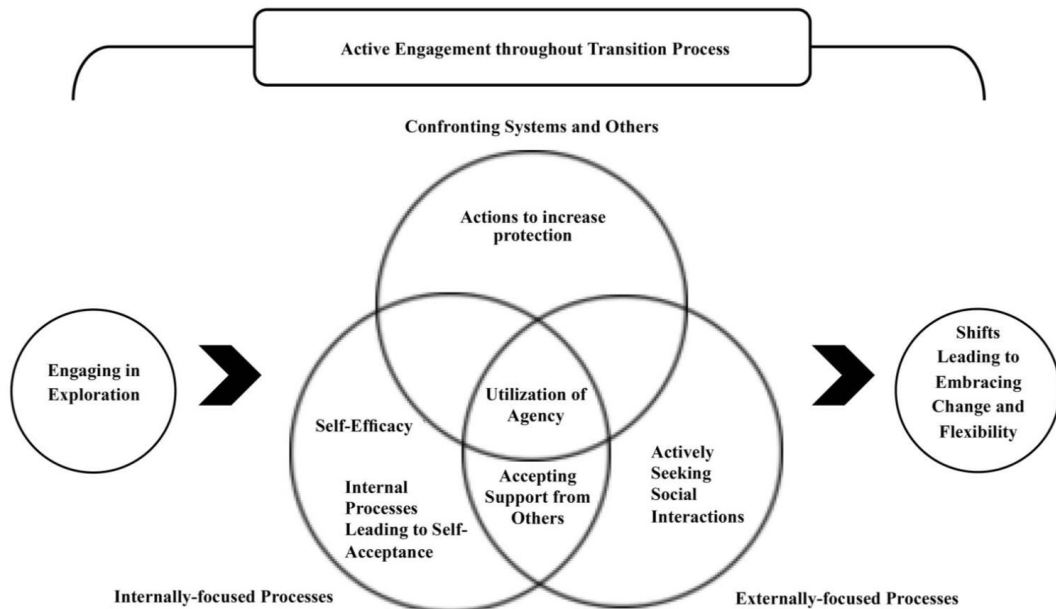

Figure 1. Theoretical model of facilitative coping mechanisms of trans individuals.

Figur 1 Budge, Chin og Minero, 2017.

Modellen har en todelt oppbygging, og viser til en utviklingsmessig prosess fra å oppdage en transidentitet til hvordan individet vil oppleve sin nåværende situasjon, og til interne mestringsprosesser og eksterne mestringsprosesser. Fokuset på den utviklingsmessige prosessen hos individet, står som et overordnet tema i modellen. Individets relasjon til seg selv og egen kjønnsidentitetsutvikling og kjønnsidentitet antas å gjøre seg gjeldende gjennom hele utviklingsprosessen av en transidentitet, og innvirker i både de interne og eksterne prosessene for mestring. Budge, Chin og Minero antar at dette indikerer at transpersoner bruker spesifikk atferd for å aktivt engasjere seg gjennom hele sin utviklingsprosess. Modellen er utformet med påfølgende fem overlappende temaer, der individet håndterer, internaliserer og mestrer egen identitet gjennom todelte og gjentatt forekommende relasjoner. Vekselvirkningen mellom interne og eksterne prosesser er avhengig av hvor langt individet har kommet i sin egen identitetsutvikling (2017).

5.4.1 Identitetsutvikling

Fokuset på individets utvikling av kjønnsidentitet, viser til de konkrete og spesifikke valgene individer tar for å håndtere spesifikke stressfaktorer i direkte tilknytning til sin identitetsprosess. Eksempler på dette kan være å komme ut som trans, å kle seg i henhold til opplevd kjønnsidentitet og å oppsøke medisinske intervensjoner. Å komme ut som trans anses som et overordnet aspekt i transpersoners liv, og blir trukket frem som en intern mestringsprosess. Å komme ut kan være nyttig slik forstand at personer opplever det som en lettelse å slippe å skjule sin identitet. Dette kan være nyttig som et ledd i å håndtere de stressende aspektene i livet (Budge m.fl. 2017).

5.4.2 Interne prosesser

Å utforske står som et tema som viser til interne mestringsstrategier (Budge m.fl. 2017). Dette inkluderer å utforske og finne informasjon og kunnskap om kjønnsidentitetsmangfold, og få kjennskap til ord og begreper som kan hjelpe til å sette følelser og behov i en kontekst. Én måte å håndtere vanskelige følelser på i sin egen identitetsprosess, er å kommunisere med andre om kjønnsidentitetstematikk. Et annet eksempel på en intern mestringsstrategi i en tidlig kjønnsidentitetsprosess, er å observere andre for å lære sosialt akseptert atferd og etterligne denne. Egen mestringssevne indikerer også en intern mestringsstrategi, og eksemplifiseres gjennom individets prosess med å oppleve økt selvtillit, å være og vise til et positivt selv, å tro på egen evne til å gjennomføre oppgaver, og en prosess av selvaktualisering der man skal prøve å bli den beste versjonen av seg selv. Interne prosesser som leder til selvaksept viser interne mestringsstrategier gjennom at individet aksepterer seg selv, er et autentisk selv, blir mindre opptatt av og bryr seg mindre om andres meninger om sitt kjønnsuttrykk, og viser et forhandlende *selv* innenfor ulike kjønnsfærer og identiteter (Budge m.fl. 2017).

5.4.3. Eksterne prosesser

Å aktivt søke sosial tilknytning og fellesskap med andre, står som en ekstern mestringsstrategi. Dette kan innebære å mestre gjennom å delta i støtte- og samtalegrupper, hjelpe andre transpersoner, å være en rollemodell, å opplyse og utdanne andre om transrelaterte spørsmål. Å oppleve anerkjennende og trygge relasjoner med andre viser til eksterne prosesser som øker potensialet hos individet for mestrings i egen livssituasjon (Budge m.fl. 2017). Handlinger som skal øke opplevd trygghet kan være å ikke være åpen om egen

kjønnsidentitet, å tilpasse atferd og uttrykk for å øke egen opplevelse av trygghet, samt å oppføre seg adekvat i henhold til kjønnsnormer. Andre eksterne prosesser av mestring er å akseptere støtte fra venner, familie og andre transpersoner, oppleve generell støtte i sine omgivelser, samt opplevelsen av å være akseptert i samfunnet. Å utnytte seg av sin egen handlekraft, å forsvare og stå opp for kjønns mangfold og å arbeide for å øke politisk bevissthet i henhold til kjønn. Budge, Chin og Minero fremhever at også mestring kan indikeres ved at individet gjenskaper narrativet om kjønnsidentitetsutvikling som en positiv identitetsprosess, og fjerner seg fra internaliserte mekanismer. Å tillate seg selv tid i egen prosess og utvikle egne verdier og overbevisninger viser også til eksterne mestringsmekanismer for transpersoner.

Det som viser seg i valget av disse teoretiske perspektivene, er at de bidrar til et bredere utgangspunkt for å forstå det som har vært betydningsfullt for informantene. Det er flere variabler i ungdomstiden som kan stå som betydningsfulle erfaringer. Et særlig relevant aspekt er deres posisjon som tenåringer med store identitetsproblemer i tilknytning til kjønn. For å kunne nærme meg dette temaet, ble minoritetsstressmodellen et teoretisk virkemiddel til å belyse samspillet mellom stress og mestring i informantenes fortellinger om betydningsfulle erfaringer.

5.5 Stress

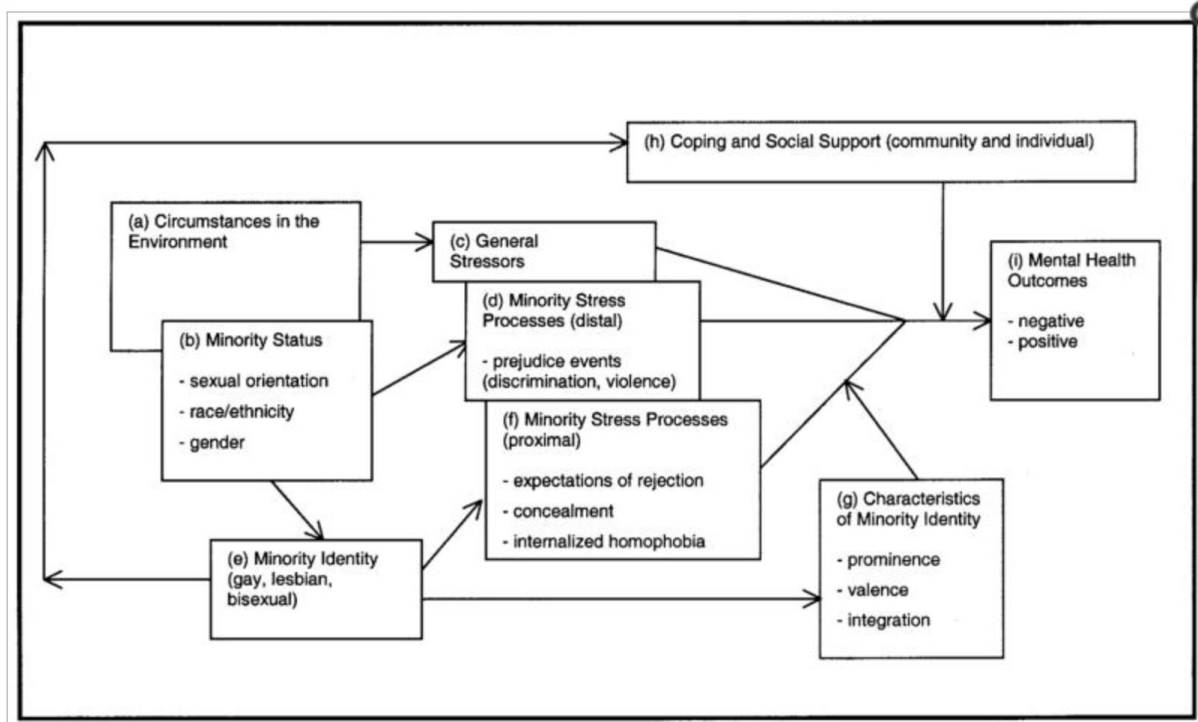
Fokuset på transspesifikk mestring i henhold til Budge, Chin og Mineros modell (2017), skaper et behov for en redegjørelse av stressbegrepet. Lazarus og Folkman skriver at stress er et uunngåelig aspekt i et menneskes liv, og påpeker at stress kan forstås som stimuli eller en respons (1984). En definisjon av stress som en stimuli, fokuserer på hendelser i miljøet som skaper eller medfører stress for individet. En slik tilnærming til stressbegrepet antar at visse situasjoner er normativt stressende for individer. Stress forstått som en respons viser til grader av stress individet opplever. Stressdefinisjonene fremhever relasjonen mellom personen og miljøet, der individet må tilpasse seg for å opprettholde likevekt. Belastningen som følge av stress angis ikke med en slik definisjon, men viser til den interne opplevelsen den medfører (Lazarus og Folkman 1984). Stress kan ha destruktive eller produktive følger, og kan dermed i seg selv forstås som verken positiv eller negativ. Derimot er opplevelsen av stress ofte negativ i den forstand at stress kan true individets livskvalitet. Håndteringen av stress, responsen, er utgangspunktet for mestringsbegrepet (Lazarus og Folkman 1984). Selv

om visse miljømessige krav og ytre faktorer av press produserer stress hos/for en stor mengde mennesker, så er det individuelle- og gruppeforskjeller i den grad og type av reaksjon som synliggjøres. Det er individuelle forskjeller på hvordan personer reagerer på stress. Forhold som sensitivitet og sårbarhet, samt individenes tolkninger og reaksjoner blir stående som sentrale faktorer i en slik påvirkning (1984).

5.6 Minoritetsstress

Minoritetsstress beskrives som psykososialt stress som følge av individers minoritetsstatus, og baseres på et premiss om at LHBT-populasjonen, i likhet med medlemmer fra andre minoritetsgrupper, utsettes for kronisk stress som følge av stigmatisering (Meyer 1995). Ved å benytte begrepet minoritetsstress, viser og fremhever Meyer til det sosiale stresset stigmatiserte minoritetsgrupper rammes av som følge av deres minoritetsstatus. Begrepet viser også til forholdet mellom dominerende verdier og påfølgende konflikter med de sosiale omgivelsene og medlemmene av minoritetsgruppen (Meyer 2007). Minoritetsstress er ikke basert på én kongruent teori, men er influert av flere sosiale og psykologiske teoretiske orienteringer og anses å være sosialt fundamentert ved at det utgår fra strukturer, institusjoner og sosiale prosesser (Meyer 2003).

Transpersoner, i likhet med den generelle befolkningen, vil oppleve generelle stressfremkallende faktorer som kan resultere i et bredt spekter av årsaker til å oppsøke helsetjenester. Derimot er transpersoner i tillegg til å oppleve de generelle stressfaktorene, særlig utsatt for diskriminering, vold og avvising som følge av sin kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk (Hendricks og Testa 2012). Craig og Austin fremhever at transbefolkningen har større sannsynlighet for å oppleve emosjonelle stressfaktorer sammenlignet med den heteronormative delen av befolkningen. Dette poengteres ved å vise til at transbefolkningen ofte mangler støtte og mestringsstrategier til å kunne navigere mellom sin stigmatiserte identitet og de psykososiale risikofaktorene (2015). Minoritetsstress vil være vedvarende på bakgrunn av dets tilknytning til relativt stabile og underliggende kulturelle og sosiale strukturer (Craig og Austin 2015). En slik konflikt mellom individet og dets omgivelser beskrives som essensen av all sosial stress (Lazarus og Folkman 1984). Et særlig poeng er at konflikten mellom individet og den dominerende kulturen øker opplevelsen av minoritetstress betydelig (Meyer 1995).

Minority stress processes in lesbian, gay, and bisexual populations.

Figur 2 Minoritetsstressmodellen (Meyer 2003)

Meyer (1995) viser til tre prosesser der LHBT personer utsettes for minoritetsstress. Den første prosessen viser til miljømessige og andre eksterne hendelser som kan oppstå som en direkte konsekvens av individets minoritetsstatus. Meyer beskriver disse hendelsene som objektive, da disse er observerbare og verifiserbare og kan oppstå både akutt eller være kronisk (Meyer 2003). Fordomsfulle hendelser beskrives av Meyer som kjernefaktorer for stress, og viser spekteret av diskriminering fra menneskerettighetsbrudd til ulike former for trakassering og trusler for individets sikkerhet og opplevelse av trygghet (Meyer 2003).

Den andre prosessen viser til forventningene individet har om at eksterne, stressende hendelser vil skje, og den årvåkenheten som individet pålegger seg selv på grunn av denne forventningen. Som et resultat av dette vil ofte LHBT-personer eksempelvis gå med forventninger om avvisning som følge av deres minoritetsstatus, og vil derfor ofte forsøke å skjule sin identitet for å unngå psykologisk eller fysisk skade. Når dette oppstår vil de negative forventningene i seg selv skape stress for individet, i tillegg til at det å skjule sin identitet vil skape en ytterligere belastning av stress. Fordi denne prosessen involverer en intrikat interaksjon mellom individet og individets miljø, blir dette forstått som den mest proksimale formen for stress (Meyer 1995). Den tredje prosessen er når negative holdninger

og fordommer fra samfunnet internaliseres, og blir stående som den mest proksimale formen for stress av de tre prosessene. For transpersoner, vil høydepunktet av denne formen for stress vises som internalisert transfobi. Denne internaliserte følelsen av stigma er mer subjektiv i den betydning at denne ikke er direkte observerbar, men den blir stående som den potensielt mest skadelige (Meyer 1995). Dette kan medføre at individets evne til å håndtere eksterne stressende hendelser reduserer individets motstandsdyktighet i møte med negative hendelser (Hendricks og Testa 2012). Meyer (2003) trekker linjene for hvordan disse tre prosessene kan bidra til et økt nivå av psykopatologi for LHBT-grupper. Dette inkluderer rusmisbruk, avhengighet, selvmordsrisiko og selvmordsforsøk.

5.6.1 Stresslindrende faktorer

Meyer fremhever at antakelsen om at stress kan resultere i positive utfall er en integrert del av minoritetsstressmodellen (2014), og poengterer at ikke alle effektene av en minoritetsstatus er negative (Meyer 2003). Medlemmer i en minoritetsgruppe kan utvikle mestringsstrategier som en respons på fordommer og andre negative hendelser (Meyer 1995). Spesifikt kan en fortetting rundt en minoritetsidentitet bidra til at individet nyttiggjør seg av viktige ressurser minoritetsgruppen kan tilby. Dette kan innebære gruppesolidaritet og samhørighet som i sin tur kan beskytte minoritetsmedlemmer fra de negative helseutfallene minoritetsstress kan medføre. En måte minoritetsmedlemmer kan oppnå dette på, er å skape en «innenfor» gruppeidentitet der de kan sammenligne seg med hverandre, fremfor å bruke de fordommene de møter i deres heteronormative sammenligningsgruppe (Hendricks og Testa 2012). I en slik prosess begynner minoritetsmedlemmene å evaluere seg selv i en kontekst der de sammenligner seg selv med andre som er som dem, fremfor å evaluere og sammenligne seg selv med andre som tilhører den dominante kulturen (Hendricks og Testa 2012). Denne revurderingen tillater medlemmene å få tilgang til anerkjennelse som kanskje ikke ellers hadde vært tilgjengelig for dem. Som en gruppe, kan minoritetsgruppemedlemmene skape et positivt bilde av dem selv som effektivt motvirker stigma (Meyer 1995).

Gruppemedlemmer vil typisk sett ha tilgang til disse ressursene når de tydelig og åpent identifiserer seg som medlemmer av gruppen. For LHBT-grupper kan denne tilgangen hindres når individet skjuler sin identitet. Både fordi å skjule sin egentlige identitet sørger for at personen er usynlig for minoritetsgruppen, og fordi det blir utfordrende for individet å

identifisere andre medlemmer av minoritetsgruppen. Dersom et individ velger å komme ut, kan individets potensiale til å nyttiggjøre seg av grupperessursene øke (Hendricks og Testa 2012). Meyer (2003) argumenterer for at grupperessurser er såpass viktige at selv ressurssterke individer vil oppleve mangelfull mestring i fravær av disse ressursene. Ved å skape en distinksjon mellom grupperessurser og personlige ressurser, understreker Meyer det essensielle ved å holde disse begrepene separat fra hverandre. Personlige ressurser henviser til et individs motstandsdyktighet og personlige egenskaper slik som eksempelvis autonomi, selvtillit, intelligens, problemløsende egenskaper og god mental- og fysisk helse– og opererer således på individnivå (Meyer 2007). Dermed kan medlemmer innenfor den samme minoritetsgruppen vise betydelige variasjoner. De ressursene og helsemessige fordelene som eksisterer på gruppenivå og som er tilgjengelige for alle innenfor samme minoritetsgruppe, kan innebære at stigmatiserte individer opplever sosiale omgivelser uten stigmatisering (Meyer 2003). Et slikt miljø vil også kunne tilby en støttefunksjon der gruppen hjelper til med å sette stressende betingelser i perspektiv, og skape et rom for stresslindring slik at individet tar mindre skade av slike stressfaktorer. Gruppen kan også tilby rollemodeller gjennom å synliggjøre andre perspektiver enn det medlemmer fra den dominerende kulturen representerer.

Meyer (2003) fremhever at motstandsdyktighet er en forutsetning for mestring. I et psykologisk perspektiv, står resiliens som kapasiteten til å håndtere stress og negative hendelser, i tillegg til å unngå psykologiske problem i møte med slike situasjoner (Grossman, D'Augelli og Frank 2011). En sentral prosess i å bygge motstandsdyktighet er utviklingen av mestringsstrategier og -prosesser. I møte med motgang vil en vurdering av det signifikante ved stressfaktoren eller trusselen oppstå, og mestringsresponsen utløses for å fokusere på motgangen eller de emosjoner som genereres (Grossman m.fl. 2011). Responsen kan være sosialt fundamentert, slik som å oppsøke sosial støtte hos andre. De faktiske mestringsinnsatsene rettes mot å regulere problemet for å gjeninnføre balansen som kom fra motgangen og som påvirket individets psykiske velbefinnende. I Grossman, D'Augelli og Franks studie, fant man at tre variabler kunne forutsi positive psykiske helseutfall; høy selvtillit, oppfatning om egen mestring, og opplevelse av sosial støtte. De utforsket sosial resiliens hos transungdom, der de fleste opplevde psykologisk og sosial stress i tilknytning til deres minoritetsstatus innenfor det kjønnsnormative samfunnet. Ved å poengtere at minoritetsgrupper har en forhøyet risiko for negative helseutfall sammenlignet med

majoritetsgrupper på bakgrunn av sosiale stressfaktorer vil det være vesentlig å forstå slike risikoer i tillegg til faktorer som kan beskytte eller lindre (Meyer 2003).

5.7 Oppsummering

De teoretiske perspektivene som kan bidra til å forstå og belyse informantenes fortellinger om betydningsfulle erfaringer har blitt presentert i dette kapitlet. Informantenes fortellinger viser hvordan mestring og stress samvirker og hvordan dette samspillet har påvirket dem som ungdommer med kjønnsidentitetstematikk. Ved å presentere transteori har jeg synliggjort informantenes minoritetsstatus innenfor det normative kjønns mangfoldet i dagens samfunn, og muliggjør en drøfting av informantenes muligheter for mestring og oppbygging av motstandsdyktighet i ungdomstiden. Anvendelsen av minoritetsstressmodellen viser spesifikke faktorer for stress som kan gjenkjennes i informantenes fortellinger, og kan i tillegg bidra til å belyse mestringspotensialet som ligger til grunn i deres kontekst som ungdommer og kjønnsminoriteter.

6. Analyse og funn

I dette kapittelet blir undersøkelsens resultater presentert. Datamaterialet er kategorisert i henhold til en temasentrert analyse (Thagaard 2013). Ved å lese gjennom materialet flere ganger, med både problemstilling og forskningsspørsmål som rettesnor, viste det seg at det var tre områder som skilte seg ut i informantenes fortellinger. Jeg har delt materialet i kategorier som viser til tre prosesser som fremstår som betydningsfullt fra informantenes ungdomstid. Disse viser opplevelser av mestring og stress i deres kontekst som ungdommer med kjønnsidentitetstematikk. Inndelingen jeg har gjort er et analytisk grep for å synliggjøre både stress og mestring i informantenes fortellinger. Dette medfører også glidende overganger mellom kategoriene, da de betydningsfulle erfaringene kan spille på hverandre og derfor overlappe innenfor hver kategori.

Informantene ble spurt om hvilket pronomen de selv ønsket å bli beskrevet som. Bruken av pronomen følger deres ønsker i fremstillingen av resultatene i denne studien. Det tas ikke sikte på å skille de ulike bidragene til informantene i fremstillingen av materialet, men det understrekes at fremstillingen av materialet har en likevekt av fortellingene til samtlige informanter.

6.1 Overganger, stress og mestring

Samtlige av informantenes fortellinger indikerer en tendens der overgangen fra å være barn til å gå inn i ungdomstiden har hatt en særlig betydning. Under intervjuene fremkom det beskrivelser som kan knyttes til ulike faktorer i deres omgivelser som innvirket på informantenes opplevelse av stress, og aspekter som viser deres strategier for mestring i en utfordrende livssituasjon. Informantene beskriver på ulike måter hvordan de opplevde å ikke passe inn, og at de hadde en følelse av å være annerledes eller «feil» i ungdomstiden. Materialet viser en prosess hos informantene der de i ulik grad ble oppmerksomme på, og opplevde innvirkningen av kjønnsnormative rammer på deres selvutfoldelse i starten av sin ungdomstid.

En informant beskriver hvordan vedkommende opplevde at noe var feil som følge av tilbakemeldinger og kommentarer fra jevnaldrende i overgangen fra barndom til ungdomstid. En annen informant beskriver opplevelsen av å være «feil» og annerledes i sin barndom, og

at dette ble forsterket i ungdomstiden. Materialet viser med sine variasjoner informantenes opplevelse av å skape og å gjøre kjønn, både som barn og i overgangen til å bli ungdommer. Tendensen i materialet viser at overgangen til tenårene hadde en særlig betydning for deres opplevelse av kjønn og selvidentitet. Det kan se ut til å at inngangen til ungdomslivet var starten på en økt bevissthet hos informantene vedrørende tanker om kropp, kjønn og identitet. I konteksten som ungdommer ble deres jevnaldrende inkludert i informantenes fortellinger, og står som eksempler på hvordan omgivelsene har bidratt til å forsterke den normative oppfatningen om disse temaene. Begrepet *overgang* viser her både til betydningen av å gå fra barndom til ungdomstid, samt overgangen fra en ubevisssthet om kjønn og identitet, til å begynne å stille flere spørsmål om sin egen kjønnsidentitet, selvidentitet og kjønnsuttrykk. En informant beskriver skillet mellom å oppfattes som annerledes av andre, og sin egen oppfattelse av seg selv i en slik samhandling:

[...] jeg har på en måte alltid vært litt sånn annerledes. Jeg følte det ikke selv, men alle andre plukket tydeligvis opp på det ganske tidlig da, så jeg ble på en måte litt utstøtt.

En annen informant beskriver hvordan tilbakemeldinger fra andre medførte et skifte i egen bevissthet knyttet til spørsmål om kjønn og identitet:

Da falt de store viktige puslespillbrikkene på plass.

6.1.1 Handlingsrom som barn og ungdom

Informantene beskriver hvordan de opplevde større frihet og aksept til å være seg selv da de var barn. Utseendemessige karakteristikk som eksempelvis bekledding og hårfrisyre har for informantene vært en måte å uttrykke sin individualitet på – som en person med interesser, ønsker og behov som gjenspeiles i vedkommendes uttrykk. En tendens i materialet er at informantenes uttrykk i barndommen i liten grad ble oppfattet som normoverskridende eller skilte seg fra et potensielt forventet kjønnsuttrykk av informantene selv. En informant beskriver behovet for å få kle seg slik han selv ville i barndommen, uten at tanker om kjønnsidentitet var retningsgivende for måten vedkommende valgte å uttrykke seg. Dette indikerer at også jevnaldrende i barndommen ikke ga tilbakemeldinger som ville medført en opplevelse at ønsket uttrykk var «feil»:

[...] det har jo egentlig hele tiden vært sånn at jeg bare ville ha på meg de klærne jeg likte å ha på meg. Jeg hadde egentlig ikke tenkt så veldig mye over det.

Materialet inneholder et overveiende antall beskrivelser av opplevd handlingsrom for uttrykkelse av individualitet i barndommen, og sammenlignet med dette med handlingsrommet de opplevde som ungdommer. I barndommen kunne handlingsrommet unntaksvis preges av forhandlinger med omgivelsene. Informantenes fortellinger beskriver at det ofte var foreldre og/eller nære familiemedlemmer som ønsket å kle dem i henhold til kjønn tillagt ved fødsel som barn. En informant beskriver et handlingsrom til å uttrykke seg relativt fritt i sin barndom, men at dette ikke var en bevisst måte å uttrykke en mulig kjønnstilhørighet på. Han opplevde derimot episoder preget av forhandlingsprosesser der andres forventninger til bekledning påvirket ham:

[...] eller hele livet egentlig har jeg kledd meg sånn jeg har følt meg komfortabel. Bortsett fra når det var store tilstelninger, og mamma absolutt måtte tvinge meg inn i kjoler og sånn.

En av informantene opplevde å komme i puberteten som niåring, og beskriver hvordan dette påvirket ham i stor grad som barneskoleelev. Denne fortellingen nyanserer tendensen i materialet som omhandler handlingsrommet som barn i overgang til ungdomstid. På grunn av kroppslige endringer som følge av puberteten, opplevde informanten at handlingsrommet til selvutfoldelse ble dramatisk innskrenket. Delvis på grunn av egen gryende erkjennelse av at hans kjønnsidentitet ikke samsvarte med biologisk kjønn, samt hans frykt for at andre nå tydeligere ville kunne oppfatte ham som en jente. Informanten setter dette i sammenheng med forventede kjønnsrollemønstre, og beskriver opplevelsen av andres forventninger som en betydningsfull erfaring:

Jeg synes bare det var skikkelig kjipt og ubehagelig. Jeg følte at jeg ikke kunne noen ting fordi jeg sikkert ikke ble oppmuntret til å kunne noen ting. For det blir gutter oppmuntret til [...]

Tre av informantene opplevde at handlingsrommet for eget uttrykk ble mindre som følge av overgangen til ungdomstiden. En av de beskriver hvordan han i ungdomstiden ble mer oppmerksom på at hans ønskede uttrykk brøt med andres krav og forventninger. Denne informanten var tillagt kvinnelig kjønn ved fødsel, noe som ikke samsvarte med hans kjønnsidentitet. I situasjoner der han av andre ble tiltalt med pronomen som samsvarte med hans kjønnsidentitet, opplevdes dette som fint. Dette ble derimot korrigerert av venner, og han

følte at han måtte late som at denne misforståelsen var morsom:

Jeg begynte å vise det i forhold til hvordan jeg kledde meg og klippet håret når jeg var sånn 14. Eller egentlig på barneskolen, men [...] da er det ikke noe man tenker noe særlig over. [...] på slutten av ungdomsskolen så ble håret bare kortere og kortere og så plutselig var det veldig kort. Da kalte folk som ikke kjente meg stort sett for han, og bare antok at det var riktig. Det følte jo veldig fint da. Og så sier vennene mine: Haha. Det var kjempegøy [at de sa feil]. Selv var jeg sånn: Åh, nei. Jeg vil jo det.

For en av informantene har det å uttrykke seg fritt vært en måte å vise et kjønnsbetinget uttrykk for sine omgivelser på, og en prosess som synliggjør og er utviklende i hans egen kjønnsidentitet. Informanten beskriver hvordan dette kan ha bidratt til vedkommendes opplevelse av å skille seg ut i sin ungdomstid, og beskriver hvordan hen *turte* å uttrykke sin individualitet i ungdomstiden. Dette *motet* trekker vedkommende frem som noe hen har nyttiggjort seg av i senere tid:

[...] jeg skilte meg mye mer ut. Man så at jeg liksom turte å gjøre ting som andre ikke turte å gjøre, og at jeg ikke passet inn i det stereotypiske.

6.1.2 Opplevelse av «annerledeshet»

Flere av informantene beskriver hvordan de opplevde å møte sanksjoner og reaksjoner når de brøt med tokjønnsmodellen. Implisitte forventninger tilknyttet utseende og kjønnsnormativ atferd i ungdomstiden står som de tydeligste eksemplene på årsaken bak deres betydningsfulle erfaringer. Denne informantens beskrivelse av sin annerledeshet i ungdomstiden er svært lik samtlige av informantenes fortellinger, og kan illustrere oppfatningen han hadde om seg selv og sine tanker om kjønn i ungdomstiden:

Jeg har på en måte alltid vært litt sånn annerledes.

En informant beskriver hvordan han ble isolert som følge av hans opplevelse av annerledeshet, og hvordan tanker om kjønn var veldig vanskelig å forholde seg til for ham. Han beskriver seg selv som «veldig langt nede» i perioder av sin ungdomstid. I sin beskrivelse av det å være annerledes forteller han hvordan det å være utstøtt har hatt en betydning for ham i etterkant:

Jeg føler at man vokser veldig mye mer når man kommer seg ut av det igjen, for da har jeg sittet alene i hodet mitt en god stund og tenkt på en god del ting som folk

bruker lenger tid på. For de er ikke så mye alene. [...] Så det har vært positivt for personlig utvikling og negativt for mental helse.

En av informantene beskriver hvordan opplevelsen av annerledeshet var særlig utfordrende ved at det var så tett forbundet med forventningene han opplevde fra det kjønnete samfunn:

[...] syntes jeg kjønn var veldig tungt og veldig vanskelig.. Når det ikke er noen selvfølge lenger så.. Plutselig må man begynne å finne ut av det selv. Og så er man jo vant til at det er noe alle bare forteller deg.

6.1.3 Oppsummering

Informantenes fortellinger viser hvordan overgangen fra å være barn til å gå inn i ungdomsårene bidro til å øke egen erkjennelse av at noe ikke stemte i forholdet mellom kroppslig kjønn og selvopplevd kjønnsidentitet. For noen av informantene begynte prosessen med en selverkjennelse av kjønnsidentitet som følge av denne overgangen. En informant hadde påbegynt en slik erkjennelsesprosess allerede i barndommen, men også denne informanten opplevde at overgangen fra barndom til ungdomsår forsterket opplevelsen av at han var annerledes eller skilte seg ut fra jevnaldrende. *Overgang* viser også til prosessen knyttet til opplevd handlingsrom som seg selv i en kjønn kontekst. Eksempelvis ville en av informantene som var tillagt kvinnelig kjønn ved fødselen, kle seg i mer kjønnsstypiske klær tilhørende det mannlige kjønnsuttrykket. Dette opplevde informanten i barndommen som akseptert, men opplevde i ungdomstiden at slike valg i uttrykk måtte begrunnes og forsvares. Opplevelsen av at hans handlingsrom ble snevrere i ungdomstiden enn i barndommen viser til særlige stressfaktorer fordi han bryter med normative forventninger. Faktorer som andres forventninger til deres identitet og kjønnsuttrykk trekkes frem i samtlige av informantenes fortellinger om betydningsfulle erfaringer. Fortellinger om hvordan de forholdt seg til slike stressfaktorer kan vise til mestringspotensial, og vil drøftes i kapittel syv.

6.2 Prosesser knyttet til «å tre inn i verden som seg selv»

Å tre inn i verden som seg selv (uttrykk lånt fra Van der Ros, 2014) har for informantene startet med en gryende erkjennelse sin egen kjønnsidentitet. Å finne svar på hvem man er og hvordan man skal forholde seg til seg selv og verden, har vært store spørsmål for informantene i ungdomstiden. Denne prosessen var spesielt utfordrende for særlig én av informantene. Hans tanker og spørsmål om kjønn og identitet opplevdes som komplekse og vanskelige å besvare. Når han tilegnet seg begreper for å kunne forstå mer av seg selv og det

han gikk gjennom, opplevdes dette til å begynne med som et nederlag:

Først reagerte jeg litt negativt. [...] det tok ikke så lang tid før jeg kom borti [begrepene] transseksuell og transperson. Da følte jeg mer sinne fordi jeg følte at jeg har gjort så mye da, for å være en så bra jente som jeg kunne. Da syntes jeg at alle andre skulle gjøre det samme.

En informant forteller hvordan han hadde det da han forsto at hans kjønnsidentitet ikke samsvarte med biologisk kjønn. Tanken på hva andres reaksjoner ville være, var det som ble trukket frem som det største stresselementet for hans vedkommende. Dette hadde i tillegg en enorm innvirkning på hans psykiske helse:

Den perioden jeg visste hva det var så var det jo vondt. Så jeg stengte meg mye inne og var for meg selv, og hadde masse tanker og slet med mye psykisk sykdom. Jeg tenkte jo at... dette kom til å være noe som ingen kom til å akseptere. Jeg vurderte om jeg skulle bare holde det inne eller... ta livet, da.

En annen informant beskrev en balansegang mellom det å fortsette å holde sin kjønnsidentitet skjult eller hvorvidt han skulle komme ut for venner og familie. En slik overveielse mellom *åpenhet og fortielse*, er en sterk tendens i materialet og blir trukket frem av tre av informantene som en betydningsfull erfaring fra ungdomstiden:

Da var det på en måte sånn: Er det verdt det? Er det verdt å komme ut med det? Vil folk synes at jeg er skikkelig spesiell eller rar? Vil folk på en måte.. ikke like det? Vil folk si: Nei, vet du hva, da gidder ikke jeg å snakke med deg noe mer. Var det på en måte var noen vits i å komme ut og risikere å miste alle, og så bare sitte der og tenkte: Okei, nå er jeg i hvert fall mann da, men helt alene.

6.2.1 Å skape og gjøre kjønn i ungdomstiden

Materialet viser et behov hos informantene, og et ønske om å skape og gjøre kjønn basert på egen opplevd identitet og kjønnstilhørighet. Å få være seg selv står sentralt i samtlige av informantenes fortellinger fra ungdomstiden. En informant fortalte at det mest betydningsfulle for ham i ungdomstiden var å oppleve at han kunne være seg selv, og at det var rom for at han var den han var uavhengig av hans kjønnstilhørighet:

Å være den jeg er og å få være den jeg er.

Materialet viser noen av de utfordringene informantene opplevde i ungdomstiden som følge av sin kjønnsidentitet. En informant trekker frem svømming og gym som vanskelige fag for ham, da dette innebar å bli kjønnet feil i forhold til egen kjønnsidentitet. Dette blir stående som et eksempel på det handlingsrommet informanten opplevde å ha for å skape og gjøre kjønn i ungdomstiden:

På barneskolen så var det jo et helvete for da har man jo svømming og gym. Jeg hadde ikke det. Jeg vet ikke hvorfor, men jeg syntes bare det var skikkelig kjipt og ubehagelig. [...] det ble bare verre og verre når jeg kom i puberteten. [...] så fra da av var det jo noe som var feil, fordi før det så hadde jeg ikke noen idé om kjønn.

En informant beskriver utfordringen med å være fri til å skape sin kjønnsidentitet og gjøre kjønn deretter. Han trekker frem hvordan han gjennom en dokumentar fikk kjennskap til begrepet trans, og hvordan han opplevde at han ikke kunne plassere seg selv i en slik kontekst. Handlingsrommet for å skape og gjøre kjønn ut fra opplevd kjønnsidentitet, var utilgjengelig eller for snevert til at han kunne nyttiggjøre seg av transbegrepet som en forklaringsmodell til det spesifikke han opplevde:

[...] jeg husker jeg så en dokumentar om transpersoner og da tenkte jeg sånn: Åh, jeg skulle ønske jeg hadde den sykdommen. For det er jo sånn det fremstår: Det er en sykdom, og man er veldig veldig syk. Og da tenkte jeg at jeg har jo ikke noen symptomer. Jeg hoster ikke [...] så jeg er ikke syk. Så det var aldri noe jeg tenkte at kunne gå for meg. [...] Så kjønnsidentitetsdelen kom jo egentlig mye senere, det var egentlig ikke noe jeg var veldig bevisst på fra før.

En annen informant beskriver sin barndom og tidlige ungdomsår som å være fanget i et «jentebur». Informanten beskriver at han fikk gjenerobret sin autonomi ved å bli trygg på hva identitet og uttrykk kunne være for ham. En måte han gjorde dette på var å finne flere og alternative kategorier han kunne bruke i sin selvidentifisering, og trekker frem mangfoldig, queer, drag og trans som slike kategorier. Dette medførte at han så seg nødt til å se tilbake på sin egen fortid for å prøve å forstå seg selv:

[...] Etter at jeg klarte å fordøye at det var noe som var feil, så måtte jeg ta et tilbakeblikk på oppveksten min. Hvordan var det egentlig? Jeg trodde jo at jeg var en jente. Var jeg egentlig ikke det fra starten av? [...] jeg har sett tilbake og skjønt hvorfor jeg har hatt så mange identitetskriser da. Jeg har prøvd å være den perfekte jenta på alle mulige måter. [...] det er akkurat som om jeg har spilt et skuespill hele veien.

Beskrivelser av å være den «perfekte jenta» går igjen i flere av fortellingene til informantene. Flere beskriver hvordan de opplevde å gjøre sitt beste for å være den de trodde de måtte være i henhold til kjønn. En informant beskriver hvordan han fortsatt arbeider med å akseptere seg selv som mann fordi han opplever at samfunnet hele tiden har fortalt ham at han ikke er det. Dette innebærer for denne informanten å skape seg en tydeligere identitet han kan stå i og for:

[...] det er veldig viktig for meg å være trans. Kanskje viktigere enn å være mann. Fordi det finnes så mange menn allerede da. Jeg vil i sånn fall være en annen type mann.

Flere av informantene beskriver hvordan de opplevde å møte sanksjoner og reaksjoner når de utfordret kjønnsoppfatningen i sine omgivelser. De beskriver hvordan implisitte forventninger knyttet til utseende og oppførsel har påvirket dem, og at denne erkjennelsen har kommet etter hvert som de har blitt eldre og fått mer kunnskap om ulike kjønnsidentiteter:

[...] når jeg var yngre, så skulle jeg ønske at jeg kunne fått lov til å vite at det var riktig at jeg kunne gå i de klærne jeg ville eller like de lekene jeg likte. [...] At det var greit, at det [man] ikke var noe annerledes for det.

En av informantene illustrerer hvordan han opplevde å skape og gjøre kjønn i ungdomstiden, og hvordan han opplevde andres reaksjoner og tilbakemeldinger av ham som følge av dette:

[...] jeg ble på en måte fortalt at alt det jeg vil, og alt det jeg gjør, er feil.

Informantenes fortellinger om å komme ut til sine omgivelser varierer. Å fortelle om sin kjønnsidentitet til foreldre og nære venner har vært en sentral del av informantenes ungdomstid, og skillet mellom fortielse og åpenhet viser til informantenes prosess av identitetsutvikling. Både tiden før de fortalte det for første gang og tiden etter en slik åpenhet, står som sterke opplevelser i informantenes ungdomsliv. To av informantene har i ulik grad opplevd støtte og anerkjennelse fra familie og venner. Forskjellen hos de to informantene ligger i om de opplevde umiddelbar støtte, eller om denne kom gradvis etter hvert som foreldre og venner fikk tid til å oppsøke informasjon og bearbeide opplevelsen. To av informantene har opplevd avvisning, liten forståelse for kjønnsidentitetstematikk og utestengelse. Felles for informantene er mange av de tanker og følelser de hadde før de kom

ut første gang. En informant beskrev frykten for å bli avvist som altoppslukende, og vedkommendes beskrivelse er representativ for de generelle beskrivelsene informantene har kommet med i denne studien:

Jeg hadde et sånt worst case scenario i hodet, og når man tenker lenge nok på det så blir det jo sånn at man tenker det er veldig stor sannsynlighet, da. Selv om det er katastrofescenarioer. [...] Det er som å svømme i Oslofjorden og tenke: Hva hvis jeg blir spist av en hai? Det er jo helt usannsynlig, men tenker man lenge nok på det så kommer jeg ikke til å svømme der likevel.

En annen informant forteller om reaksjoner fra sine omgivelser når vedkommende først fortalte det til familien:

Da fikk jeg høre at hvis du skal gå gjennom alt det der, så får du gjøre det selv. Vi orker ikke å bli med på noen sånne møter eller samtaler eller sånt, du får stå i det på egenhånd. [...] faren min klarer å bruke riktig navn en sjelden gang, men synes det er veldig vanskelig. Mens moren min.. [...] nei, det går ikke. Så jeg har ikke bodd hjemme med familien min siden.

En av informantene beskrev det som «å komme seg over den store kneika» som han lenge hadde følt han måtte komme seg over. En annen informant opplevde at premissene for å komme ut ble satt av noen andre enn ham selv. Informanten hadde i en lengre periode strevd med tunge tanker og isolasjon, og opplevde at foreldrene hans ramset opp ulike problemstillinger til kjernen i det han strevde med kom opp:

Også spurte de: Vil du være gutt? [...] Ja, egentlig. Og jeg var ikke klar til å ha den samtalen, så den var egentlig ikke noe... Det var ikke så veldig gøy [...] Så var ikke de superfans, så da hoppet jeg inn i skapet en stund.

6.2.2 *Opplevelsen av å ha tilgang*

Et sentralt funn i denne studien er informantenes opplevelse av *tilgang* på informasjon om kjønnsidentitetstematikk, *tilgang* til helsetjenester og hjelpetilbud, *tilgang* til omsorg og aksept, samt opplevelsen av kunnskap om kjønnsidentitetstematikk i helsevesenet og hos andre hjelpetilbud. I den grad informantene opplevde å ha slik tilgang, viser dette både til betydningsfulle *mestringserfaringer*, men også hvilke særlige faktorer for stress de utsattes for når tilgangen var begrenset eller helt fraværende. Begrepet *tilgang* viser også til et mer underliggende tema slik som tilgang til støtte, anerkjennelse og omsorg fra nære personer i deres omgivelser. En informant forteller hvordan han selv opplevde at han tydelig signaliserte

til både skolen og sine nærmeste om at han trengte hjelp, men at han ikke var i stand til å spørre om det selv på grunn av stigmaet knyttet til trans og de psykiske helseproblemene vedkommende opplevde som følge av sin situasjon:

[...] det var aldri noen som plukket opp at det var noe.. At jeg kanskje trengte noe.. og jeg hadde jo veldig mye fravær egentlig, fra og med tiende klasse. Og jeg sluttet på videregående to ganger. [...] jeg tror aldri jeg fikk noe spørsmål om alt var greit en gang. Det var bare sånn: Å ja, du er bare mye syk du.

Det er ulike beskrivelser av hvordan informantene har opplevd tilgang i sine nære nettverk, og hvordan de har opplevd tilgang til det offentlige. Informantenes beskrivelser av tilgang til informasjon og helsetjenester/hjelpetilbud kan ses i sammenheng med «komme ut»-metaforen. En tendens i materialet viser at informantene i stor grad er alene og isolert i sine tanker om kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk i ungdomstiden før vedkommende har kommet ut. En informant beskrev hvordan han holdt sine tanker og følelser for seg selv på grunn av frykt for negative reaksjoner og sanksjoner fra sine omgivelser. En informant beskriver hvordan hans tanker om kjønnsidentitet ble så tett knyttet til skam over å være annerledes at han holdt sine tanker for seg selv:

Jeg fant ut mye på egen hånd. [...] Prattet egentlig ikke med noen. For veldig mange og meg, er det bundet veldig mye skam til det, og man blir fortalt at det er feil [...].

Flertallet av informantene har dermed selv søkt etter informasjon om kjønnsidentitetstematikk og etter informasjon om helsetjenester og hjelpetilbud. Internett blir regnet som et naturlig og trygt alternativ for å innhente informasjon. En annen problematiserte internett som primærtilbyder av både informasjon, kunnskap og transrollemodeller, og stilte spørsmål ved informasjonens pålitelighet. En informant beskriver de utfordringer vedkommende hadde i sin ungdomstid ved å fremheve at det er vanskelig å vite hva man skal søke etter når man ikke klarer å sette ord på hva man føler:

Man vet ikke hvor man skal hente inn informasjon fra og hvor man skal søke, og hvor man skal søke råd hen. [...] jeg fant ikke noe informasjon fordi jeg ikke visste hvor jeg skulle lete [...]. Det er ikke så lett å vite hva man skal si, eller hva man skal gjøre. Eller ta tak i ting som man ikke helt vet, eller er sikker på selv [...].

En annen informant trekker frem et sentralt aspekt med tilgang ved å fremheve at dette kan være en gruppe som i utgangspunktet har utfordringer med å selv oppsøke og få tilgang til individuelt tilpasset hjelp. Transpersoner som gruppe er marginalisert, og kan oppleve

avvisning og stigmatisering på bakgrunn av sin kjønnsidentitet. Flere av informantene har beskrevet sin tilgang til helsetjenester og hjelpetilbud som et resultat av «innside tips», og indikerer at de kanalene for informasjon som informantene hadde tilgjengelig ikke var tilfredsstillende:

Du må først få en fot innafor [...] Som for eksempel jeg sto jo bare helt utenfor og visste ingenting, og da kommer man ingen vei – så man må nesten ha, du må på en måte jobbe litt hardt for å faktisk komme inn da, og det er en gruppe mennesker som kanskje ikke synes det er så lett å jobbe så veldig hardt med det.

En informant tok selv initiativ til å etablere et nettverk for blant annet å få tilgang på informasjon. Dette sammenfaller med flere av informantenes beskrivelser av å være avhengig av å få innsidetips – fra henholdsvis et miljø der man finner tilhørighet uavhengig av kjønnsidentitet og seksuell orientering eller på andre måter opplever trygghet og aksept. Å søke etter skeive miljøer indikerer et behov for et samlingspunkt der informantene opplever et større rom for å kunne være seg selv:

Altså, jeg tok jo saken veldig i egne hender fordi det er jo veldig vanskelig å få hjelp hvis man er trans i Norge. [...] Så først av alt så måtte jeg få meg et nettverk da. Og bli kjent med flere andre skeive miljøer, ikke bare mitt eget miljø [...] Og det har hjulpet mye for der har jeg møtt mennesker som har gitt meg informasjon om hvor jeg må gå, hva, hvordan [...]

6.2.3 Oppsummering

Informantenes fortellinger om å skape og gjøre kjønn i ungdomstiden, viser vekselvirkningen i samspillet med *selvet* og omgivelsene. Å oppdage og erkjenne sin kjønnsidentitet har skjedd i en kontekst som innvirket i deres ungdomstid. Deres fortellinger viser at de har forholdt seg til egne tanker, følelser og behov samtidig som de har forholdt seg til andres forventninger, meninger og holdninger. Å fortelle om sin kjønnsidentitet – enten som et ledd i få hjelp fra helsevesenet eller for å få tilgang til støtte og anerkjennelse fra venner, familie og andre, viser ulike måter de har benyttet seg av forskjellige strategier som følge av den belastningen de opplevde i egen situasjon. Fortellingene til informantene indikerer i tillegg et mestringspotensial og en prosess av å bygge opp motstandsdyktighet. Informantenes fortellinger indikerer personlige egenskaper som ressurser i deres kontekst som ungdommer og minoritet i møte med utfordrende og stressende hendelser. Fortellingene viser manglende,

liten eller dårlig tilgang til støttende og bekreftende faktorer i sine omgivelser for å bedre sin egen livssituasjon.

6.3 Mestringsprosesser i samspill med andre

Informantene beskriver hvordan et nettverk med andre som går, eller har gått gjennom noe lignende selv, har hatt en særlig stor betydning for dem. Ulike tilbud som tilrettelegger for samtaler i både grupper og enkeltvis beskrives som svært betydningsfullt for flere av informantene. Lavterskeltilbud hos brukerorganisasjoner og andre som tilrettelegger for møteplasser gjennom ulike sosiale arrangementer og lignende, ble også trukket frem som svært betydningsfullt for informantene, både i ungdomstiden og nå som unge voksne:

Det har vært kjempedeilig for da er det en sånn selvfølge at man ikke trenger å snakke om det. For når jeg er med andre venner som jeg hadde fra før, så er det jo sånn at det skal gjerne snakkes om hele tiden [...] eller at de føler at de så noe på tv så dette må jeg fortelle til deg fordi du vet jo om alt dette.. [...] å være sammen med folk som har vært gjennom det samme, og vært i samme situasjon – vi vet det begge to. Så snakker vi sammen, men det blir mer støttende.. Ikke sånn informasjonstype samtale.

En informant opplevde mye ensomhet og isolasjon i sin ungdomstid, og beskriver hvordan et nettverk med stor takhøyde for mangfold har vært av stor betydning for ham og hvordan han har det som voksen:

Det blir et samhold mellom folk man egentlig ikke tenkte man hadde sånn veldig mye til felles med, da. At man på en måte har opplevd å bli utestengt av helt forskjellige grunner, og det skaper på en måte tilhørighet.

Internett blir trukket frem som en plattform for å komme i kontakt med, og for å få støtte fra andre «likesinnede». Likesinnede som begrep, ble introdusert av informantene og viser til andre som har opplevd eller opplever kjønnsidentitetstematikk. Sosiale medier og YouTube trekkes frem som kanaler for å både få støtte, oppleve fellesskap, innhente informasjon og tilegne seg kunnskap. Tre av informantene har trukket frem slike kanaler som betydningsfulle for dem:

Så YouTube har vært.. Ja, min bestevonn nesten. Mens jeg prøvde å finne ut av alt dette her da [...] så er det mange som dokumenterer sine opplevelser. [Så du fant støtte på internett for eksempel?] Mhm.

En informant forteller hvordan synliggjøringen av kjønnsidentitetstematikk i media har vært en betydningsfull opplevelse for vedkommende i hans ungdomstid, og at denne utviklingen også har vært betydningsfull for ham nå. Informanten trekker frem betydningen av at transtematikken synliggjøres og gjøres tilgjengelig for den generelle befolkningen, og håper at det kan bidra til større anerkjennelse og forståelse for transpersoner:

Det har vært dokumentarer på norsk tv og på amerikansk tv. [...] Å se den responsen den generelle befolkningen har til det. Ikke til meg, men til på en måte konseptet er også veldig oppløftende. [...] folk som åpenlyst er i mot, eller negative til det, blir jo på en måte banka ned. For eksempel når folk på Twitter skriver noe stygt så kommer halve verden og sier: Fyfy! Du kan ikke skrive sånn. Og da føler man at mesteparten er på lag med meg og da er det ikke så gærent.

Et sentralt aspekt ved dette er informantenes beskrivelser av å høre til og å oppleve at de blir anerkjent og respektert. Andre arenaer som skolen blir til sammenligning en arena som anses som svært utfordrende for samtlige av informantene. Beskrivelsene fra informantenes skolehverdag oppsummeres til å føle seg utenfor, bli mobbet, utestengt og å oppleve å bli kjønnet av både medelever og lærere. En informant fikk beskjed fra skolens ledelse om å endre kjønnsuttrykket sitt:

De ville ikke at jeg skulle være meg selv for de var redd for at jeg skulle bli dårlig behandlet, men da var det jo de som behandlet meg dårlig ved at jeg ikke kunne være den jeg er.

6.3.1 Opplevelser av mestring og faktorer for motstandsdyktighet

Flere av informantene har i sin ungdomstid opplevd flere utfordrende faktorer i sin kontekst som ungdom med kjønnsidentitetstematikk. Flere av disse beskriver mestringsstrategier i sitt liv som i stor grad kan knyttes til den enkeltes interesser og livssituasjon. Flere av informantene beskriver hobbyer som en mestringsstrategi når det har vært vanskelig – enten det er å høre på musikk, lage musikk, skrive, lese og syng. En fant styrke i sin religiøse tilhørighet og i sin relasjon til Gud. Flere av informantene har i sine utfordringer hatt én eller flere nære venner eller familiemedlemmer de har fått støtte og omsorg fra. En annen trekker frem en spesifikk lærer som en ressurs for ham når ting var vanskelig:

[...] gode lærere som aksepterer og er støttende. [...] setter veldig stor pris på at de tar meg til siden eller at jeg kan sende melding og si at nå har mamma vært kjempesint eller.. Så kan jeg komme på kaffebesøk på kvelden.

En informant trekker frem et behov for å bli kjent med seg selv. Han beskriver hvordan behovet for å kunne prate om kjønn og identitet, har gjort at han søkte seg mot andre som kan relatere til hans situasjon. Derimot fremhever han at det han har fått mest ut av, er å bli kjent med seg selv:

[...] å bli kjent med meg selv da. Og på en måte snakke veldig mye med meg selv. Og prøve å bli kjent med den jeg egentlig er, og bare sånn: Hvem vil jeg være? Jeg kan faktisk velge. Og så tenkt at jeg er den jeg velger å være.

En annen beskriver hvordan hen i senere tid opplevde å få høre at hen er en rollemodell for en bekjent, og forteller hvordan vedkommende ikke hadde noen i sin ungdomstid som kunne stille opp på en slik måte. Dette medførte at det var viktig for denne informanten å være der for andre som opplevde noe av det samme som seg selv som ungdom:

Jeg har fått høre at jeg er en rollemodell for noen, at hvis det ikke hadde vært for meg så ville de ikke eksistert.

En informant opplevde støttende relasjoner i sin ungdomstid, og forteller at venner var den viktigste kilden til støtte og anerkjennelse:

Viser at de er støttende og aksepterer det. Og noen sier at det ikke gjør noen forskjell fra hva de tenkte før jeg sa det.

En beskriver hvordan skolen som arena representerte både en trygg og utrygg sone for ham i sin ungdomstid, og setter dette i sammenheng med sin åpenhet om kjønnsidentitet:

Hvis jeg kjenner medelever veldig godt, så føler jeg meg trygg. Men hvis jeg møter noen på skolen, som jeg vet vet_det, men ikke kjenner så godt, så føler jeg meg fort utrygg. At jeg blir sett ned på og man tenker fort litt negative ting først, egentlig.

En av informantene forteller om et skifte i sin egen tilværelse som ungdom med kjønnsidentitetstematikk. Vedkommende hadde lenge strevd med sine egne tanker på hvordan andre ville reagere på hans kjønnsidentitet, og var nervøs for å oppsøke hjelpetilbudet fordi han hadde lest seg til på nettet at det kunne være vanskelig å få god nok hjelp:

[...] kom meg til legen og fikk et legesenter som var okei på transpersoner [...] og en psykolog som også var veldig kul [...] Det var veldig positivt.

En annen forteller om en god opplevelse i hjelpeapparatet etter å ha møtt mye motgang i tidligere kontakt. Informanten beskriver hvordan han kom «inn» gjennom tips fra andre, og skulle ønske at han kunne fått denne hjelpen tidligere:

[Behandlingstilbudet...] hvor jeg etter hvert kom inn og ja, vært den beste opplevelsen jeg noen gang har hatt med samtalefolk. Jeg har jo gått til psykologer i hytt og pine, med BUP og sånne ting, og har noen helt forferdelige opplevelser overalt. [...] Så å ha vært oppå der, har vært.. den største hjelpen jeg har fått da. Så om noen kunne ha tipset meg om den litt tidligere så hadde det vært ganske fint.

En av informantene forteller om hans opplevelser av å komme til et sted der han først og fremst kunne være seg selv, og ikke sin kjønnsidentitet. Å få være et sted der det allerede finnes forståelse og kunnskap om kjønnsidentitetstematikk, betydde for ham å kunne få lov til å bli kjent med mennesker uten å måtte forsvare eller forklare om egen kjønnsidentitet:

[...] jeg har vært veldig mye i kontakt med støtteorganisasjoner [...] det var det første stedet jeg tok kontakt med. [...] det har vært kjempedeilig for da er det en sånn selvfølge. Man trenger ikke å snakke om det.

6.3.2 Opplevelser av stress

Informantene beskriver store variasjoner i helsevesenet og andre hjelpetilbud vedrørende kunnskap om kjønnsidentitetstematikk. Informantene har skilt mellom dårlige og gode erfaringer, og har beskrevet hvordan mangelfull kunnskap om kjønnsidentitetstematikk i helsevesenet har hatt en negativ påvirkning i deres liv:

I sånn 80 % av timen satt jeg sånn og fortalte om trans, og så blir resten om meg fordi jeg måtte utdanne alle psykologene mine [...].

Informanten beskriver situasjoner der han opplever å måtte forklare hva trans er og kan innebære, og fremhever at hans individuelle behov for helsetjenester har fått liten eller mangelfull oppmerksomhet i innledende fase av utredning og behandling. De som opplever kjønnsinkongruens og kjønnsdysfori kan ha behov for behandling, og behovet for behandling vil være av ulikt omfang og med ulik betydning for hver enkelt. Informantenes beskrivelser av ulike helsetjenester indikerer at mangel på kunnskap om kjønnsidentitetstematikk oppleves som svært belastende, og dette har på ulik vis påvirket disse negativt. En informant opplevde svært krenkende oppførsel fra ansatte ved et helseforetak da han oppsøkte behandling. Til tross for informantens beskjed til de ansatte om at han ikke hadde kommet ut

for foreldrene, ble ikke dette tatt hensyn til da han var under behandling:

En veldig negativ ting jeg har med [...] Jeg sa i fra at jeg ikke var klar til å si det ennå, men det endte med at de sa det. Og brøt taushetsplikten sin. (E: Sa de det til foreldrene dine?) Ja, mens jeg var der. Og da hadde jeg sagt at det vil jeg ikke fordi det jobber vi med på BUP, og det er planlagt å gjøre snart, men ikke akkurat nå.

En annen informant beskriver hvordan vedkommende ønsket å få veiledning og hjelp fra fagpersonell vedkommende hadde tilgang på via skolen, men opplevde dette som utfordrende. Ved å beskrive hvordan hen ikke hadde noen ord eller uttrykk som kunne beskrive hvordan hen hadde det, var det vanskelig å få den hjelpen vedkommende trengte:

Jeg har gått til psykologer og pratet med rådgivere og sånt veldig mye, men det er jo ingen av de som har kunnet vist meg riktig vei å gå. Jeg har liksom måttet søke det opp på nettet, finne noen å prate med [...].

En annen informant forteller hvordan han opplevde å ikke bli tatt alvorlig av helsevesenet når han oppsøkte behandling for den kjønnsinkongruens han opplevde og dysforien han led under som følge av:

Jeg kom dit og var egentlig ganske langt nede og så, bare kom de og: Åhhhh, du er ikke langt nok nede. Vi dytter deg ned litt til.

Ved å fortelle om skolesituasjonen sin, beskriver en av informantene hvordan han opplevde å bli isolert som følge av sin kjønnsidentitet:

Når skolen ikke er noe gøy, og man ikke har noe annet da så... da sitter man bare alene hele tiden, ikke sant.

En av informantene forteller hvordan trygghet til egen kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk har kommet etter hvert som han ble eldre. Han kan tidvis streve med tanker om kropp og identitet som ung voksen, men opplever at hans situasjon har bedret seg betraktelig fra hans ungdomstid. Informanten setter dette i sammenheng med at han har fått et nettverk preget av større mangfold og at han opplever mer støtte og anerkjennelse enn det han gjorde i ungdomstiden. Likevel er det fremdeles situasjoner og opplevelser som preger hans psykiske helse:

De siste årene så har jeg landet litt mer der jeg føler jeg hører hjemme. Og.. det har liksom.. jeg vet ikke helt hvordan jeg skal si det har vært... Det har gått litt opp og ned. Nå synes jeg det går kjempebra,- jeg har det kjempefint. Og noen ganger er det mer sånn midt i mellom, noen ganger veldig dårlig..

6.3.3 Oppsummering

Informantenes fortellinger om mestring i samspill med andre, viser erfaringer og opplevelser der de opplever å ha blitt møtt med omsorg, anerkjennelse og støtte. Deres fortellinger viser ulike situasjoner der de har opplevd å bli anerkjent, og trekker frem beskrivelser til hvorfor de har opplevd disse møtene som gode. Fortellingene til informantene viser både interne og eksterne mestringsstrategier, og særlig deres potensiale for oppbygging av motstandsdyktighet som følge av deres mestringsaktiviteter. De tydeligste eksemplene fra informantenes fortellinger om stress, kommer fra deres opplevelser i møte med helsevesenet. Disse fortellingene viser både mangel på kunnskap og forståelse, og for én innebar møtet med helsevesenet store krenkelser av ham som mindreårig.

7. Drøfting

7.1 Innledning

Dette kapittelet skal svare på problemstillingen: **Hva trekker unge voksne transpersoner frem som betydningsfulle erfaringer fra sin ungdomstid som normbrytere?** For å kunne svare på problemstillingen har forskningsspørsmålene fungert som strukturerende og innholdsmessige rammer for fremstillingen. Forskningsspørsmålene fokuserer på betydningsfulle erfaringer som belyser mestring i deres kontekst som kjønnsminoriteter, samt betydningsfulle erfaringer som belyser særlige stressfaktorer som følge av deres minoritetsstatus. Inndelingen av materialet er et analytisk grep for å synliggjøre prosesser av mestring og stress, og medfører glidende overganger og overlapping. Denne inndelingen vil benyttes i følgende kapittel, da et vesentlig aspekt i studien er at betydningsfulle erfaringer kan spille på hverandre. I analysen av materialet ble relasjonen mellom stress og mestring et sentralt aspekt i informantenes ungdomstid, og det er viktig å belyse hvordan disse samvirker og påvirker hverandre.

Jeg vil her henviser til min forståelse av mestringsbegrepet i denne sammenhengen, og fremheve at intensjonen ligger i å vise ressurser både i og hos informantene i deres kontekst. Et slikt fokus skal ikke forminske deres opplevelser og påvirkningen slike opplevelser har hatt for informantene

7.2 Mestring og stress i informantenes fortellinger om overganger

Informantene i denne studien beskrev hvordan overgangen fra barndom til ungdomstid markerte både et individuelt skille og et skille i deres omgivelser ved at de sammenlignet sitt handlingsrom som barn og som ungdom. Begrepet *overgang* speiler informantenes beskrivelser av å tre inn i ungdommens verden og hvordan de skapte og gjorde kjønn i en slik sammenheng, sammenlignet med barndommen. Jeg mener det kan være særlig nyttig å anvende Van der Ros' argumentasjon for at transpersoners muligheter og begrensninger, handlingsrom og valg, må forstås som kontekstavhengige og samfunnsskapt (2014). Jeg vil forstå disse fortellingene som et todelt konsept; Å være barn med et relativt fritt spillerom for både hvem de var og hvordan de uttrykte seg, ble stående som en kontrast til hvordan dette rommet opplevdes å bli mindre i overgangen til ungdomstiden. For noen av informantene var det konteksten de var en del av som endret betingelsene for hvem det var akseptert å være.

For en av informantene hadde ikke betingelsene nødvendigvis endret seg fra barndom til ungdomstid, men overgangen fra å være barn og ungdom ble et skille som bevisstgjorde informanten om at vedkommende brøt med allmenne forventninger.

Jeg vil her støtte meg til Meyers minoritetsstressmodell, og argumentere for at informantenes opplevelse av et forminsket handlingsrom viser til en endring av informantenes vilkår som individer. Individets selvidentitet begynner i større grad å dreie seg mot en identitet som minoritet og bidrar til min forståelse av informantene som kjønnsminoriteter. Jeg vil videre hevde at faktorer for stress i informantenes sosiale omgivelser, slik som tilbakemeldinger fra jevnaldrende om at de skiller seg ut og er annerledes, etter hvert kan skape forventninger om avvisning eller trakassering ved å vise til eller å gi antydninger om sin kjønnsidentitet. Dette sammenfaller med både Hendricks og Testas (2012) og Meyers (2003) argumentasjon. Ved å se dette i lys av at konflikten mellom den dominerende kulturelle forståelsen av kjønn og individ skaper stress, viser begrepet *overgang* også til en begynnende bevissthet i tilknytning til spesifikke stressfaktorer som følge av informantenes kjønnsidentitet. Personer med kjønnsidentitetstematikk opplever ofte negative reaksjoner sammenlignet med en heteronormativ befolkningsandel, og konsekvensene av slike belastninger er sosiale problemer og psykisk uhelse (Helsedirektoratet 2015). Jeg vil hevde at belastningen som kommer frem i informantenes fortellinger knyttet til minoritetsstress, viser internt stress i relasjonen mellom individet og individets selvkonstruksjon i henhold til kjønnsidentitet og eksterne stressfaktorer mellom individet og dens omgivelser. Dette kan også støttes av Van der Ros fremstilling av transpersoners livsbetingelser i samfunnet (2014).

Nagoshi og Brzuzy (2010) fremhever den fysiske utførelsen av kjønnsidentitet som en sentral forutsetning for å forstå transpersoners levde erfaringer, og er et perspektiv som kan være særlig nyttig for å forstå mine informanters fortellinger om betydningsfulle erfaringer. Den fysiske utførelsen av kjønn blir stående som en sentral faktor for hva som innvirker i informantenes liv. Informantenes fortellinger om overgangen fra barndom til ungdomstid blir stående som et eksempel på hvilken betydning deres kroppslige uttrykk har hatt for dem og hvordan dette har innvirket på deres relasjoner til andre. Da kan man differensiere mellom informantenes relasjon til kjønn som identitetsmarkør, og informantenes relasjon til kjønnskategorier som praksis (Van der Ros 2014). Identitetsbeskrivelsen innenfor transteori fremhever individets identitet basert på flytende kroppsliggjøring, sosiale konstruksjoner og selvkonstruerte aspekter innenfor deres sosiale identitet. Måten informantene forsto og

«kroppsliggjorde» kjønn, viser til kjønn som et mangfoldig fenomen. Van der Ros begreper om intern og ekstern inkongruens, er relevante for å belyse mine informanternes fortellinger om å forholde seg til sine egne ønsker og behov for å gjøre kjønn i henhold til opplevd kjønnsidentitet, og i tillegg hvordan de forholdt seg til andres forventninger om kjønn. En av informantene beskrev det som å spille rollen som den «perfekte jenta». I dette vil jeg påstå at informantenes fortellinger om overgang fra barndom til ungdom viser til mestring, i tråd med Budge, Chin og Mineros argumentasjon knyttet til transspesifikk mestring (2017). At informantene har forholdt seg til både egne og andres forventninger til kjønnsuttrykk og identitet, viser én del av informantenes påbegynte prosess med å utvikle trygghet og selvaksept i forhold til opplevd kjønnsidentitet (2017). Jeg støtter meg til modellens utgangspunkt som understreker at interne mestringsstrategier for transpersoner, også innebærer å oppdage sin egen transidentitet. Sommerschild (1998) fremhever mestringsbegrepets kompleksitet, og poengterer at mestringsmuligheter kan knyttes til individer og situasjoner som et mestringspotensial. I forlengelsen av dette kan informantenes fortellinger om overgang både vise informantenes mestringspotensial, men også interne faktorer som indikerer mestringsressurser og motstandsdyktighet i tråd med Compas (m.fl. 2001) mestringsdefinisjon og Mizcock og Muesers anvendelse av resiliensbegrepet (2014). Da vil påstanden baseres på at overgang i seg selv indikerer et mestringspotensial, og at informantenes fortellinger av hvordan de responderte på overgangen viser til faktorer for motstandsdyktighet og mestring i deres posisjon som kjønnsminoritet ved å ha en sosialt stigmatisert identitet.

Slik jeg ser det, vil ikke dette være tilstrekkelig for å forstå kompleksiteten i informantenes erfaringer, og jeg vil derfor komplementere argumentasjonen med Meyers minoritetsstressmodell for tydeligere å vise til betydningen av overganger for informantene. I forlengelsen av Meyers minoritetsstressmodell, vil også oppdagelsen av egen minoritetsstatus stå som betydningsfull erfaring for informantene. For noen av informantene har oppdagelsen av en minoritetsstatus vært særlig belastende. Et ledd i å «mestre» en slik belastning, kan synliggjøres av en informants beskrivelse av tilpassing i kjønnsrollemønstre og kjønnsuttrykk, slik at dette samsvarer med vedkommendes antakelse om hvordan han «burde» være og se ut. Samtlige av informantene i utvalget har kommet ut for sine omgivelser og lever i kjønnsuttrykk som samsvarer med opplevd kjønnsidentitet. Dette kan antas å synliggjøre de mestringsstrategier de benyttet seg av i overgangen fra barndom til

ungdomstid, og vise til prosessen av å oppleve selvaksept i sin kjønnsidentitet (Budge m.fl. 2017).

7.2.1 Oppsummering

Prosesser i overgangssituasjoner slik det fremkommer i informantenes fortellinger, viser stress som følge av en endring i informantenes vilkår som individer da selvidentiteten i større grad dreier seg mot en identitet som minoritet. Overgang fra barndom til ungdomstid viser både interne og eksterne stressfaktorer synliggjort ved eksempelvis de tilbakemeldinger de fikk på grunn av andres oppfatninger om deres annerledeshet (Meyer 2003). Den fysiske utførelsen av kjønn hos informantene har bidratt til opplevelsen av og erfaringen med stress, der også oppdagelsen av sin egen minoritetsstatus kan indikere særlige stressfaktorer for informantene. Derimot har *møtet* med slike stressfaktorer indikert et potensial for mestring for samtlige av informantene. Å påbegynne sin kjønnsidentitetsprosess viser en anerkjennelse av selvopplevd identitet, og kan knyttes til modellen for transspesifikk mestring (Budge m.fl. 2017). Informantenes fortellinger om tilpassing, emosjonsregulering og fortielse av kjønnsidentitet kan forstås som mestringsstrategier slik disse blir fremstilt i modellen for transspesifikk mestring. Informantenes fortellinger viser til en prosess preget av håndtering og forhandling av egen selvkonstruksjon av identitet i samspill med og i påvirkning av sine omgivelser. Deres indre mestringsmekanismer (Budge m.fl. 2017) kan ses som en respons på deres minoritetsstatus og deres sosialt stigmatiserte identitet.

7.3 Mestring og stress i informantenes fortellinger om «å tre inn i verden som seg selv»

Skolen er en sosial arena, der relasjoner til lærere, medelever, skolens administrasjon og støttefunksjoner trekkes frem i informantenes fortellinger om betydningsfulle erfaringer. Skolen som en institusjon som bekrefter og viderefører kjønnsnormative forventninger i form av kjønnsinndeling, har også fremkommet i informantenes fortellinger. Dette blir stående som to betingelser for betydningsfulle erfaringer samtlige informanter har trukket frem fra sin skolehverdag. Kjønnsinndelingen i fag slik som gym og svømming er eksempel på hvordan relasjonen mellom individ og miljø betinger stress (Lazarus og Folkman 1984). Dette kan være faktorer som har gjort det mer krevende for informantene «å tre inn i verden som seg selv», i sin ungdomstid. Van der Ros poengterer at skolen representerer en særlig stor

utfordring for gruppen med kjønnsidentitetstematikk (2013). Grossman (m.fl 2011) vektlegger hvordan grunnlaget for identitetsutviklingen dannes i ungdomstiden. For ungdommer med kjønnsidentitetstematikk kan selve identitetsutviklingen forsterke utfordringene i deres selvkonstruksjon ved at de også må møte sin egen kjønnsidentitet og de stressfaktorene som er forbundet med den (Grossman m.fl. 2011). Videre fremhever Hendricks og Testa (2012) at individets sammenligning av seg selv med andre er et sentralt aspekt i utviklingen av selvidentitet. Det var ingen av informantene som hadde «kommet ut» i starten av sin ungdomstid, og hadde av den grunn ikke tilgang til grupperessurser og sammenligningsgrunnlag innenfor minoritetsgruppen. Grupperessurser fremheves av Meyer (2003) som en sentral mestringsfaktor ved at individet kan sammenligne seg innad i gruppen, og at ressursene kan bidra til å danne en gruppeidentitet som skaper utgangspunkt for mestring og motstandsdyktighet. Sammenligningen mellom informantene og deres omgivelser, preges av en sammenligning mellom majoritetssamfunnet og det som tilsier at de er normativt annerledes. De som ikke ser sammenheng mellom seg selv og andre i en slik kontekst, kan oppleve at man ikke hører til i fellesskapet (Hendricks og Testa 2012). Mullen og Moane påpeker at sosiale og kulturelle normer og allmenne misoppfatninger kan representere særlige utfordringer for støtte og annerkjennelse for transpersoner (2013). Et relevant aspekt ved dette er om informantene opplevde skolen som en tilrettelegger for positiv bekreftelse i deres identitetsutvikling.

Å fortelle om sin kjønnsidentitet, har vært et gjentakende tema i samtlige av informantenes fortellinger. Hvordan de opplevde det viser store variasjoner. I tråd med beskrivelsene av interne mestringsprosesser (Budge m.fl. 2017) kan beskrivelsene av *å komme ut* alene stå som en tydelig indikator på mestring, ved at det bidro til en begynnende prosess av positiv identitetsutvikling. Et viktig aspekt i «komme-ut» metaforen er at begrepet i seg selv er misvisende da det indikerer en engangsforeteelse. For LHBT-befolkningen vil det å komme ut være en serie av valg gjennom hele livet, der målet er å kunne være et autentisk selv. Fortielse om kjønnsidentitet er en mestringsstrategi (Budge m.fl 2017) for å unngå eventuell skade. I informantenes fortellinger fremkommer *å være åpen* om kjønnsidentitet som en bidragende faktor for opplevelsen av psykisk bedring som ungdommer. Dette til tross for at opplevelsen i seg selv medførte særlige faktorer for stress både i forkant og i etterkant av en slik avsløring for mine informanter. Hendricks og Testa påpeker at åpenhet om kjønnsidentitet, kan frigjøre ressurser som fremmer motstandsdyktighet og mestring (2012). I forlengelsen vil informantenes beskrivelser av å komme ut også vise til deres tilgang på

stresslindrende faktorer og synliggjøre hvilke sårbarhetsfaktorer som eksisterte i deres miljø (Bockting m.fl. 2013).

Meyer (2003) og Mizcock og Mueser poengterer at individets personlige ressurser vil vise deres motstandsdyktighet i møte med utfordrende og vanskelige situasjoner. Informantenes beskrivelser av følelser og forventninger i forkant av å komme ut for sine omgivelser, synliggjør variasjonene i mitt materiale i deres fortellinger om å være normbrytere i identitet og uttrykk. Funnene til Bockting (m.fl 2013) fremhever viktige faktorer som kan minske opplevelsen av minoritetsstress hos transbefolkningen, slik som selvaksept, sosial støtte og en integrering av minoritetsidentitet. Det samme prinsippet for støtte understrekes av Simons (m.fl 2013) - funn som kunne koble foreldrestøtte til høyere livskvalitet og som en beskyttende faktor mot depresjoner hos transungdommer. Bird (m.fl 2012) poengterer også viktigheten av å redusere risiko og øke beskyttende faktorer for en positiv identitetsutvikling for transungdom. Informantenes fortellinger av opplevd tilgang til støttende og beskyttende faktorer i ungdomstiden, synliggjøres også av deres beskrivelser av stress. Et særlig funn er informantenes erfaringer av tilgangen til helsetjenester og helsetilbud. Denne studien reflekterer flere tidligere forskningsbidrag som viser store kunnskapsmangler om kjønnsidentitetstematikk innenfor flere samfunnsområder, og støttes også av Grossman og D'Augelli (2006) som undersøkte transungdommers utsatthet innenfor temaer om psykisk og fysisk helse.

Opplevelsene til informantene om å ha begrenset tilgang til helsetjenester, kan kanskje forstås i lys av Van der Ros påstand om at NBTS råder over den dominerende diskursen om kjønnsinkongruens i Norge. Informantenes opplevelser av begrenset tilgang kan forstås i lys av at retten til behandling utløses gjennom de diagnostiske kravene. Informantenes fortellinger om selvkonstruksjon innenfor identitetstematikken viser til en prosess der flere faktorer innvirker. En heteronormativ forståelse av kjønn (Van der Ros 2013; Alleyn, 2010) forutsetter at informantene skal kunne plassere seg selv innenfor en kjønnskategori. En av informantene identifiserer seg utenfor tokjønnsmodellen, men har behov og ønsker for et spesifikt kjønnsuttrykk. Kjønnsdysforien informantene opplevde i ungdomstiden trekkes frem som en årsak i deres fortellinger av betydningsfulle erfaringer. Et viktig aspekt ved dette er hvordan kjønnsdysfori innvirker i deres overordnede helsebilde, men også hvordan symptomene på dysforien kan gjøre at de ikke oppfyller krav om behandling (WPATH; SOC 2011). Funnene i denne studien, sammenfaller med tidligere forskning som viser at

transpersoner i liten grad opplever tilfredsstillende medisinsk behandling, mangel på medisinsk behandling og at det eksisterer for dårlig kunnskap om transtematikk i hjelpeapparatet (Grant m.fl. 2011; Grossman og D'Augelli 2006; Van der Ros 2013). De samfunnsmessige barrierene som påvirker transpersoners livskvalitet som Singh, Meng og Hansen (2012) identifiserer i sin studie, sammenfaller med denne studiens funn der informantene har opplevd begrenset tilgang til helsetjenester.

7.3.1 Oppsummering

Å komme ut kan stå som en tydelig indikator på mestring, da dette kan frigjøre ressurser som fremmer motstandsdyktighet og mestring (Hendricks og Testa, 2012). Informantenes erfaringer av den kontakt de har hatt med helsevesenet og hjelpeapparatet, viser til deres opplevelse av tilgang til beskyttende og støttende faktorer for deres psykiske helse. Tilgangen ble derimot oppfattet som manglende eller for dårlig, og blir stående som et eksempel på eksterne faktorer av stress. Andre stressfaktorer som synliggjøres av informantenes fortellinger, er fortielse eller å skjule sin kjønnsidentitet.

7.4 Mestring og stress i samspill med andre

I informantenes fortellinger om betydningsfulle erfaringer ble skolen og helsevesenet identifisert som arenaer der opplevelsen av stress kom tydeligst frem. Fortellingene til informantene viser hvordan de har håndtert ulike stressfaktorer og kritiske situasjoner i sin kontekst som ungdommer som bryter med kjønnsnormer. Ved å støtte meg på Lazarus og Folkmans definisjon av mestring (1984), blir informantenes fortellinger om betydningsfulle erfaringer også eksempler på deres mestringsaktiviteter. Informantenes beskrivelser av hvordan de ignorerte, minimerte, tolererte eller aksepterte faktorer av stress indikerer mestring og kan bygge opp under informantenes motstandsdyktighet. Egenskaper hos informantene eller resultatet fra en mestringsaktivitet inkluderes ikke i denne forståelsen av mestring, og et sentralt poeng i denne studien er at informantene også har opplevd kilder til stress som ikke vil la seg overvinnes eller mestres. De sosiale og kulturelle normene for kjønn vil ikke kunne mestres i så måte at de ikke vil kunne fortsette å innvirke på informantenes hverdagsliv (Grossman og D'Augelli 2006).

Selv om jeg argumenterer for at aktiviteter, handlinger og tankevirksomhet kan indikere mestring hos informantene i tråd med Lazarus og Folkmans (1984) mestringsdefinisjon, så vil jeg hevde at dette ikke er tilstrekkelig for å forstå kompleksiteten i mestringsaspektet for denne studiens informanter. Ved å kombinere Budge, Chin og Mineros perspektiv på transspesifikk mestring (2017) med begrepet motstandsdyktighet (Mizcock og Mueser 2014) og mestringspotensial (1998) kan informantenes fortellinger om betydningsfulle erfaringer nyansere påvirkningen slike opplevelser har hatt for informantene i både en negativ og positiv forstand. Denne påvirkningen viser prosessen av selvkonstruksjon som kjønnsminoriteter, og skaper et større rammeverk for beskrivelser av ressurser både hos informantene og i deres omgivelser. Informantenes fortellinger av å synliggjøre seg selv, utdanne og opplyse andre fremhever transspesifikke mestringsmekanismer der deres minoritetsstatus skaper et utgangspunkt for oppbygging og forsterkelse av motstandsdyktighet og er relevant i deres mestringsammenheng.

Proessen mot selvaksept og identitetsbekreftelse viser flere strategier og ressurser hos informantene som medførte en betraktelig forbedring av livskvalitet mot slutten av tenårene og i overgangen til voksenlivet, sammenlignet med tidlige ungdomsår. Motstandsdyktigheten de oppnådde i denne livsfasen, indikeres gjennom flere sentrale mestringsstrategier og personlige egenskaper, og sammenfaller med de funn og beskrivelser Budge presenterer (m.fl. 2017). Egenskaper som fremstår som sentrale for deres motstandsdyktighet og som indikerer mestring er informantenes søken etter et nettverk preget av aksept for mangfold, samt deres selvstendighet, mot og handlekraft. Mullen og Moanes identifisering av beskyttende og støttende faktorer for en positiv identitetsutvikling, viser tilsvarende positive egenskaper som kan knyttes opp mot et generelt psykologisk velbefinnende (2013). Informantenes personlige egenskaper ser ut til å bidratt til et relativt positivt utfall for informantene som unge voksne. Spørsmålet er om informantenes nyttiggjørelse av ulike mestringsstrategier kan kobles til iboende ressurser som kan knyttes til deres motstandsdyktighet allerede fra ung alder. Et viktig funn i denne studien er at informantenes erfaringer av støtte og bekreftelse viser til samspillet mellom positive og negative påvirkningsfaktorer innenfor deres sosiokulturelle kontekst. I likhet med funnene til Mullen og Moane (2013) samvirker slike faktorer på ulike nivåer, der negative kilder (forstått som stressfaktorer i henhold til Meyers minoritetsstressmodell, 2003) påvirker de positive virkningene bekreftende og støttende kilder medfører. Informantenes opplevelser av sosial støtte i sine omgivelser, fra venner, lærere og andre, synliggjør slike beskyttende faktorer.

Studiens funn synliggjør mestringsstrategier som utmerker seg i forbindelse med informantenes positive utvikling av kjønnsidentitet. Informantenes fortellinger om å søke seg til andre miljøer der handlingsrommet for kjønnsidentitetsmangfold var større, og deres aktive søken etter informasjon, kunnskap og støtte hos bruker- og interesseorganisasjoner og transrelatert helsetilbud, står som tydelige eksempler på eksterne mestringsstrategier. Både Mizcock og Mueser (2014) samt Bockting (m.fl 2013) fremhever betydningen av å ha tilknytning til transmiljøer i utviklingen av motstandsdyktighet hos transpersoner. En tilknytning til slike miljøer, kan medføre sosial støtte som fremmer både velvære og trivsel og kan fungere som beskyttende faktorer. Slike beskyttende faktorer kan avverge negative konsekvenser som følge av deres minoritetsstatus. Dette sammenfaller med Bird (m.fl 2013) funn, som poengterer at LHBT-rollemodeller er en kritisk faktor for å kunne redusere risiko og øke beskyttende faktorer for positiv identitetsutvikling. At informantene har søkt seg til et transvennlig nettverk, indikerer også et potensiale for å få tilgang til rollemodeller som kan utløse ressurser for både mestring og motstandsdyktighet. En av informantene trekker frem sin egen funksjon som rollemodell for en annen. Slike faktorer knyttes til både psykologiske og atferdsmessige fordeler for gruppen (Bird m.fl. 2013). Å få hjelp med tilrettelegging av støttende relasjoner med jevnaldrende, familie og andre voksne kan også beskytte og bidra til å redusere påvirkningen av stigmatisering og negative helserisikoer. Å skape god selvfølelse og sosial kapital, er nødvendig for at ungdommen skal kunne nyttiggjøre seg av ressurser og muligheter i deres liv.

Mine informanter har fortalt om positive, betydningsfulle erfaringer i tiden før de var åpne om sin kjønnsidentitet. Da er det naturlig å anta at nettverkene rundt informantene har bidratt til å støtte opp om deres mestring, og at dette kan ha hatt en innvirkning for deres motstandsdyktighet og mestringspotensial videre. Informantene trakk frem venner, familie, religionstilhørighet og fritidsinteresser som eksempler på ressurser fra tiden før de var åpne om sin kjønnsidentitet, men også i tiden etter en slik åpenhet. Beskyttende og støttende faktorer (Mullen og Moane, 2013) og stresslindrende faktorer (Meyer, 2003) fremkom som viktige forhold for informantenes utvikling av mestringsstrategier. Grupperessurser i tilknytning til deres minoritetsstatus ser ut til å ha vært et positivt bidrag i informantenes kontekst som ungdommer, men deres fortellinger indikerer at kapasiteten de har til å håndtere stigmatisering og unngå, minimere eller søke behandling for psykiske helseutfordringer kan kobles til deres individuelle ressurser og motstandsdyktighet.

Selv med informantenes beskrivelser av vanskelige og utfordrende perioder der de isolerte seg, opplevde tunge tanker og led av en sterk kjønnsdysfori, har det eksistert positive faktorer som har medført mestring og kapasitet for handling i deres liv. Meyer (2003) beskriver hvordan utviklingen av selv-identitet er en kontinuerlig prosess i møte med andre, og informantenes erfaringer av å oppsøke andre i lignende situasjon som seg selv, underbygger Meyers beskrivelse. Det må antas å være særlig viktig å ha tillitsrelasjoner til andre som gjennomgår eller har gjennomgått noe lignende, og viser også til Budge (mf. 2017) antakelse om at spørsmål knyttet til identitet vil være stadig gjentakende gjennom livet. Det å dele med seg av informasjon og kunnskap, og på så måte være en rollemodell for andre, har også fremkommet som betydningsfulle erfaringer hos informantene og blir stående som en viktig indikator for mestring. Derimot vil informantenes fortellinger som indikerer faktorer for mestring og utvikling av motstandsdyktighet i tiden *før* de var åpne om sin kjønnsidentitet, stride i mot Meyers (2003) påstand om at ressurssterke personer kan oppleve mangelfull mestring av minoritetsstress, i fravær av grupperessurser eller tilhørighet til støtteorganisasjoner. Da kan informantenes fortellinger om mestringsaktiviteter (Lazarus og Folkman 1984) potensielt gi et bilde av effekten disse har hatt og gi indikasjoner på deres motstandsdyktighet som ungdommer selv uten minoritetsgrupperessurser.

Informantenes fortellinger om betydningsfulle erfaringer som har påvirket dem i negativ forstand sammenfaller med den minoritetsstress og effekten av slik stress, som Meyer (2003) identifiserte blant LHB-befolkningen. Stressende hendelser slik som negative reaksjoner, trakassering og utestengelse blir eksempler på faktorer for stress i denne studien da informantenes opplevelser viser en gjentakende utsatthet for slike stressfaktorer. Dette er faktorer av stress som lettest lar seg gjenkjenne, og blir stående som eksempler på de eksterne stressfaktorene som også trekkes frem på forskningsfeltet (Hendrick og Testa 2012). Informantenes beskrivelser av å utforske sin identitet, inkluderer å finne informasjon og kunnskap om kjønnsidentitetsmangfold og å få kjennskap til ord og begreper som kan hjelpe dem med å sette sine behov og følelser i en kontekst. Dette viser til interne mestringsstrategier etter Budge, Chin og Mineros modell for transspesifikk mestring (2017). Å observere andre for å tilegne seg ferdigheter om sosialt akseptert atferd og deretter etterligne viser også informantenes strategier for mestring tidlig i sin ungdomstid.

7.4.1 Oppsummering

I informantenes beskrivelser av deres prosess mot selvaksept og trygghet i egen identitet, har vist flere strategier og ressurser hos informantene. Disse mestringsstrategiene sammenfaller med de funn og beskrivelser Budge, Chin og Minero presenterer (2017). Det argumenteres for at beskyttende og støttende faktorer for positiv identitetsutvikling som ble identifisert av Mullen og Moane (2013) kan inkluderes i den transspesifikke modellen for mestring. Et viktig funn i studien er at informantenes erfaringer av støtte og bekreftelse viser til samspillet mellom positive og negative påvirkningsfaktorer innenfor deres sosiokulturelle kontekst. Å søke seg til andre miljøer der handlingsrommet for kjønns mangfold ble opplevd som større, oppsøke kunnskap og støtte hos bruker- og interesseorganisasjoner og transrelaterte helsetilbud viser eksterne mestringsstrategier. Effekten av informantenes mestringsaktiviteter antas å ha bygget opp deres motstandsdyktighet.

Ved å se etter beskrivelser som indikerer mestring i informantenes fortellinger, ble Lazarus og Folkmans (1984) mestringsdefinisjon kombinert med både Chin, Budge og Mineros perspektiv på transspesifikk mestring (2017) og Mizcock og Muesers (2014) redegjørelse av motstandsdyktighet, fikk mestringsbegrepet et større kategorisk innhold og synliggjorde flere indikatorer på mestring i informantenes fortellinger. Å synliggjøre seg selv, utdanne og opplyse andre står som eksempler på informantenes mestringsaktivitet, mestringspotensial og oppbygging og forsterkelse av deres motstandsdyktighet.

8. Oppsummering og konklusjon

Jeg har i denne studien utforsket unge voksne transpersoners erfaringer av å være kjønnsminoriteter i Norge gjennom å intervju fire informanter i alderen 18-24 år med utgangspunkt i følgende problemstilling: *Hva trekker unge voksne transpersoner frem som betydningsfulle erfaringer fra sin ungdomstid som kjønnsminoriteter?*

Forskningsspørsmålene har tatt sikte på å synliggjøre erfaringer som belyser mestring og stress i deres fortellinger.

Jeg har ønsket å få frem mine informanters erfaringer av å være ungdommer med kjønnsidentitetstematikk i Norge ved å synliggjøre det som har vært betydningsfullt for dem i denne perioden av deres liv. Formålet har vært å vise informantenes opplevelser av å bryte med normative kjønnsforventninger. Denne studiens funn viser at de mest betydningsfulle erfaringene kan relateres til spesifikke stressfaktorer som følge av deres kjønnsidentitet og minoritetsstatus innenfor majoritetssamfunnet. Deres erfaringer knyttes til mestringsstrategier og motstandsdyktighet da disse trer tydelig frem i informantenes fortellinger om ungdomstiden.

De fire som har deltatt i studien deler flere likheter i deres erfaringer som ungdommer med kjønnsidentitetstematikk. Resultatene viser at overganger har vært betydningsfullt for informantene, og viser til deres erfaringer av å tre inn i ungdomslivet. For noen markerer denne overgangen en begynnende erkjennelse av kjønnsidentitet. Håndteringen av denne erkjennelsen viste prosesser i deres selvkonstruksjon, og fremhever de stressfaktorene som påvirket dem i den konteksten de var en del av. Deres opplevelse av handlingsrom som ungdommer ble sammenlignet med barndomsårene, der det å kunne få være seg selv sto i kontrast til å innfri kjønnsnormative forventninger. Deres fortellinger har vist hvordan de har anvendt og nyttiggjort seg av mestringsstrategier i møte med vanskelige og utfordrende situasjoner, og hvordan dette gradvis har medført at informantene opplevde større trygghet i kjønnsuttrykk og på egen identitet. Erfaringer av å skape og gjøre kjønn uten fasit viser prosesser i informantenes identitetsutvikling. Beskrivelsen av å skape og gjøre kjønn viser til en oppfatning om at kjønn er et mangfoldig fenomen og fordrer til en valgfrihet til å kunne være seg selv. Det finnes et bredt spekter av begreper man kan anvende for å identifisere seg selv eller for å gjøre seg synlig og forstått av andre. Disse alternativene blir derimot utfordret av normative kjønnsforventninger, og handlingsrommet for *ulike* kjønnsidentiteter

forminskes som følge av dette. Informantenes opplevelse av tilgang er et sentralt funn, og illustreres tydeligst gjennom deres beskrivelser av manglende og begrenset tilgang til sentrale og viktige faktorer for god livskvalitet. Tilgang til informasjon og kunnskap om kjønnsidentitetstematikk, tilgang til adekvate helsetjenester og hjelpetilbud og tilgang til støttende og anerkjennende relasjoner er de mest kritiske aspektene ved informantenes fortellinger.

Deres fortellinger om betydningsfulle erfaringer har også vist til vekselvirkningen i det samspillet mellom *dem* og omgivelsene rundt. Ulike stressfaktorer og informantenes mestringsaktiviteter og mestringspotensial er i et påvirkningsforhold. Kraften i tilgangen til og anvendelsen av støttende og bekræftende faktorer i deres liv, ble påvirket av de stressfaktorene de forholdt seg til og opplevde som følge av deres stigmatiserte identitet. I oppbygging av motstandsdyktighet har viktige aspekter vært tilgang til støttende og anerkjennende faktorer i deres omgivelser. Likevel har informantenes personlige egenskaper også vist seg være sentrale i deres mestringsammenheng. Informantenes fortellinger om betydningsfulle erfaringer forstås som prosesser av stress og mestring. Dette viser hvordan disse spiller på hverandre, utvikles og forandres over tid. Stressende betingelser vil alltid kunne ramme informantene som minoriteter i kjønns mangfoldet. Deres respons på disse stressfaktorene endrer seg i takt med oppbygging av motstandsdyktighet og mestringskompetanse. Vekselvirkningen mellom stress og mestring er et viktig funn i denne studien, og jeg mener at et økt fokus på relasjonen mellom stress og mestring bidrar til et ressursperspektiv på en sosialt stigmatisert gruppe.

Et underliggende argument i denne studien, har vært å aktualisere kjønnsidentitetstematikk innenfor sosialfaglig praksis. Selv om dette ikke har blitt gjort eksplisitt, vil jeg hevde at redegjørelsen av stressende betingelser som påvirker ungdommer med kjønnsidentitetstematikk, tydelig viser et behov for økt kunnskap og kompetanse om kjønnsidentitets mangfold.

Litteraturliste

- Alleyn, C. (2010) Looking Beyond Categories. I: Ward, R.J (red.) *LGBT Issues*. Edinburgh: Dunedin Academic Press Limited. s 56- 68.
- Anderssen, N. & Malterud, K. (2013) *Seksuell orientering og levekår*: Uni Helse, Uni Research.
- Andersen, N. & Slåtten, H. (2008) En landsomfattende representativ spørreundersøkelse. Avdeling for samfunnspsykologi: Universitetet i Bergen.
- Austin, A., og Craig, S.L (2015) Transgender affirmative cognitive behavioral therapy: Clinical considerations and applications. *Professional Psychology Research and Practice*, 46 (1): 21 – 29.
- Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (2015) *LHBTordlista*. Hentet 04.04.17 fra https://www.bufdir.no/lhbt/LHBT_ordlista/
- Benestad, E.E.P. & Almås, E. (2006) *De overlevende. Transkjønnede og andre transpersoner*. Oslo: samlaget.
- Benestad, E.E.P & Pristed, R. (2015). Kjønn i bevegelse. Tidskrift for Norsk psykologforening 53 (6): 514-527.
- Bird, P.D.J, Kuhns, L., Garofalo, R. (2012) The impact of role models of health outcomes for lesbian, gay, bisexual and transgender youth. *Journal of Adolescent Health* 50, (4) 353-357.
- Bockting, W.O. (2009) Transforming the paradigm of transgender health: A field in transition. *Sexual & Relationship Therapy* 24 (2):103-107.
- Bockting, W., & Coleman, E. (2007). Developmental stages of the transgender coming-out process: Toward an integrated identity. I: (Red) Ettner, R., Monstrey, E. & Eyler, E. *Principles of transgender medicine and surgery*. New York, NY: The Haworth Press. 185–208
- Bockting, W.O., Miner, M. H., Swimburne Romine, R.E., Hamilton, A. & Coleman, E. (2013) Stigma, mental health, and resilience in an online sample of the US transgender population. *American Journal of Public Health*, 103 (5) 943-951.
- Brean, A. (2015) Hun, han, hen og alle andre. *Tidskriftet den Norske Legeforening* 21. 135.
- Budge, S., Adelson, J.L & Howard, A.S.K (2013) Anxiety and depression in transgender individuals: The roles of transition Status, loss, social support and coping. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 81 (3): 545-557.
- Budge, S., Chin, Y.M, Minero, P.L (2017) Trans Individuals' Facilitative Coping: An Analysis of Internal and External Processes. *Journal of Counseling Psychology* 64, (1) 12-25
- Bouman, W.P., & Richards, C. (2013) Diagnostic and Treatment Issues for People with Gender Dysphoria in the United Kingdom. *Sexual & Relationship Therapy* 28 (3):165-171.

- Cohen-Kettenis, P. T., Owen, A., Kaijser, V. G., Bradley, S. J., & Zucker, K. J. (2003). Demographic characteristics, social competence, and behavior problems in children with gender identity disorder: A cross-national, cross-clinic comparative analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology* (31): 41–53.
- Compas, B. Connor-Smith, J.K, Saltzman, Harding Thomsen, A., Wadsworth, E.M (2001) Coping with stress during childhood and adolescence: Problems, progress and potential in theory and research. *Psychological Bulletin* 127 (1): 87-127.
- Darj, F. Pielh, M. & Hjelte, F. (2013) HBTQ och idrott – Ungdomars erfarenheter och villkor inom svensk idrott. Fou-rapport:1. Riksidrottsförbundet.
- De nasjonale forskningsetiske komiteer (2016) *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Oslo: Forskningsetiske komiteer.
- Folkman, S., & Lazarus, R. S. (1980). An analysis of coping in a middle-aged community sample. *Journal of Health and Social Behavior* (21): 219–239.
- Flaskerud, J.H. (1999). Preface. Emerging nursing care of vulnerable populations. *Nursing Clinics of North America* 34 (3).
- Grossman, A.H., D'Augelli, A.R & Frank, J.A (2011). Aspects of psychological resilience among transgender youth. *Journal of LGBT Youth* (8):103 – 115.
- Grossman, H.A & D'Augelli, R.A (2006) Transgender youth: Invisible and vulnerable. The Steinhardt school of Education, New York University.
- Grossman, H.A & D'Augelli, R.A, Howell, J.T, Hubbard, S. (2008) Parent reactions to transgender youth's gender nonconforming expression and identity. *Journal of Gay and Lesbian Social Services* 18 (1): 3-16.
- Hansen, T (2008) Lite kunnskap om diagnosen transseksualisme. *Tidskrift for Norsk Psykologforening* 45 (6):782-783.
- Hendricks, M.L & Testa, R.J (2012). A conceptual framework for clinical work with transgender and gender nonconforming clients: An adaptation of the minority stress model. *Professional psychology, research and Practice* 4 (5): 460-467.
- Helseforskningsloven. *Lov av 20. juni 2008 nr om medisinsk og helsefaglig forskning*.
- Helsedirektoratet (2015) *Rett til rett kjønn – helse til alle kjønn. Utredning av vilkår for endring av juridisk kjønn og organisering av helsetjenester for personer som opplever kjønnsinkongruens*. Hentet 04.04.16 fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/d3a092a312624f8e88e63120bf886e1a/rapport_juridisk_kjonn_100415.pdf
- Johannesen, A., Tufte, P.A & Christoffersen, L (2010) *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 4. Utgave. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Kvale, S. & Brinkman, S. (2015) *Det kvalitative forskningsintervju*. 3. Utgave. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Larsson, S., Lilja, J., Fossum, B, Bergström-Walan, B.M, Berg, M. (2008) Vem får man vara i vårt samhälle? Om transpersoners psykosociala situation och psykiska hälsa. *Statens Folkhälsoinstitut*. Hentet 28.09.15 fra:
http://fpes.se/wp-content/uploads/2012/01/R200825_Vem_far_man_vara0810.pdf

Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. New York, NY: Springer.

Lindroth, M. (2016) Rätten til hälsa – Hur normer og strukturer inverkar på transpersoners upplevelser av sexuell hälsa. Folkhälsomyndigheterna. Hentet 03.05.17 fra
<http://www.psykologforbundet.se/Documents/Psykologforeningar/HBTQ/ratten-halsa-16045-webb.pdf>

Lombardi, E. (2001) Enhancing transgender health care. *American Journal of Public health*, 91 (6):869-872.

Malterud, K. (2013) *Kvalitative metoder i medisinsk forskning – En innføring*. 3. Utgave. Oslo: Universitetsforlaget.

McGuire, K.J, Anderson, R.C, Toomey, B.R & Russel, T.S (2010) School climate for transgender youth: A mixed method investigation of student experiences and school responses 39, (10) 1175-1188.

Meyer, H.I (1995). Minority stress and mental health in gay men. *Journal of Health and Social Behavior* 36: 38-56.

Meyer, H.I (2003). Prejudice, social stress and mental health in lesbian, gay and bisexual populations: conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin*, 129 (5):674-697.

Meyer, H.I (2007) I: *Prejudice and discrimination as social stressors i the health of sexual minorities: Public health perspectives on lesbian, gay, bisexual and transgender populations*. (Red) Northridge, E.M New York: Springer Science Business Media, LCC. 242-267.

Mizock, L., Mueser, K.T. (2014) Employment, mental health, internalized stigma, and coping with transphobia among transgender individuals. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity* 1, (2) 146-158.

Mullen, G. & Moane, G. (2013) A qualitative exploration of transgender identity affirmation at the personal, interpersonal and sociocultural levels. *International Journal of Transgenderism* 14 (3):140-154.

Nagoshi, L.J & Brzuzy, S. (2010) Transgender Theory: Embodying reseach and practice. *Journal of women and social work*, 25 (4): 431- 443.

NOU 2009:14. *Et helhetlig diskrimineringsvern*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet

Ros, Janneke Van der, (2013) Alskens folk. Levekår, livssituasjon og livskvalitet for personer med kjønnsidentitetsproblematikk. *Likestillingscenteret*.

Ros, Janneke Van der, (2014) Når kjønn er et valg – transpersoners inntreden i verden. *Fontene forskning*. (1):56.

Ros, Janneke Van der (2016) Den norske staten og transpersoner; - velferdsstaten og rettstatens unnlattelsessynder . *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift* (03): 264-289.

Ros, Janneke Van der (2017) Ubehandlet ubehag: Ivaretagelsen av transpersoners rett til helsetjenester er diskriminerende, mangelfull og uforsvarlig. *Morgenbladet*. Hentet 04.02.2016 fra: <https://morgenbladet.no/ideer/2017/01/ubehandlet-ubehag>

Roth, N., Nykvist, K. & Boström, G. (2006) Hälsa på lika villkor? Hälsa och livsvillkor bland LHBT-personer. Stockholm: Statens Folkhälsoinstitut.

Sandnes, T. (2013) Ungdoms levekår. SSB. Hentet 20.05.16 fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/attachment/117607?ts=13f13996378>

Scott-Dixon, K. (2006) *Trans/forming feminisms: Transfeminist voices speak out*. Toronto: Sumach Press.

Schwarzer, R., & Knoll, N., (2003). Positive coping: Mastering demands and searching for meaning. I: S. J. Lopez & C. R. Snyder (Red) *Positive psychological assessment: A handbook of models and measures* (393–409).

Singh, A.A, Meng, E.S & Hansen, W.A (2014) I am my own gender: Resilience strategies of trans youth. *Journal of Counseling and Development* 92 (2) 208-218.

Socialstyrelsen (2017) *Uppdatering om Socialstyrelsens ändring av klassificeringen av transsexualism*. Hentet 03.02.17 fra: <http://www.socialstyrelsen.se/jamlikhalsa-vardochomsorg/hbtq/transsexualism>

Solstad Remø, J.J (2017) *Forståelsen av kjønn er i endring*. Tidsskriftet Fontene. (4): 44- 45

Sommerschild, H, Grøholt, B., Gjørum, B. (1998) *Mestring som mulighet i møte med barn, ungdom og foreldre*. Tano Aschehoug

Thagaard, T. (2013) *Systematikk og innlevelse – en innføring i kvalitativ metode*. 4. Utgave. Bergen: Fagbokforlaget.

Verdens helseorganisasjon (WHO). (2016) *International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems 10th revision (ICD-10)*, 10. Utgave. Hentet 24.05.2017 fra <http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2016/en>

Verdens helseorganisasjon (WHO) *ICD 11 Revision* (2016) hentet 02.03.2016: <http://www.who.int/classifications/icd/en/>

Ungdomsstyrelsen (2010). Hon, hen, han. En analyse av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar, samt för unga transpersoner. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

WPATH. (2011) Standards of Care (SOC7) for the Health of Transsexuals, Transgendered and Gender Nonconforming People. Hentet 18.05.17 fra:

http://www.wpath.org/site_page.cfm?pk_association_webpage_menu=1351&pk_association_webpage=3926

Invitasjon til deltakelse i forskningsprosjektet «Å gjøre kjønn uten fasit»

Jeg inviterer deg til å være med i et forskningsprosjekt om hvordan ungdomstiden har vært for personer som bidrar til det kjønns mangfoldet vi har i Norge i dag.

Jeg ønsker å intervju 6 – 8 personer i alderen 18 til 25 år. Denne invitasjonen formidles til deg via (kontaktperson)

Undersøkelse om unge voksnes erfaringer

Mitt navn er Emelie Lund Magnusson og jeg er 25 år gammel. Jeg er student på masterprogrammet i sosialt arbeid ved Diakonhjemmet høgskole, og skal gjennomføre et forskningsprosjekt som skal resultere i en masteroppgave med innlevering i mai. Jeg er utdannet barneverns pedagog, og har jobbet med barn og unge på en fritidsklubb siden 2011.

Tema for mitt forskningsprosjekt er hva unge voksne har opplevd som betydningsfullt i sin ungdomstid som transkjønnet. Jeg er opptatt av hvordan barneverns pedagoger kan hjelpe og støtte barn og unge i sin hverdag, og vil gjerne vite hvordan din ungdomstid var for deg med tanke på din kjønnsidentitet og –uttrykk. Jeg er også interessert i å vite hvordan personer i hjelpeapparatet kan være til nytte for ungdommer med transtematikk.

De som best kan svare på hva som fungerer og hva som kan være til hjelp og støtte, er de som selv gjør kjønn på en annen måte enn de kjønnskategoriene samfunnet til nå opererer med. Det jeg vet om temaet har jeg lest meg til gjennom litteratur. Dette er ikke tilstrekkelig, og jeg er avhengig av å få kunnskap fra de som kan dette best.

Du trenger ikke å identifisere deg med transbegrepet for å delta. Jeg ønsker å intervju deg som gjør kjønn uten fasit. Har personer som favnes av transbegrepet en annerledes opplevelse av ungdomstiden sammenlignet med andre ungdommer?

Hva innebærer det å delta i forskningsprosjektet?

Jeg vil bare få møte deg dersom du samtykker til å bli intervjuet, og vet ikke hvem du er før du har bestemt deg for å bli intervjuet. Hvis du sier ja til å delta, kan du underskrive samtykkeerklæringen som er vedlagt. Du kan gi det til den som spør deg, eller du kan ta kontakt med meg direkte på telefon eller e-post.

Intervjuet vil vare i ca 1 time, og vil mest sannsynlig skje i januar 2016. Det er frivillig å delta i forskningsprosjektet, og du kan når som helst trekke deg, uten å måtte oppgi noen grunn til det. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli slettet.

Hvis det er greit for deg, ønsker jeg å ta lydopptak av intervjuet. Da kan vi snakke sammen uten at jeg skriver samtidig. Dersom du ikke ønsker lydopptak, skriver jeg et referat av samtalen.

Å delta eller å trekke seg får ingen betydning for din eventuelle kontakt med det offentlige tjenestetilbudet. Jeg har taushetsplikt, og vil ikke gi videre noen opplysninger om deg.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det er kun jeg som student som har tilgang til personopplysninger. Jeg er også den eneste som kommer til å høre på eventuelle lydopptak. Alle som deltar, anonymiseres, og det vil ikke være mulig å gjenkjenne de som har deltatt. Lydopptakene vil bli forskriftsmessig oppbevart og slettet når prosjektet avsluttes, senest november 2016. Da vil det ikke være lagret noe informasjon om deg som gjør at det vil være mulig å finne ut hvem du er.

Jeg kan nås på mobil 483 69 051 eller på epost: emielund.magnusson@hotmail.com. Hvis du ønsker å delta i undersøkelsen, finner vi tid og sted for intervjuet som passer best for deg. Det kan være både dag, kveld og helg.

Min veileder heter Turid Misje, og kan nås på epost: turid.misje@diakonhjemmet.no eller på telefonnummer: 22 45 19 94.

Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Hvis du har noen spørsmål, så må du gjerne kontakt med meg.

Med vennlig hilsen,
Emelie Lund Magnusson.

Samtykkeerklæring

Jeg har lest og forstått informasjonen over, og samtykker til å delta i forskningsprosjektet/
intervjuet. Jeg er klar over at jeg når som helst kan trekke meg.

Sted og dato

Signatur

Vedlegg 2: Intervjuguide

- Semistrukturert intervju. Spørsmålene er veiledende.

Hva er kjønn for deg? Hva betyr kjønn for deg?

- Hvilket pronomen ønsker du at jeg skal bruke for å beskrive deg?
- Hvordan vil du beskrive deg selv?

- Hvordan vil du beskrive deg selv som yngre? (kjønnsidentitet?)
- *Hvor i prosessen er du med å uttrykke deg som kjønnnet ditt?*
- *Hvordan vil du beskrive ditt kjønnsuttrykk?*
- *Hvordan har denne prosessen vært for deg, det å finne balanse mellom kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk?*
- Hvordan var det for deg å bli kjent med din kjønnsidentitet som tenåring? Kan du si noe om hvordan din ungdomstid var med tanke på avklare din kjønnsidentitet?

Hvordan var din ungdomstid som transperson?

- Kan du fortelle meg om hvordan du fortalte eller viste de i din omgivelse, din kjønnsidentitet? Hvor gammel var du da? Hvis du ikke fortalte det i din ungdomstid, hva tenker du var grunnen til det? Hva gjorde at du fortalte det som voksen/senere?
- Hvem delte du dette med? Hvordan var det å dele dette med noen andre?
- Hvordan opplevde du å bli møtt når du fortalte det? *Hvordan var det å fortelle eller vise dette til noen andre?* Hvis det var en negativ opplevelse: Hvordan ønsket du å bli møtt istedenfor? Hvis det var en positiv opplevelse: hva gjorde eller sa disse som gjorde at dette ble en positiv opplevelse for deg?
- Er det noe ved det å uttrykke kjønn/identitet (å gjøre kjønn uten fasit) som du synes kan være utfordrende i møte med andre mennesker? Er det noe du kan trekke frem som positivt?
- Hadde du noen å diskutere din kjønnsidentitet med? Hvem? På hvilken måte?
- Kjenner du andre mennesker som har gått eller går gjennom noe av det samme som deg?
- Hvordan ble du kjent med de? Kjente du disse når du var yngre/ungdom?

- Hvem har vært (viktig) betydningsfull for deg? Hvem var betydningsfull for deg i din ungdomstid? (Å oppleve at noen har vært betydningsfull, kan være både en positiv/negativ erfaring i ditt liv. Hvordan har disse erfaringene vært for deg, og har du blitt påvirket av disse? Hvordan?)
 - Var det noen personer som var spesielt viktige for deg i din ungdomstid?
 - Hadde du noen rollemodeller / forbilder? Hvem, hvorfor/hvorfor ikke?
 - Hva var viktig for deg i din ungdomstid, for at du skulle trives på skolen? Evt, hva tenker du var årsaker til at du ikke trivdes på skolen?
-
- Kan du fortelle noe hva som var viktig for deg i ungdomstiden? Og hvem? (For eksempel på skolen, fritidsinteresser, andre?).
 - Kan du fortelle meg på hvilken måte disse har vært særlig viktige for deg?
 - Hva tenker du er viktig at disse gjør og/eller sier for å kunne hjelpe andre i samme situasjon?
 - Tenker du det er andre enn de du har nevnt, som kan være viktige i denne sammenhengen?

Nå og fremover – hvilke tanker gjør du deg om ungdomstiden din?

- Hva vet du nå, som du gjerne skulle ha visst da du var yngre? Hvilke erfaringer tar du (har du tatt) med deg fra ungdomstiden, inn i voksenlivet?
- Opplever du situasjoner som er utfordrende/vanskelig som er knyttet til transidentiteten din?
- Hvordan har kontakten med helsetilbud (samtalegrupper, veiledning, oppfølging o.l) rettet mot transkjønnet ungdom/unge voksne betydd for deg? På hvilken måte har dette vært betydningsfullt for deg? (Savnet du noe i ungdomstiden din knyttet til dette?)
- Har du noen tanker om hvordan det er å være transungdom i Norge i dag? Har disse for eksempel noen spesielle utfordringer fordi de er trans, som skiller seg fra annen ungdom? Eller: Har disse noen spesielle muligheter?

- Hva betyr det for deg å uttrykke kjønn på den måten du selv ønsker?
- Hvordan tror du de i dine omgivelser ville beskrevet deg i forhold til kjønn? (forhold til samfunnets kjønnskategorisering? Er omgivelsenes oppfatning av en kjønnsplassering viktig for deg?)

- Hvordan har det vært å bli intervjuet?
- Er det noe du vil tilføye?
- Tusen takk for at du har tatt deg tid til dette intervjuet.

Vedlegg 3: Tilbakemelding på fremleggsvurdering (REK)

Vår ref.nr.: 2015/2253 C

Hei.

Vi viser til innsendt skjema for fremleggingsvurdering for ovennevnte prosjekt, mottatt 23.11.2015.

Søker angir følgende om formålet med studien: *Prosjektet ønsker å utforske personer som favnes av transbegrepet, opplevelser og erfaringer av støtte og omsorg i sine omgivelser knyttet til å være annerledes i ungdomstiden. Dermed kan informasjon om psykisk og fysisk helse fremkomme under intervjuene.*

Helseforskningslovens gjelder for medisinsk og helsefaglig forskning, forstått som virksomhet som utføres med vitenskapelig metodikk for å skaffe til veie ny kunnskap om helse og sykdom, jf. helseforskningslovens § 4.

REK sør-øst C mener dette er en interessant studie, hvor oppmerksomheten rettes mot spørsmål knyttet til identitet og tilhørighet, men hvor fokus ikke er på ny kunnskap om helse eller sykdom *per se*.

At transseksualisme betegnes som en diagnose er som sådan ikke avgjørende, ei heller at man indirekte vil komme inn på spørsmål relatert til personenes (psykiske) helse. Prosjektet faller utenfor helseforskningslovens virkeområde, jf. helseforskningslovens §§ 2 og 4.

Studien kan gjennomføres uten REK-godkjenning.

Vi antar for øvrig at prosjektet kommer inn under de interne regler for behandling av opplysninger som gjelder ved ansvarlig virksomhet. Søker bør derfor ta kontakt med enten forskerstøtteavdeling eller personvernombud for å avklare hvilke retningslinjer som er gjeldende. Vi gjør videre oppmerksom på at konklusjonen er å anse som veiledende jfr. forvaltningsloven § 11.

Dersom dere likevel ønsker å søke REK, vil søknaden bli behandlet i komitémøte, og det vil bli fattet et enkeltvedtak etter forvaltningsloven.

Med vennlig hilsen

Tor Even Svanes

seniorrådgiver post@helseforskning.etikkom.no

Regional komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk REK sør-øst-Norge (REK sør-øst) <http://helseforskning.etikkom.no>

Vedlegg 4: Godkjenning fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Turid Misje
Institutt for sosialt arbeid og familierapi Diakonhjemmet
Høgskole AS Postboks 184 Vinderen
0319 OSLO

Vår dato: 09.12.2015

Vår ref: 45979 / 3 / LT

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 04.12.2015. Meldingen gjelder prosjektet:

45979

Behandlingsansvarlig

Daglig ansvarlig

Student

Å gjøre kjønn uten fasit

Diakonhjemmet Høgskole AS, ved institusjonens øverste leder

Turid Misje

Emelie Lund Magnusson

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7 – 27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til opplysninger som ligger til grunn for personombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 30.11.2016, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Lis Tenold

Kontaktperson: Lis Tenold tlf: 55 58 33 77

Vedlegg: Prosjektvurdering

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjek
tnr:
45979

Formålet med prosjektet er å få kunnskap om hvordan personer med transtematikk opplevde sin ungdomstid, med et særlig fokus på utvikling og åpenhet rundt kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk i ungdomsårene og i overgangsfasen til ung voksen.

Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse.

Personvernombudet finner informasjonsskrivet godt utformet, men forutsetter at det også opplyses om at prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD. Revidert informasjonsskriv skal sendes til personvernombudet@nsd.no før utvalget kontaktes.

Det behandles sensitive personopplysninger om helseforhold.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Diakonhjemmet Høgskole AS sine interne rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på privat pc/mobile enheter, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

Forventet prosjektslutt er 30.11.2016. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette digitale lydopptak

